

**YABANCI VE YERLİ SERMAYELİ TİCARİ
BANKALARIN LİKİDİTE RİSKİ VE KÂRLILIK
AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI**

**2023
YÜKSEK LİSANS TEZİ
İŞLETME**

Alp KONAK

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Mehmet İSLAMOĞLU**

**YABANCI VE YERLİ SERMAYELİ TİCARİ BANKALARIN LİKİDİTE
RİSKİ VE KÂRLILIK AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI**

Alp KONAK

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Mehmet İSLAMOĞLU

T.C.

Karabük Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

İşletme Anabilim Dalında

Yüksek Lisans Tezi

Olarak Hazırlanmıştır

KARABÜK

Ocak 2023

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	1
TEZ ONAY SAYFASI.....	5
DOĞRULUK BEYANI	6
ÖNSÖZ	7
ÖZ	8
ABSTRACT.....	9
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ.....	10
ARCHIVE RECORD INFORMATION	11
KISALTMALAR DİZİNİ	12
ARAŞTIRMANIN KONUSU	13
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	13
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	14
ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ / PROBLEM	14
EVREN VE ÖRNEKLEM.....	14
KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER	15
1. BANKA KAVRAMI VE TÜRKİYE’DEKİ BANKACILIK SİSTEMİNİN GELİŞİMİ	16
1.1. Banka İşletmeleri	16
1.1.1. Banka Kavramı.....	16
1.1.2. Bankaların Fonksiyonları (İşlevleri).....	17
1.1.2.1. Finansal Aracılık Fonksiyonu.....	18
1.1.2.2. Güven Fonksiyonu	18
1.1.2.3. Dönüştürme İşlevi	19
1.1.2.4. Kaynakları Hareketlendirme Fonksiyonu.....	19
1.1.2.5. Gelir Dağılımını Düzenleme Fonksiyonu.....	19

1.1.2.6. Kaynakların Etkin Kullanılmasını Sağlama Fonksiyonu	19
1.1.2.7. Kaydi Para Yaratma Fonksiyonu	20
1.1.2.9. Dış Ticareti Finanse Etme ve İhracatı Teşvik Etme İşlevi.....	20
1.1.3. Bankacılık Faaliyetleri	21
1.1.4. Bankacılık İşlemleri.....	22
1.1.4.1. Mevduat Toplama.....	23
1.1.4.2. Kredi İşlemleri	23
1.1.4.3. Döviz İşlemleri.....	25
1.1.4.4. Repo İşlemleri	25
1.1.4.5. Çek.....	25
1.1.4.6. Para Aktarma Hizmetleri.....	25
1.1.4.7. İskonto ve İştira İşlemleri	26
1.1.4.8. Saklama Hizmetleri	26
1.1.4.9. Elektronik Bankacılık Hizmetleri	26
1.1.5. Bankaların Sınıflandırılması	27
1.1.5.1. Fonksiyonel Sınıflandırma	27
1.1.5.2. Sermaye Yapısı Sınıflandırması	30
1.2. Türk Bankacılık Sisteminin Tanıtılması	31
1.2.1. Türk Bankacılık Sisteminin Tarihi Gelişmesi	31
1.2.1.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem	32
1.2.1.2. Ulusal Bankalar Dönemi (1923-1932)	32
1.2.1.3. Kamusal Bankalar Dönemi (1933-1944).....	33
1.2.1.4. Özel Bankaların Geliştiği Dönem (1945-1959).....	34
1.2.1.5. Planlı Dönem (1961-1979)	34
1.2.1.6. Liberalizasyon ve Dışa Açılma Dönemi (1980 ve Sonrası)	35
1.2.1.7. Yeniden Yapılanma Dönemi (2002-2007)	36
1.2.2. Türkiye Bankacılık Sisteminin Tanıtılması	37
1.2.3. Türkiye Bankacılık Sisteminin Finansal Analizi	38
2. BANKALARDA LİKİDİTE RİSKİ VE LİKİDİTE YÖNETİMİ	42
2.1. Bankalarda Likidite Kavramı.....	42
2.2. Bankalarda Likidite Riski Kavramı.....	44
2.2.1. Likidite Riskinin Tanımlanması	45
2.2.2. Likidite Riski Bileşenleri.....	46

2.3. Likidite Riskinin Sınıflandırılması	48
2.3.1. Fonlama Likidite Riski.....	48
2.3.2. Piyasa Likidite Riski.....	49
2.4. Likidite Riskini Etkileyen Faktörler	50
2.4.1. İçsel Faktörler	52
2.4.2. Dışsal Faktörler	54
2.5. Bankaların Likidite Yeterliliğine İlişkin Yasal Düzenlemeler	55
2.6. Likidite Riskinin Yönetilmesi.....	57
2.6.1. Likidite Riskinin Fonksiyonel Sınıflandırması	57
2.6.1.1. Yapısal Likidite Yönetimi	58
2.6.1.2. Operasyonel Likidite Yönetimi.....	58
2.6.2. Likidite Yönetiminin Vadeye Göre Sınıflandırılması	59
2.6.2.1. Kısa Vadeli Likidite Yönetimi	59
2.6.2.2. Orta Vadeli Likidite Yönetimi.....	60
2.6.2.3. Uzun Vadeli Likidite Yönetimi	60
2.6.3. Likidite Riski Yönetimi Teknikleri ve Yöntemleri.....	61
2.6.3.1. Likidite Yönetiminde Aktif-Pasif Yönetimi	61
2.6.3.2. Nakit Akışları Yaklaşımı.....	62
2.6.3.3. Likidite GAP Analizi	63
2.6.3.4. Stres Testleri.....	64
2.6.3.5. Likidite Tamponları	65
2.7. Likidite Riskinin Ölçülmesinde Kullanılan Rasyolar	66
2.7.1. Likidite Karşılama Oranı (LKO).....	68
2.7.2. Likidite Dönüşüm Katsayısı (LDK).....	69
2.7.3. Likidite Endeksi.....	69
2.8. Likidite Riskine İlişkin Erken Uyarı Göstergeleri	71
3. TİCARİ BANKALARDA PERFORMANS ÖLÇÜM ARACI OLARAK KÂRLILIK ANALİZİ.....	73
3.1. Literatür Taraması	73
3.2. Kavramsal Çerçeve	78
3.2.1. Banka Kârlılığı Göstergeleri	79
3.2.1.1. Aktif Kârlılığı (ROA).....	79
3.2.1.2. Öz Kaynak Kârlılığı (ROE)	79

3.2.1.3. Net Faiz Marjı (NİM)	80
3.2.1.4. Net Faiz Dışı Gelirler (Yük).....	81
3.2.2. Ticari Bankalarda Kârlılığın Diğer Finansal Göstergelerle İlişkisi	82
3.2.2.1. Ticari Bankalarda Kârlılık ile Aktif Kalitesi İlişkisi.....	82
3.2.2.2. Ticari Bankalarda Kârlılık ile Likidite Risk İlişkisi.....	83
3.2.2.3. Ticari Bankalarda Kârlılık ile Gelir-Gider Yapısı İlişkisi.....	84
3.3. Araştırmanın Modelinin Uygulanması	85
3.3.1. Araştırma Probleminin Tanımlanması	85
3.3.2. Veri Setinin Hazırlanması ve Verilerin İşlenmesi	86
3.3.3. Araştırmanın Yöntemi	87
3.3.3.1. Modele Dâhil Edilecek Bankaların Seçilmesi.....	88
3.3.3.2. Modelde Kullanılabilecek Değişkenlerin Açıklanması ve Seçilmesi	89
3.3.3.3. Modelin Oluşturulması.....	91
3.4. Bulgular ve Tartışma	92
3.4.1. Tanımlayıcı İstatistikler	92
3.4.2. Yerli Sermayeli Bankalar ile Yabancı Sermayeli Bankaların Oranlarındaki Farklılaşmaların t Testi ile Analizi.....	94
3.4.3. Değişkenler Arasındaki Korelasyon Tablosu	96
3.4.4. Regresyon Analizleri	103
SONUÇ	107
KAYNAKÇA.....	111
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	120
TABLOLAR DİZİNİ.....	121
ÖZGEÇMİŞ	123

TEZ ONAY SAYFASI

Alp KONAK tarafından hazırlanan “YABANCI VE YERLİ SERMAYELİ TİCARİ BANKALARIN LİKİDİTE RİSKİ VE KÂRLILIK AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI” başlıklı bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Mehmet İSLAMOĞLU

.....

Tez Danışmanı, İşletme Anabilim Dalı

Bu çalışma, jürimiz tarafından Oy Birliği ile İşletme Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir. 20/01/2023

Ünvanı, Adı SOYADI (Kurumu)

İmzası

Başkan : Prof. Dr. Mehmet İSLAMOĞLU (KBÜ)

.....

Üye : Prof. Dr. Serkan DİLEK (KÜ)

Online

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Neşe YILDIZ (KBÜ)

.....

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile Yüksek Lisans derecesini onamıştır.

Prof. Dr. Müslüm KUZU

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntılarım intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden olduğunu ve bu eserlere metin içerisinde uygun şekilde atıf yapıldığını beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlaki ve hukuki tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı Soyadı: Alp KONAK

İmza :

ÖNSÖZ

Türkiye’de özellikle 2001 ve 2008 krizlerinde batan bankaların temel batma gerekçelerinin likidite riski ile ilgili olması ve likidite riski ile banka kârlılıklarının yüksek düzeydeki ilişkisi bu tezi hazırlamamız açısından merak uyandıran hususlar olmuştur. Tezin hazırlanması sırasında engin bilgi ve tecrübelerini benimle paylaşan ve beni yönlendiren sevgili hocam, Prof. Dr. Mehmet İSLAMOĞLU’na teşekkürü borç bilirim.

ÖZ

Bankacılık sektöründe likidite riskinin yönetilmesi ve bunun banka kârlılığına etkileri, 2008 küresel krizinden sonra ön plana çıkmaya başlayan bir konu olmuş; bankaların likidite riski yönetimine ilişkin zayıf tarafları küresel bir krizle gün yüzüne çıkmıştır. Bankaların aşırı likidite riski ile yüzleşmeleri, yalnızca kârlılıklarında değişikliğe neden olmakla kalmayıp; finansal sistemin istikrarı üstünde ve bununla birlikte ekonominin genel istikrarı üzerinde de zarar verici etkilere sebep olabilmektedir.

Ticari bankaların en önemli performans göstergelerinden bir tanesi kârlılıklarıdır. Ticari bankaların kârlılıklarının yükseltilmesi amacına yönelik çok sayıda parametreden bir tanesi de bankaların likidite yapılarıdır. Bilindiği üzere risk ve kârlılık arasında doğru orantılı bir ilişki vardır. Bu kapsamda bankaların likidite riskleri arttığında kârlılıklarının da artması beklenmektedir. Ancak bu iki uçlu hassas bir dengedir. Likiditenin azaltılması daha az likit varlıkla çalışılması bankanın günlük nakit ihtiyacına ulaşma konusunda sorun yaşamasına neden olabilir. Diğer taraftan aşırı likit kalınması da bankanın kârlarında azalmaya neden olabilecektir. Dolayısıyla likiditenin yönetilmesi aktif pasif yönetimi anlamında ticari bankalarda günlük olarak gerçekleştirilmesi gereken bir faaliyettir.

Bu çalışmada ticari bankaların kârlılıkları ile taşıdıkları likidite riskleri arasındaki ilişki yerel sermayeli bankalar ile yabancı sermayeli ticari bankalar açısından karşılaştırmalı olarak incelenerek ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışmanın sonucunda yabancı sermayeli bankaların aktif kârlılığının yerli sermayeli bankalardan daha yüksek olduğu, yerli sermayeli bankaların ise öz kaynak kârlılığının yabancı sermayeli bankaların kârlarından daha yüksek olarak saptanmıştır. Yabancı sermayeli bankalarda likidite seviyeleri daha yüksek olduğu bulgulanmıştır. Sadece yabancı sermayeli bankalarda aktif kârlılığı için aktif kârlılığıyla likidite arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlü bir ilişki bulunduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Özel sermayeli ticari bankalar, Yabancı sermayeli ticari bankalar, Likidite riski, Kârlılık.

ABSTRACT

The management of liquidity risk in the banking sector and its effects on bank profitability became a topic that started to come to the fore after the 2008 Global Crisis; The weak sides of banks in liquidity risk management came to light with a global crisis. The exposure of banks to excessive liquidity risk not only causes a change in their profitability; It can have devastating effects on the stability of the financial system and also on the overall stability of the economy.

One of the most important performance indicators of commercial banks is their profitability. One of the many parameters aimed at increasing the profitability of commercial banks is the liquidity structures of banks. As it is known, there is a directly proportional relationship between risk and profitability. In this context, when the liquidity risks of banks increase, their profitability is expected to increase. However, this is a delicate balance with two ends. Reducing liquidity, operating with less liquid may cause the bank to have problems in reaching its daily cash needs. On the other hand, excessive liquidity may cause a decrease in the profits of the bank. Therefore, liquidity management is an activity that should be carried out daily in commercial banks in terms of asset and liability management.

In this study, the relationship between the profitability of commercial banks and the liquidity risks they carry is tried to be revealed by analyzing the relationship between local capital banks and commercial banks with foreign capital. As a result of the study, it has been determined that the return on assets of the foreign capital banks is higher than the domestic capital banks, and the return on equity of the domestic capital banks is higher than the foreign capital banks. It is observed that the liquidity levels of foreign banks are higher. A statistically significant positive relationship was found between return on assets and liquidity for return on assets only in foreign banks.

Keywords: Commercial Banks with Domestic Capital, Commercial Banks with Foreign Capital, Liquidity risk, Profitability.

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	Yabancı ve Yerli Sermayeli Ticari Bankaların Likidite Riski ve Kârlılık Açısından Karşılaştırılması
Tezin Yazarı	Alp KONAK
Tezin Danışmanı	Prof. Dr. Mehmet İSLAMOĞLU
Tezin Derecesi	Yüksek Lisans
Tezin Tarihi	20.01.2023
Tezin Alanı	Banka ve Finans
Tezin Yeri	KBÜ/LEE
Tezin Sayfa Sayısı	123
Anahtar Kelimeler	Özel sermayeli ticari bankalar, Yabancı sermayeli ticari bankalar, Likidite riski, Kârlılık.

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	Comparison of Foreign and Domestic Capital Commercial Banks in Terms of Liquidity Risk and Profitability
Author of the Thesis	Alp KONAK
Advisor of the Thesis	Prof. Dr. Mehmet İSLAMOĞLU
Status of the Thesis	Master Degree
Date of the Thesis	20.01.2023
Field of the Thesis	Banking and Finance Department
Place of the Thesis	UNIKA / IGP
Total Page Number	123
Keywords	Commercial Banks with Domestic Capital, Commercial Banks with Foreign Capital, Liquidity risk, Profitability.

KISALTMALAR DİZİNİ

- APY** : Aktif-Pasif Yönetimi
- BCBS** : Basel Bankacılık Denetleme Komitesi (Basel Committee on Banking Supervision)
- BDDK** : Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
- BIS** : Uluslararası Ödemeler Bankası (Bank for International Settlements)
- BİST** : Borsa İstanbul
- CAMEL**: C: Sermaye Yeterliliği (Capital Adequacy), A: Aktif Kalitesi (Asset Quality), M: Yönetim (Management), E: Karlılık (Earnings), L: Likidite (Liquidity)' dir.
- ECB** : Avrupa Merkez bankası (European Central Bank)
- EFT** : Elektronik Fon Transferi
- GAP** : Boşluk Analizi
- GSYH** : Gayrisafi Yurtiçi Hâsıla
- IIF** : Uluslararası Finans Kurumu (Institute of International Finance)
- LDK** : Likidite Değişim Katsayısı
- LKO** : Likidite Karşılama Oranı
- NİFO** : Net İstikrarlı Fonlama Oranı
- ROA** : Aktiflerin Karlılığı (Return on Assets)
- ROE** : Öz kaynakların Karlılığı (Return on Equity)
- TBB** : Türkiye Bankalar Birliği
- TC** : Türkiye Cumhuriyeti
- TCMB** : Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
- TMSF** : Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
- TOPSIS**: Technique for Order Preference by Similarity
- YP** : Yabancı Para

ARAŞTIRMANIN KONUSU

Araştırmanın konusu, yabancı ve yerli sermayeli ticari bankaların likidite riski ve kârlılık açısından karşılaştırılmasının incelenmesidir.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu araştırmanın temel amacı, ticari bankacılık sektöründe likidite riskinin belirlenmesi ve likidite yönetiminin bankaların performanslarını ve dolayısıyla kârlılıklarını nasıl etkilediğini tespit etmek ve Türk Bankacılık sektöründeki yerel sermayeli bankalar ile yabancı sermayeli bankaları bu açıdan karşılaŐtırmaktır. Bu konuda Türk bankacılık sektöründe yapılan çalışmaların sayısı yeterli değildir. Bu nedenle, bu araştırma Türkiye’de faaliyette bulunmakta olan yerli sermayeli ve yabancı sermayeli ticari bankaların likidite riski üzerinde etkisi olan faktörlerin ve kârlılıkla ilişkisinin saptanarak, yeni akademik bulgular temin ederek alan yazına katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Bankacılık faaliyeti oldukça fazla risk taşıyan bir faaliyettir. Finansal sistem içerisinde fonların transfer edilmesine aracılık yapan ticari bankalar, yürüttükleri riskli faaliyetler sebebiyle kur riskine, faiz oranı riskine, operasyonel riske, kredi riskine ve likidite riskine maruz kalmaktadırlar. Likidite riski, bir bankanın borçlarını ve yükümlülüklerini tam vadesinde karşılayabilmek için yeterince likit varlığa sahip olamaması hâli şeklinde tarif edilmektedir. Likidite riski ise ticari bankaların faaliyetlerini yürütürken karşılaŐtığı ve banka performansı ile (dolayısıyla banka kârlılıkları ile) doğrudan ilgili olan son derece önemli bir risk çeŐsidir.

Tüm risk çeŐitleri içerisinde likidite riski, ticari bankalar açısından en önemli olan risktir. Bankacılık sektörü farklı hizmet koŐullarına sahip olsa da bankacılık sektörünün sürdürülebilir boyutunu ortaya çıkaran kritik finansal faktörlerden bir tanesi likidite durumlarıdır. Bankaların genel niteliği, güven kurumları olmaları sebebiyle fonlarını arz eden taraflarla fona ihtiyacı olan taraflar arasında aktarım görevi üstlenmeleridir. Bankalara olan güvenin, yükümlülüklerini yerine getirememesi sebebiyle sarsılması, bankadan tahmin edilemeyecek büyük tutarlarda nakit çıkışına neden olabilmektedir. Bu sebeple likidite riskinin belli dönemsel periyotlarla

incelenmesi, gözlemlenmesi ve analiz edilmesi bankalar açısından hayati öneme sahip bir konudur.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırma kapsamına dâhil edilecek Türkiye’de faaliyette bulunun özel sermayeli ve yabancı sermayeli bankaların likiditelerine ve kârlılıklarına ilişkin oran analizi yöntemiyle toplanan veriler, regresyon ve korelasyon analizlerine tabi tutularak bu bankaların likiditeleri ile kârlılıkları arasındaki ilişki boyutuyla analiz edilecektir. Ayrıca gerekli istatistikî analizler t-test, faktör analizi gibi gerçekleştirilecektir. Analizde 2010-2019 dönemine ait 10 yıllık faaliyet dönemi verileri kullanılacaktır.

ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ / PROBLEM

Araştırmanın hipotezleri aşağıdaki gibidir:

H1: Ticari bankaların likiditeleri ile kârlılıkları arasında ilişki olduğu yönündedir.

H1.1. Ticari bankaların likiditeleri ile ROA arasında ilişki vardır.

H1.2. Ticari bankaların likiditeleri ile ROE arasında ilişki vardır.

H2: Yabancı sermayeli bankaların likiditeleri özel sermayeli bankaların likiditesinden daha iyidir.

H3: Yabancı sermayeli bankaların kârlılıkları, özel sermayeli bankaların likiditesinden daha iyidir.

EVREN VE ÖRNEKLEM

Türk bankacılık sektöründe 2010-2020 döneminde 53 tane banka faaliyet göstermektedir. Araştırmanın evrenini bu 53 banka oluşturmaktadır. Çalışmada, Türkiye’de kurulmuş 11 yabancı sermayeli ticari banka ile 11 yerel sermayeli (kamu

bankası ve özel bankalar) banka seçilerek 2010-2020 (11 yıllık faaliyet dönemi) faaliyet dönemlerini içerecek şekilde uygulama yapılacaktır.

Yabancı ve yerli sermayeli bankalar içerisinde aktif büyüklüğü yüksek olan 11 tane banka seçilerek eşdeğer olacak şekilde seçim yapılacaktır. Araştırmaya yabancı sermayeli bankalar içinden aktif yapısı, şube sayısı ve personel sayısı gibi büyüklükleriyle bankacılık sektörünü temsil edebilme yetenekleri bakımından yalnızca Türkiye’de kurulu yabancı sermayeli mevduat bankaları dâhil edilecektir. Diğer taraftan analiz kapsamına dâhil edilen bankaların tamamı, analizin gerçekleştirildiği dönemler boyunca yabancı sermayeli bankalar olmayabileceği varsayımı da dikkate alınarak Türkiye Bankalar Birliği’nin 2020 yılı Mayıs ayında yayımladığı verilere göre seçilen yabancı sermayeli bankaların tamamı, yabancı sermayeli banka olarak faaliyetlerine devam edenlerden seçilecektir.

KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER

Çalışmadaki analiz sadece 2010-2020 dönemine ilişkin 11 yıllık veri ile yapılmış olup analizler sadece bu dönemi kapsamaktadır.

1. BANKA KAVRAMI VE TÜRKİYE'DEKİ BANKACILIK SİSTEMİNİN GELİŞİMİ

1.1. Banka İşletmeleri

Banka sözcüğü İtalyancada para bozma gişesi, para bozma yeri manasına gelmekte olan “banco” sözcüğünden Türkçeye geçmiş bir kelimedir. Banka işletmeleri, faizli olarak para alıp para veren, kredi veren; iskonto, iştirak, kambiyo işlemleri yapabilen; kiralık kasa hizmeti verebilen; bu faaliyetlerin dışında diğer ticari, finansal ve ekonomik faaliyetlerde bulunabilen finansal kuruluşlardır. Bir banka, mevduat toplar, kişilere ve kuruluşlara kredi verir; sermaye, para ve krediyle ilgili her çeşit bankacılık işlemlerini yürütür (<https://tr.wikipedia.org/wiki/Banka>).

1.1.1. Banka Kavramı

Banka işletmeleri, gerçek ve tüzel kişilerden yaptıkları tasarrufları toplayarak bu birikimleri gelir sağlayan faaliyetlere kredi yoluyla aktaran, ödemelere aracılık yapan; para havalesi, senetlerin ve çeklerin tahsili, emanet kabul edilmesi gibi çeşitli hizmetleri yerine getiren işletmelerdir. Diğer bir ifadeyle bankalar, parayı ve krediyi ilgilendiren her türlü faaliyetleri yürüten, gerçek ve tüzel, özel ve kamusal kişilerle parasal sahadaki her çeşit ihtiyaçlarını karşılamayı esas faaliyet konusu olarak belirlemiş olan iktisadi bir birimdir (MASAK, 2020, s. 4).

Bir banka işletmesini diğer işletmelerden farklılaştıran en mühim unsur, bankanın alıp-sattığı objenin mal veya diğer hizmetlerden olmaması, bunun yerine, likit varlıkları (nakit) ve finansal hizmetleri alıp satmasıdır. Bu yüzden, ticari bir işletme olan bankalar, likidite riskine diğer işletmelere nazaran daha fazla maruz kalmaktadırlar. Bunun sonucu olarak bankaların diğer işletmeler gibi kârlarını maksimize ederken aynı anda likidite seviyelerini koruma konusunda daha hassas olmaları gereklidir. Tamamen kâr odaklı çalışan bir banka, beklenmeyen olaylar karşısında her zaman likidite riskiyle karşılaşabilir. Bilhassa mali istikrarın zayıf olduğu ekonomik ortamlarda, bankaların likidite riskine karşı daha dikkatli olmaları gerekmektedir (Erdem vd., 2019, s. 318).

Bankaların işleyiş felsefesi gereğince bilanço yapıları, diğer işletmelerden büyük oranda farklılık göstermektedir. Bankacılık faaliyetleri çok yüksek düzeyde likidite gerektirmekte, tabii olarak bu faaliyetleri sebebiyle yüklenilen risklerin gerçekleşmesinden doğacak zararların da yüksek olması beklenmektedir (Gülerci, 2015, s. 69).

Bankalar “farklı şekillerde para ve sermaye ticareti yapan kurum” şeklinde tanımlanmakla birlikte, “Belli bir sermaye ile kurulmuş, belirli amaçlarına göre organize edilmiş finansal faaliyetleri yerine getirmek suretiyle gelir elde eden, ortakları, borçluları ve alacaklıları bulunan hizmet işletmeleridir.” biçiminde de tanımlanmaktadır (Helvacıoğlu, 1999; s. 19).

Bir işletmenin faaliyetlerini yürütebilecek seviyede kaynağa ve sermayeye sahip olması yeterli iken; bankaların sermayeleri, yürüttükleri faaliyetlere oranla epey sınırlıdır. Çünkü bankacılık işlemleri genelde ve büyük nispette halktan toplanan mevduatla yapılmakta, mevduat en büyük fon kaynağı olmaktadır. Bu nedenle banka işletmelerinin, mevduat toplarken halka güvence verebilecek düzeyde sermaye sahibi olmaları gerekmektedir. Bu açıdan sermayenin finansman fonksiyonu, banka işletmeleri bakımından sınırlı bir fonksiyona sahiptir (Battal, 2001, s. 58).

Bankalar diğer kâr amacı güden tüm işletmelerde olduğu gibi hissedarlarının değerini maksimum kılmak üzere çalışırlar ve bu nedenle varlıklarının getirisini ve öz kaynaklarının getirisini en üst seviyeye taşımak isterler. Bununla birlikte bankaların ödünç verdikleri fonların geri ödenmeme riski ve ödünç aldıkları fonların geri çekilme riski olduğundan hem varlıklarına hem de yükümlülüklerine ait riskleri yönetmek zorundadırlar. Bu sebeple, bankaların kredilerini yüksek faiz oranından kullandırmaları her zaman bankaların getirilerini artırabileceği anlamına gelmemektedir. Hem bir işletme hem de finansal bir aracı kurum olarak bankalar, ekonominin reel sektörü için oldukça önemli kurumlardır (Yiğitbaş, 2012 s. 5-6).

1.1.2. Bankaların Fonksiyonları (İşlevleri)

Bankaların ekonomide gördükleri çok sayıda fonksiyon olmakla birlikte bunlardan en önemli fonksiyonlar şüphesiz “aracılık ve güven” fonksiyonlarıdır (Altıntaş, 2012, s. 11).

Bankalar bir ülkede ekonomik büyümenin sağlanması için gerekli ve oldukça önemli olan fon akışını sağlayan finansal kuruluşlardır. Bu şekilde, bankalar fon arz edenler ile fon talep edenleri dolaylı olarak buluşturmakta, fonların verimli yatırımlara yönlendirilmesine aracılık ederek ekonomik birimler arasında fon akışını sağlamakta, ekonomik ortamda daha yüksek bir üretim ve verimlilik düzeyine katkı sağlamaktadırlar. Bu bakımdan bankaların bir ekonomide üstlendikleri görev son derece önemlidir. Bankaların ekonominin büyümesinde önemli roller üstlendiklerini ve önemli makroekonomik etkiler oluşturduğunu ortaya koyan çalışmalar bulunmaktadır (Yiğitbaş, 2012, s. 15).

Bankaların, kâr amacı güden işletmeler olarak faaliyetlerini yürütürken finansal sistemin önemli bir alt sistemi olarak üstlendikleri çok sayıda fonksiyon vardır. Finansal aracılık etme, güven verme, likidite sağlama, kredi taleplerini karşılama, kaynaklara (fonlara) hareketlilik sağlama, gelir dağılımını düzeltme, para politikasının etkinliğini yükseltme ve ulusal ve uluslararası ticaretin geliştirilmesi bankaların finansal sistem içerisindeki en mühim fonksiyonlarından (MASAK, 2020, s. 5). Bankaların bu fonksiyonları kısaca aşağıdaki gibidir (MASAK, 2020, s. 5; Apan, 2003, ss. 29-32):

1.1.2.1. Finansal Aracılık Fonksiyonu

Banka işletmeleri, kişilerden ve şirketlerden topladıkları fonları, belirli bir faizle tekrar kişilere, şirketlere ve kamuya vererek yeniden ekonomiye kazandırmakta ve böylece fon fazlası olan taraflarla fon gereksinimi olan taraflar arasında aracılık işlevini icra etmektedirler. Bankalar aracılık fonksiyonunu yerine getirirken büyük oranda sahip oldukları itibara dayanmaktadırlar.

1.1.2.2. Güven Fonksiyonu

Fon fazlası olan tasarruf sahipleri, devletin yakın izlemesinde olduğuna inandıkları, ticari adında “banka” kelimesini kullanma ayrıcalığına ulaşmış, sermayesi güçlü, mali güce ve itibara sahip ortakları ve yöneticileri olan bankalara güven duyar ve güvenli olduklarına inandıkları bankalara tasarruflarını daha kolay emanet ederler. Bu yönüyle bankalar, güven müesseseleridir.

1.1.2.3. Dönüştürme İşlevi

Bankalar aracılık fonksiyonunu yerine getirirken mudilerden topladıkları fonları miktar ve vade (zaman) açısından dönüştürerek kullanmaktadırlar. Bu kapsamda genellikle yaygın olarak çok sayıda kişiden ve küçük miktarlarda toplanan fonlar büyük montanlı krediler olarak ihtiyacı olan daha az sayıda kişiye ve kuruluşa kullandırılmaktadır. Bankalar ayrıca vadesiz ya da göreceli olarak daha kısa vadede topladıkları fonları daha uzun vadede kredi şeklinde kullandırarak vade bakımından da önemli bir dönüşüm gerçekleştirmektedirler.

1.1.2.4. Kaynakları Hareketlendirme Fonksiyonu

Bankalar farklı bölge ve ülkelerden borçlanıp farklı bölge ve ülkelere ödünç vererek kaynaklara bölgesel, ulusal ve uluslararası seviyede akışkanlık kazandırmaktadırlar. Bankalar sahip oldukları itibar ve yaygın şube ağları ile tasarruf sahiplerine ulaşarak tasarrufların yastık altında tutulması (gömüleme) eğilimini azaltırlar. Bu yönüyle bankalar, atıl kalabilecek fonların ekonomiye kazandırılmasını temin ederek daha fazla ekonomik faaliyetin daha düşük maliyetle fonlanmasına imkân sağlarlar.

1.1.2.5. Gelir Dağılımını Düzenleme Fonksiyonu

Bankalar izledikleri kredilendirme politikaları ile gelir dağılımı üstünde etkili olmaktadır. Bilhassa bölgelere ve sektörler göre düşük faizli kredi verilmesi yoluyla meydana çıkan istihdam imkânları neticesinde, alt gelir grubundaki bireylerin gelirlerinde göreceli olarak artış ve daha adil bir gelir dağılımı sağlayabilir.

1.1.2.6. Kaynakların Etkin Kullanılmasını Sağlama Fonksiyonu

Banka işletmeleri, toplamakta oldukları fonları, ekonomik sistemin ve toplumun gereksinimi olan öncelikli sahalara kanalize ederek kaynakların tekrar tahsis edilmesine aracılık etmekte, var olan atıl fonların da tekrar ekonomik sisteme sokularak hem fon arz edenlerin hem de fon talep eden kişilerin (kredi talep edenlerin) faydalarını ençoklamalarına katkı sağlamaktadırlar.

1.1.2.7. Kaydi Para Yaratma Fonksiyonu

Bankalar kendilerine tevdi edilen mevduatın çok üzerinde kredi kullandırma, başka bir ifadeyle satın alma gücü oluşturma olanağına sahiptirler. Bankalar tarafından yaratılan bu imkân, kaydi para olarak adlandırılmaktadır. Bankalar, kaydi para oluşturmak suretiyle ekonomideki para arzının belirlenmesini etkilemektedirler. Bankalar tarafından oluşturulan kaydi para ne kadar fazla olursa ekonomide kayıt dışılığın da o seviyede azalması beklenir. Bankaların yaratacakları kaydi paranın tutarını belirleyen esas faktör, zorunlu karşılıklar rasyosudur. Mevduat munzam karşılığı oranı ne kadar düşüğe bankalar tarafından yaratılan kaydi para miktarı da o kadar fazla olur.

1.1.2.8. Para Politikalarını Destekleme Fonksiyonu

Merkez Bankası tarafından fiyat istikrarını sağlamak amacıyla çeşitli araçlar kullanılmak suretiyle uygulanan para politikalarının hedefine ulaştırılmasında, bankaların büyük bir rolü vardır. Bilhassa zorunlu karşılık oranı, reeskont penceresi, açık piyasa işlemleri, disponsibilite, kredi tavanı ve tabanı, selektif krediler benzeri para politikası araçları, bankaların faaliyetlerine etki etmekte ve bu nedenle ekonomik sistemdeki para arzı, banka işletmelerinin aracılığıyla genişletilebilmekte ya da daraltılabilmektedir.

1.1.2.9. Dış Ticareti Finanse Etme ve İhracatı Teşvik Etme İşlevi

Bir ülkenin dış ticaretini geliştirebilmesi, o ülkenin ihracatını artırmasıyla; ihracatını geliştirmesiyle izlenen ithalat-ihracat politikalarına ve ihracat faaliyetlerinin hızına, güvenilir ve daha basit gerçekleştirilmesini temin edecek ve ihracatın finansmanını sağlayacak bir sistemin varlığına bağlıdır. Bankacılık sistemin dış ticarete ödemelere aracılık ederek (akreditif gibi) ya da dış ticareti finanse ederek (factoring, forfaiting gibi) şirketlerin dış ticaret faaliyetlerinin daha hızlı, daha basit ve daha güvenli bir biçimde yerine getirilmesini sağlayacaktır.

1.1.3. Bankacılık Faaliyetleri

Bankalar, tasarruf sahiplerinden topladıkları paraları, değişik gerekçelerle fona gereksinim duyan gerçek veya tüzel kişilere kredi olarak vererek ekonomik faaliyetlerin yürütülmesi, geliştirilmesi ve izlenmesi açısından önemi giderek artan bir fonksiyonu yerine getirmektedirler (Yıldırım, 2008, s. 25).

Bankalar, diğer kanunlarda yer alan hükümlerin saklı kalması şartıyla aşağıdaki faaliyetleri yürütebilirler (Bankacılık Kanunu, Md. 4):

- Mevduat kabul edilmesi,
- Katılım fonu kabul edilmesi,
- Nakit veya B6555-0L200 gayrinakdî olarak her çeşit ve şekilde kredi verilmesi,
- Nakit ödeme, kayden ödeme ve fon transferi, muhabir bankacılık, çek hesaplarının kullanımı dâhil her çeşit tahsilat ve ödeme işlemleri,
- Çeklerin ve diğer kambiyo senetlerinin iskonto ve iştirah edilmesi,
- Saklama hizmeti verilmesi,
- Kredi kartı, banka kartı ve seyahat çekleri gibi ödeme araçlarının ihraç edilmesi ve bunlara ait işlemlerin gerçekleştirilmesi,
- Efektif dâhil kambiyo işlemleri, para piyasası enstrümanlarının alınması ve satılması; kıymetli madenlerin ve taşların alınması, satılması ya da bunların emanet alınması,
- Mala, kıymetli madenlere, sermaye piyasası araçlarına, ekonomik ve finansal göstergelere ve döviz dayalı vadeli işlem ve opsiyon sözleşmelerinin, birden fazla türev aracı kapsayan basit ya da kompleks finansal araçların alınması, satılması ve alım-satımına aracılık edilmesi,
- Sermaye piyasası araçlarının alınması ve satılması ile geri alım ya da yeniden satım taahhüdü işlemleri (repo-ters repo),
- Sermaye piyasası araçlarının ihracına ya da halka arzına aracılık edilmesi,
- Sermaye piyasası araçlarının alınıp satılmasına aracılık edilmesi,
- Başkalarının lehine teminat, garanti gibi yükümlülükleri üstlenmek,

- Yatırım danışmanlığı yapılması,
- Portföy yönetimi ve portföy işletmeciliği yapılması,
- Faktoring ve forfaiting yapılması,
- Bankalar arası piyasalarda para alımı ve satılması, ödünç alınması ve verilmesi faaliyetlerine aracılık edilmesi,
- Finansal kiralama yapılması,
- Sigorta acenteliği ve bireysel emeklilik aracılığı faaliyetleri yapılması,
- BDDK tarafından verilen diğer faaliyetlerin yapılması.
- Bankacılık Kanunu'nda belirtilen faaliyetlere ilişkin istisnalar ise aşağıdaki gibidir:
- Ticari bankalar, katılım fonu kabul edemez ve finansal kiralama faaliyetleri yürütemezler.
- Katılım bankaları, mevduat kabul edemez.
- Kalkınma ve yatırım bankaları mevduat ve katılım fonu kabul edemez.

1.1.4. Bankacılık İşlemleri

Bankaların genel işlemleri, mevduat toplama ve kredi kullandırmadır. Ancak bankalar bu iki temel faaliyetin dışında kambiyo işlemleri, senet iskontosu ve iştirah işlemleri, kiralık kasa hizmeti ve diğer bankacılık işlemlerini yapmaktadırlar. Genel olarak bankacılık işlemleri Tablo 1'de sunulduğu şekildedir:

Tablo 1. Bankacılık İşlemleri

Fon Sağlama İşlemleri	Fon Kullandırma İşlemleri	Hizmet İşlemleri
- Mevduat toplama, - Döviz işlemleri, - Repo işlemleri.	- Nakdi kredi verilmesi, - (Tüketici kredileri, konut kredileri, yatırım kredileri gibi), - Gayrinakdî kredi verilmesi.	- Çek işlemleri, - Havale işlemleri, - Kiralık kasalar, - Elektronik bankacılık (EFT, Virman, döviz transferi, ATM, mobil bankacılık.

Kaynak: MASAK (2020). Bankalar Sektör Araştırma Raporu, T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı, Ankara, s.14-17.

Bankacılık işlemleri aşağıda kısaca açıklanmıştır:

1.1.4.1. Mevduat Toplama

Bankalar kişilerin, işletmelerin veya kurumlarda atıl bulunan, gelir elde etmek ya da güvenilir bir şekilde saklanmaları amacıyla bankaya verdikleri paraları toplayarak istedikleri zaman veya belli bir vadenin sonunda, belli bir bedel karşılığında geri ödeme hizmetini yerine getirirler (Helvacıoğlu, 1999, 25).

Mevduat, bankaların yazılı veya sözlü biçimde ya da herhangi bir biçimde halka duyurularak ivazsız ya da ivaz karşılığında, istendiği zaman ya da belirli bir vadede geriye ödemek vaadiyle kabul ettikleri paralardır (Bankacılık Kanunu, Madde 3). Mevduat, “tasarruf mevduatı”, “resmi kuruluşlar mevduatı”, “ticari kuruluşlar mevduatı”, “bankalar arası mevduat” ve “diğer kuruluşlar mevduatı” biçiminde sınıflandırmaya tabi tutulmaktadır. Mevduat vade açısından ise “vadesiz mevduat”, “vadeli mevduat”, “ihbarlı mevduat” ve “birikimli mevduat” biçiminde sınıflandırmaya tabi tutulmaktadır.

1.1.4.2. Kredi İşlemleri

Banka kredileri nakdî veya gayrinakdî şekilde kullanılabilir. Nakdî kredilerde söz konusu paranın ödünç verilmesi iken gayrinakdî kredilerde, müşteriye bankanın itibarının kullanılması söz konusudur (Altıntaş, 2012, s. 355).

Bankalar, işletmelerin dış finansmanlarında kullanılan en önemli kaynak olarak kredileri oluşturmaktadır (Mishkin, 2009, s. 171). Bankalar hem kredinin verilmesinden önce, kredi başvuruçuları hakkında bilgi toplanması ve toplanan verilerin değerlendirilmesi hem de kredinin verilmesinden sonra kredi kullanıcısının performansının takip edilmesinde uzmanlaşmış finansal araçlardır. Bu nedenle kredinin yaratılma sürecinde önemli bir etkiye sahiptirler (Yiğitbaş, 2012, s. 5).

Krediler bankaların bilançolarında varlıklar içinde büyük bir yer tutan bir kalemdir. Kredi, krediyi kullanan kişi bakımından bir borç niteliği taşıırken bankalar bakımından ise bir alacak niteliği taşımaktadır. Kredilerin diğer varlık kalemlerine göre taşıdığı en önemli özellik likiditelerinin düşük olması ve geriye ödenmeme riskinin ise diğer aktiflere göre yüksek olmasıdır. Krediler, bankaların en çok gelir sağladıkları kalem özelliği taşımakta olup bu sebeple banka aktifleri içerisinde en büyük orana sahiptir (Takan ve Boyacıoğlu, 2011, s. 91).

İzlendikleri hesaba bakılmaksızın kanunun uygulanmasında kredi sayılan işlemler aşağıdaki gibi sayılmıştır (Bankacılık Kanunu, Md. 48):

- Bankalar tarafından verilen nakit krediler,
- Bankalar tarafından verilen teminat mektubu, kontrgaranti, kefalet, ciro, aval, kabul gibi gayrinakdî krediler ve bu nitelikteki taahhütler,
- Satın alınan tahviller gibi sermaye piyasası araçları,
- Tevdiatta bulunmak şeklinde veya herhangi bir şekilde verilen ödünç paralar,
- Varlıkların vadeli olarak satılmasından kaynaklanana alacaklar,
- Vadesi geçmiş nakit krediler,
- Tahakkuk etmekle beraber henüz tahsilatı yapılmamış olan faizler,
- Gayrinakdî kredilerin nakde dönüşen tutarları,
- Ters repo işleminden kaynaklanan alacaklar,
- Vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile benzer sözleşmeler sebebiyle yüklenilen riskler,
- Ortaklık hisse senetleri
- BDDK tarafından kredi olarak kabul edilen diğer işlemler.

Yukarıda belirtilen işlemlere ek olarak kalkınma ve yatırım bankaları ile katılım bankalarının taşınır ve taşınmaz mal ve hizmet tutarlarının ödenmesi suretiyle ya da kar/zarar ortaklığı yatırımları, gayrimenkul, makine-teçhizat ve mal temin edilmesi ya da finansal kiralama yapılması, dış ticarete mal mukabili vesaike finansman sağlanması, ortak yatırımlar ya da BDDK tarafından belirlenen başkaca yöntemleri kullanarak sağladıkları finansmanlar da Bankacılık Kanunu uygulanmasında kredi sayılmaktadır.

1.1.4.3. Döviz İşlemleri

Döviz alım ve satım işlemlerini kapsamaktadır. Bankalar vadeli olarak da döviz alış ve satışı yapabilirler. Bankalar, TCMB tarafından belirlenen konvertibl dövizler üzerinden yabancı sermaye mevzuatına göre yurda getirilecek dövizleri alış işlemi yapabilirler.

1.1.4.4. Repo İşlemleri

Bir menkul kıymetin geri alınması ya da satılması taahhüdüyle alımı ve satımı işlemleri repo şeklinde tanımlanmaktadır. Repo, bankaların kısa vadeli borçlanma kaynağı olarak kullandıkları bir araç olup bir finansal aracın belirli bir vadede geri alınmak üzere satılmasını içermektedir. Bu işlemde genelde devlet iç borçlanma senetleri kullanılmaktadır (MASAK, 2020, s. 14).

1.1.4.5. Çek

Çek, bankada mevduatı hesabında para bulunan bir kişinin bu paranın tümünün ya da bir kısmının banka tarafından mevduat sahibinin ödeme emriyle lehtar veya hamile ödenmesini içeren şekil ve uygulama şartları kanunla belirlenmiş olan kıymetli bir evraktır. Bankalar çek tahsilatı, ödenmesi ve takası konusunda aracılık hizmetleri vermektedirler.

1.1.4.6. Para Aktarma Hizmetleri

Bankalarda para aktarma hizmetleri, para havalelerini, virmanlarını, elektronik fon transferlerini, döviz transferlerini ve özel çek uygulamalarıyla para transferlerini içermektedir.

Havale: Bankanın yurt içerisindeki şubeleri arasındaki para aktarma hizmetlerini içermektedir.

Virman: Aynı bankadaki, şubedeki ve aynı kişinin hesapları arasındaki para aktarılması işlemleridir.

Elektronik Fon Transferi (EFT): Ülke içinde bankaların arasında TL olarak para aktarmalarıdır.

Döviz Transferi: Swift, Western Union, Target gibi kuruluşlar aracılığıyla, döviz cinsinden yapılan ve genelde uluslararası para aktarımlarını ifade etmektedir.

1.1.4.7. İskonto ve İştirah İşlemleri

Bankalar, müşterilerinin alacaklısı olduğu senetleri, ciro suretiyle vekâleten tahsil ederek hizmet verebilmektedirler. Müşteri tahsil edilmesini talep ettiği senedi ve senede ait bilgileri bir bordroya yazar ve bankaya iletir. Senet, müşterinin bordroda ifade ettiği talimata uygun olarak tahsil edilmek için banka tarafından alınır. Senedin banka tarafından tahsil edilebilmesi için müşteri tarafından tevkili ciroyla ciro edilmesi gerekmektedir (Aslan, 2020, s. 2).

1.1.4.8. Saklama Hizmetleri

Hukuki anlamda bankaların saklama hizmetleri bir tevdiat muamelesidir. Saklama hizmeti kapalı veya açık saklama biçiminde gerçekleşebilir. Kapalı saklama işleminde banka sakladığı varlığı bilmemektedir. Kapalı saklama, kapalı bir zarfın emanete alınması veya bu amaçla bir kasanın kiralanması şeklindeki saklamadır. Açık saklama ise paranın, dövizin ve menkul değer saklanması çeşitlerini kapsamaktadır.

1.1.4.9. Elektronik Bankacılık Hizmetleri

Bankacılık sektörü, teknolojik gelişmelerden en fazla etkilenen ve faydalanan sektörlerden birisidir. Elektronik bankacılık hizmetleri bir taraftan bankacılık işlemlerini hızlandırmakta, diğer taraftan da bankaların işlem hacmini ve pazar payını artırmalarına yardımcı olmaktadır. Elektronik bankacılık hizmetleri telefon bankacılığı, mobil bankacılık ve internet bankacılığı şeklinde yürütülen bankacılık işlemlerini

kapsamaktadır. Elektronik bankacılık hizmetleri, bankalar tarafından mevduat toplamak ve kredi vermek faaliyetleri için pazarlama faaliyeti olarak da kullanılmakta ve işlem maliyetlerini azaltmaktadır.

1.1.5. Bankaların Sınıflandırılması

Bankalar fonksiyonel olarak ve sermaye yapıları itibariyle sınıflandırmaya tabi tutulmaktadır.

1.1.5.1. Fonksiyonel Sınıflandırma

Bankaların fonksiyonel sınıflandırmasında bankalar, ticari bankalar, kalkınma ve yatırım bankaları ve katılım bankaları şeklinde sınıflara ayrılmaktadır.

1.1.5.1.a. Mevduat (Ticari) Bankaları

Bankacılık Kanunu'na göre mevduat bankası, kendi namına ve hesabına mevduat kabul edilmesi ve kredi kullandırılması temel olarak faaliyette bulunan bankalar ile yurt dışında kurulmuş bu özellikteki bankaların Türkiye'de bulunan şubeleri şeklinde tanımlanmıştır (Bankacılık Kanunu, Madde 3).

Mevduat bankalarına ticari banka adı da verilmektedir. Mevduat bankası, mevduat toplayan, kredi veren, para politikasının uygulanmasında destek olan, aracılık eden, üretim kuruluşlarının yatırımlarına destek veren, iştiraklerde bulunan, kişilerin menkul kıymet yatırımlarına aracılık eden, borsada üye olarak aktif işlem yapabilen, kalkınmayı destekleyen, sanayi ve ticari işletmelere kısa vadeli işletme sermayesi kredisi kullandırarak para piyasalarında faaliyette bulunan işletmelerdir. Mevduat bankaları, para ve sermaye piyasalarında küçük tasarrufların yatırımlara aktararak sermaye birikiminin artırılmasında ve ülkedeki ticaretin ve sanayinin geliştirilmesinde önemli role sahiptirler. Türk bankacılık sektöründe ağırlıklı olarak mevduat bankalarının faaliyet gösterdikleri gözlenmektedir (MASAK, 2020, s. 10).

Ticari bankalar, finansal aracılardan sağladıkları kredilerin temel kaynağını oluşturmaktadır. Ticari banka, mevduat toplayan ve topladığı mevduatları en verimli şekilde kredi işlemlerinde kullanmayı amaç edinen ya da faaliyetlerinin ana konusu

düzenli kredi kullandırmak olan iktisadi kuruluştur. Ticari bankacılıkta, fon fazlasına sahip olan tasarruf sahipleri tasarruflarını mevduat şeklinde bankalara yatırmakta, bankalar ise topladıkları bu mevduatları kredi şeklinde fon gereksinimi olan kesimlere kullandırmaktadırlar. Bu şekilde ticari bankalar, fon aktarım mekanizmasında mevduatı krediye dönüştürmektedirler. Ticari bankalar, finansal aracı kurum olmalarıyla birlikte merkez bankasının parasal aktarım mekanizmasında da önemli bir halka pozisyonundadırlar. Ticari bankalar, bir ülkedeki ekonomik faaliyetlerin seviyesini yönlendirmek için uygulanan para politikalarının reel sektöre aktarılması bakımından büyük önem gösterirler (Yiğitbaş, 2012, s. 5).

1.1.5.1.b. Kalkınma ve Yatırım Bankaları

Kalkınma ve yatırım bankaları; mevduat ya da katılım fonu kabul etmek haricinde; kredi kullandırılması temel olarak faaliyette bulunan ve/veya özel kanunlarda kendilerine verilmiş olan vazifeleri yerine getiren bankalar ile yurt dışında kurulu bu vasıftaki bankaların Türkiye'de bulunan şubeleri olarak tanımlanmıştır (Bankacılık Kanunu, Madde 3). Kalkınma bankaları, gelişmekte olan ülkelerde yatırımların teşvik edilmesi gayesiyle kurulmaktayken, yatırım bankaları genelde sermaye piyasaları gelişmiş olan ülkelerde faaliyette bulunmaktadır. Kalkınma bankalarıyla yatırım bankaları birbirine benzemekle beraber bazı noktalarda birbirlerinden ayrılmaktadırlar. Aşağıda bu farklardan bahsedilmiştir:

- **Kalkınma Bankaları:** Kalkınma bankaları, tasarruf sahiplerinin birikimlerinin özendirilmesi ve fon sağlanması, yatırımcılık faaliyetlerine her türlü teknik destekte bulunması, sanayii yatırımlarının ve şirketlerin finanse edilmesi, girişimlerin hayata geçirilmesine öncülük edilmesi ve sermayelerine katılımı, kaynakların uzun vadeli kalkınma planları ve yıllık programların amaçlarına ve toplumsal yarara hizmet eden yatırımlara yönltilmesi ayrıca bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltmasına destek sağlamak amaçlarıyla kurulan bankalardır (MASAK, 2020, s. 11).

- **Yatırım Bankaları:** Yatırım bankaları, menkul kıymetler ihracında bulunmak suretiyle uzun vadeli kaynak sağlamayı arzu eden şirketlerle, birikimlerini menkul kıymet yatırımlarına yönlendirme isteğinde olan kişiler (gerçek ve tüzel)

arasında aracılık ederek, birikimlerin, anonim şirketlerin ihraç ettiği tahvillere ve hisse senetlerine kanalize edilmesine katkı sağlayan finansal kuruluşlardır (MASAK, 2020, s. 11).

1.1.5.1.c. Katılım Bankaları

Bankacılık Kanunu'na göre Katılım bankası, özel cari hesaplar ve katılma hesapları kullanarak fon toplanması ve kredi kullandırılması temel olarak faaliyette bulunan bankalar ile yurt dışında kurulmuş bu özellikteki bankaların Türkiye'de bulunan şubeleri olarak tanımlanmaktadır (Bankacılık Kanunu, Madde 3). Ülkemizdeki uygulamada faizsiz bankacılık olarak da ifade edilmiş ilk başta özel finans kurumları olarak adlandırılmıştır.

Katılım bankaları, tasarruf sahiplerinden toplamış oldukları katılım fonlarını, faizsiz finansman ilkeleri kapsamında ticaretin ve sanayinin finansmanında kullanarak, meydana gelen kâr veya zararı tasarruf sahipleriyle paylaşan bankalardır. Katılım bankaları da topladıkları katılım fonlarını finansal kiralama, taksitli konut satışı gibi faiz yerine kira veya satma/satın alma içeren yollarla finansman sağlamaktadırlar. 1950'lerin sonlarından itibaren Katılım bankalarının Dünyada faaliyetlerine başladıkları görülmektedir. Katılım bankacılığına ilginin artması ile beraber HSBC, Citibank, Deutsche Bank gibi kurumların da faizsiz enstrümanlar geliştirdikleri, faizsiz bankacılık yapan şubeler açtıkları görülmektedir (Dilek & Küçük, 2017, ss.23-24).

Katılım bankası kavramındaki “katılım” kelimesi, yürütülen bankacılık faaliyetinin kara ve zarara katılma ilkesine dayanan bir bankacılık faaliyetini temsil etmektedir. Katılım bankaları tarafından Türk lirası ya da döviz cinsinden vadeli hesaplarla toplanmış olan fonlar, bireysel ve kurumsal finansman destekleri sağlanması, leasing işlemleri ve kâr-zarar ortaklığı şeklinde değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. Ticarete ve sanayide ihtiyaç duyulan hammadde, mal, taşınmaz, makine ve teçhizatın sağlanması, katılım bankacılığı ilkelerine uyumlu şekilde, mal alış satışının finansmanı yöntemiyle sağlanmaktadır. Katılım bankaları vatandaşların gereksinim duyduğu diğer bankacılık hizmetlerini de sunmaktadır. Katılım bankaları, işlevsel olarak ticari bankalara benzemekle beraber fon toplama ve kullandırma yöntemlerinde farklılık vardır (MASAK, 2020 ss. 11-12).

1.1.5.2. Sermaye Yapısı Sınıflandırması

Sermaye oluşumlarına göre bankalar kamu sermayeli bankalar, özel sermayeli bankalar ve yabancı sermayeli bankalar olarak üzere üçlü bir sınıflandırmaya tabi tutulmaktadır.

1.1.5.2.a. Kamusal Sermayeli Bankalar

Sermayesinin % 50'sinden fazlası devlete veya kamuya ait olan, yönetilmesi ve denetimi bu kamu kuruluşlarının temsilcileri veya hükûmetin yetkilendirdiği gerçek kişilerce yürütülen bankalar, “kamusal sermayeli banka” şeklinde vasıflandırılmaktadır. Türkiye’de faaliyette bulunan kamu sermayeli ticaret bankaları; T.C. Ziraat Bankası A.Ş., T. Halk Bankası A.Ş. ve Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O’dur. Kamusal sermayeli mevduat bankalarının 2020 yılı itibariyle yurt içinde 3670 şubesi, yurt dışında ise otuz üç şubesi bulunmaktadır. Kamu Sermayeli kalkınma ve yatırım bankaları ise Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası A.Ş., İller Bankası A.Ş. ve Türk Eximbanktır. Bu bankaların yurt içinde 40 adet şubesi vardır. Türkiye’de faaliyette bulunan kamu sermayeli katılım bankaları ise Ziraat Katılım A.Ş., Vakıf Katılım Bankası A.Ş. ve Türkiye Emlak Katılım Bankası A.Ş.dir. Kamusal sermayeli katılım bankalarının yurt içinde 213 adet şubesi bulunmaktadır. Diğer taraftan TMSF bünyesindeki “Birleşik Fon Bankası A.Ş.” bulunmaktadır (MASAK, 2020, s. 9).

1.1.5.2.b. Özel Sermayeli Bankalar

Özel sermayeli bankalar, sermayesinin içinde kamusal pay olmayan, özel kişilerin ve/veya kuruluşların sahip oldukları bankalardır. Türkiye’de 2020 yılı itibarıyla 9 tane özel sermayeli ticari banka bulunmaktadır. Bu bankaların yurt içinde 3728 adet, yurt dışında ise 28 adet şubesi bulunmaktadır. Bununla birlikte, Türkiye’de 7 tane özel sermayeli kalkınma ve yatırım bankası faaliyette bulunmakta olup bu bankaların yurt içinde 19 tane şubesi vardır. Türkiye’de faaliyet gösteren özel sermayeli katılım bankaları ise 3 adet olup bu bankaların yurt içinde 968 adet şubesi mevcuttur (MASAK, 2020, s. 9).

1.1.5.2.c. Yabancı Sermayeli Bankalar

Dünyada rekabete açıklık düzeyi yüksek olan bankacılık sektöründe, ülkelerde aracılık maliyetlerini etkilemekte olan yasalarında uyumun sağlanamamasının bir neticesi olarak bankalar rekabet edebilecekleri ve müşterilerine en ucuz hizmeti sunabilecekleri finans birimlerine doğru yönelmektedirler (TBB, 2008, s. X).

Yabancı sermayeli bankalar, sermayesinin tümü yabancı uyruklu gerçek veya tüzel kişilere ve kuruluşlara ait olan bankalardır. Yabancı sermayeli bankalar, kanuni merkezleri yabancı ülkelerde olan bir bankanın Türkiye'deki şubesi olabileceği gibi, doğrudan yabancı sermaye yatırım şeklinde Türkiye'de BDDK izni ile kurulabilir. 2020 yılı itibarıyla Türkiye'de faaliyette bulunan 21 adet yabancı sermayeli banka vardır. Yabancı sermayeli bankalardan 16 adedi Türkiye'de kurulmuş, 5 adedi ise Türkiye'de şubesi bulunan yabancı sermayeli bankalardır. Türkiye'de faaliyette bulunan yabancı sermayeli bankaların yurt içinde 2612 şubesi bulunmaktayken yurt dışında 10 şubesi vardır. Türkiye'de şubesi olan yabancı sermayeli bankaların ise yurt içinde 7 adet şubesi bulunmaktadır. Türkiye'de yabancı sermayeli 4 adet yatırım ve kalkınma bankası faaliyette bulunmakta olup bu bankaların yurt içinde 4 adet şubesi mevcuttur. Türkiye'deki yabancı sermayeli 3 adet katılım bankası bulunmakta olup bunların yurt içinde 968 adet şubesi mevcuttur (MASAK, 2020, ss. 9-10).

1.2. Türk Bankacılık Sisteminin Tanıtılması

Türk bankacılık sisteminin tarihi süreç içindeki sistematik gelişimi ve son yıllar itibarıyla Türk bankacılık sisteminin finansal yapısı ve büyüklüklerine aşağıda değinilmiştir.

1.2.1. Türk Bankacılık Sisteminin Tarihi Gelişmesi

Türk bankacılık sisteminin tarihî gelişimi ana hatlarıyla Cumhuriyet öncesi ve Cumhuriyet sonrası dönem olarak aşağıda incelenmiştir.

1.2.1.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem

Osmanlı Devleti bünyesinde kurulmuş olan ilk banka, Galata bankerleri tarafından 1847 yılında kurulmuş olan “İstanbul Bankası”dır. Osmanlı Bankası ise 1856 yılında dış borç sağlanmasında Osmanlı Devleti ile yabancı sermayedarlar arasında aracılık yapmak üzere İngiltere sermayesiyle kurulmuştur. Osmanlı Bankasına 1863’te Fransız sermayesi, 1875 senesinde de Avusturya sermayesi katılmıştır (TBB, 2008, s. 1).

1856-1923 döneminde özellikle sermayesi yabancılara ait bankalar kurulmuştur. 1908’de 2. Meşrutiyetin ilanından sonra ve milliyetçilik yönelimlerinin artmasıyla beraber ulusal sermaye ile çok sayıda yerel ve tek şubeli bankalar kurulmaya başlamış, 1914’te 1. Dünya Savaşı’nın başlamasıyla bu süreç hız kazanmıştır.

1888’de devletin ilk bankası olarak “Ziraat Bankası” kurulmuştur. Ziraat Bankasının kuruluşuyla tarım faaliyetlerinin kredilendirilmesinin devletin kontrolüne alınması hedeflenmiştir. Ziraat Bankasının sermayesi, Menafi Sandıkları’nın alacaklarının bu bankaya devredilmesi suretiyle ihdas edilmiştir (Yetiz, 2016, s.110).

1.2.1.2. Ulusal Bankalar Dönemi (1923-1932)

Cumhuriyetin kurulmuş olduğu 1923 yılından 1980 yılına değin geçen dönemde, ithal ikameciliğe dayanan planlı bir ekonomi gündeme gelmiştir. 1923-1932 döneminde, bankacılık sistemi büyük oranda devletin kontrolünde ve etkisinde kalmıştır. Mevduata ve kredilere uygulanacak faiz oranları, komisyon oranları ve kredilerin limitleri, izlenmekte olan ithal ikameci politikalar çerçevesinde saptanmış, bankaların esas fonksiyonu kalkınma planlarında gösterilen yatırımların finansmanının sağlanmasına odaklanmıştır. Ulusal bankalar döneminde yeni yabancı banka ve özel hâller dışında yeni mevduat bankasının kuruluşuna müsaade edilmemiştir. Bu şekilde sınırlı olan bankacılık sektörü fonlarının, sınırlı bir rekabet ortamında, mevcut bankalar aracılığıyla, kalkınma planlarında belirlenen biçimde dağıtılmasının sağlanması amaçlanmıştır. Faiz oranlarındaki ve döviz kurlarındaki değişikliklerden kaynaklı rizikoların olmadığı, bankacılık hizmeti ve fiyat rekabetinin bulunmadığı bu dönemde faaliyette bulunan bankalar, negatif reel faizle (enflasyon ortamında) toplamış oldukları mevduatları artırmak için yaygın şubesel ağ bankacılığına yönelmişlerdir (TBB, 2008, s. v1).

Ülke içinde birikmeye başlayan sermayenin ulusal ticaretin geliştirmesi amacıyla kullanması ulusal bankacılık hareketinin ortaya çıkmasında temel olmuştur. Başlangıçta kurulan bu ulusal bankalar daha çok ticari kredilere, esnaf kredilerine, tarım kredilerine, emlak kredilerine ve tüketime kredilerine ağırlık vermişlerdir (Artun, 1983, s. 39).

1924 yılında Türkiye'nin ilk özel sektör bankası olan Türkiye İş Bankası kurulmuş, 1925'te ise Türkiye'nin ilk kalkınma bankası olan Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası faaliyete geçmiştir (Akgüç, 1989, s.48).

1929 yılında dünyada yaşanan ekonomik buhran, Türkiye'deki ekonomik ortamı da negatif şekilde etkilemiş ve bu süreçte ekonomide devletçilik politikası uygulanmıştır (iğdem, K. A. Y. A., ve Ataman, 2013, s. 63).

Cumhuriyetin kurulmasından sonraki 1923-1932 dönemi Türk bankacılık tarihinde "ulusal bankalar dönemi" olarak isimlendirilmektedir. Cumhuriyetin başında bankacılık ve kredi sistemi büyük oranda yabancı bankaların kontrolünde yürütülmüştür ve bu dönemde ulusal bankacılık faaliyetlerinin geliştirilmesini hedefleyen çabalar artmıştır (Artun, 1983, ss. 41-42).

1.2.1.3. Kamusal Bankalar Dönemi (1933-1944)

Cumhuriyet dönemi Türk bankacılığının ikinci evresi, "Kamu Bankaları Dönemi" olarak isimlendirilmektedir. 1933-1944 döneminde ekonomik kalkınmanın devletçi politika ile devletin elinden gerçekleştirilmesi politikasının bir yansıması olarak çok sayıda kamu sermayeli banka kurulmuştur (Coşkun v.d., 2012, ss. 6-8).

Türkiye'de 1930'lu yıllarda devletçilik politikasının etkisiyle, sanayileşme gayretlerinin bir ürünü olarak özel devlet bankaları kurulmuştur. Bu dönemde özel amaçlarla kurulan devlet bankaları arasında Sümerbank (1933), Etibank (1935), Denizbank (1937) ve Halk Bankası (1938) bulunmaktadır (iğdem, K. A. Y. A., ve Ataman, 2013, s. 63).

Sümerbank, sanayinin kalkınmasını desteklemek İller Bankası, yerel yönetimlerin kalkındırılmasını sağlamak, şehir imar planlarının hazırlanmasını sağlamak, elektrik, su, hava gazı ve kanalizasyon gibi altyapı yatırımlarının orta ve uzun vadeli krediler ile desteklenmesini sağlamak; Denizbank, Türk ve yabancı limanlar arasında düzenli posta seferlerinin işletilmesini yapmak, muhtelif liman işlerinin

yürütülmesini sağlamak; Halk Bankası, küçük esnaflara ve zanaatkârlara kredi sağlanması amaçlarıyla kurularak faaliyete başlamıştır (Yetiz, 2016, s. 111).

1.2.1.4. Özel Bankaların Geliştiği Dönem (1945-1959)

Kamu bankaları dönemini izleyen ve 1945-1959 yıllarını içeren üçüncü dönem “Liberal Dönem” veya “Özel Bankalar Dönemi” şeklinde isimlendirilmektedir. Bu dönemde, sanayileşmeyi ve ekonomik kalkınmayı desteklemek üzere özel sektörün sermayelendirdiği özel bankaların kurulmaya başladığı dönemdir (Keskin v.d., 2008, ss. 5-6).

Bankanın sermayesiyle ticaret ve sanayi sermayesinin kaynaşmaya başladığı bu devre içerisinde, 1945-1950 aralığında, Türkiye Garanti Bankası (1946), Emlak ve Kredi Bankası (1946), Akbank (1948), Türkiye Kredi Bankası (1948) ve Tutum Bankası (1948) gibi bankalar faaliyete geçmiştir. Ulusal sermayeli bankaların büyüyerek kuvvetlenmeyi sürdürdüğü 1950’li yıllarda bu gelişimi destekleyen çok sayıda özel banka faaliyete geçmiştir. Bu dönemde sırasıyla kurulan bankalar şunlardır: Türk Ekspres Bank (1953), İstanbul Bankası (1953), Şekerbank (1954), Pamukbank (1955), Çaybank (1958) ve Maden Kredi Bankası (1958) (Artun, 1983, s. 46).

Türkiye’de 1958’de, bankacılık mesleğine normlarının kazandırılması, bankalar arasındaki dayanışmanın güçlendirilmesi ile haksız rekabeti önlemek amaçlarıyla Türkiye Bankalar Birliği (TBB) hayata geçirilmiştir (Akgüç, 1989, s. 48).

1.2.1.5. Planlı Dönem (1961-1979)

1960-1970 yıllarını kapsayan dönem “Planlı Dönem” olarak adlandırılmaktadır. Türkiye’de 1950 yılında yaşanan ekonomik durgunluktan sonra ekonominin yönetiminde planlı ve programlı döneme geçilmiş ve yurt dışından ithal edilmekte olan malların ülkenin içerisinde üretilebilmesine dönük ithal ikameci modeli uygulanmaya başlanmıştır (Görmez, 2008, s. 16). Bu bağlamda, beşer yıllık kalkınma planlarının hazırlanmasına başlanmış olup 1963-1967 dönemini kapsayan ilk 5 yıllık kalkınma planı hazırlanarak uygulanmaya başlanılmıştır.

Bu dönemde, yerli üreticilerin korunabilmesi amacıyla dışa kapalı ekonomiye geçilmiş, bu süreçte faiz oranları ile döviz kurları hükümetçe saptanmıştır. Üretim

maliyetlerinin düşürebilmesi için aşırı değerlenmiş Türk Lirası ve negatif reel faiz politikası takip edilmiştir. Bu dönemde bankacılık sisteminde kamusal kontrol ve kamusal etki artmış, yabancı bankalar haricinde yeni ticari banka kurulmasına müsaade edilmemiştir (Görmez, 2008, s. 17). Bunun sonucu 1963-1979 döneminde Türkiye’de, yalnızca 5 adet yeni banka kurularak faaliyete başlamıştır (Artun, 1983, s. 49).

1.2.1.6. Liberalizasyon ve Dışa Açılma Dönemi (1980 ve Sonrası)

1980 yılından başlayarak bankacılık sisteminin yeniden yapılandırılması, bankaların finansal bünyelerinin problemlerinin çözülmesi kaçınılmaz olmuştur. Ekonomik ortamdaki olumsuzlukların negatif olarak etkilediği bankaların finansal yapılarındaki kötüleşme, bu sefer ekonomik istikrarın tesis edilmesinin önünde önemli bir engel haline gelmiş, bankacılık sisteminin yeniden yapılandırılması mecburiyet hâline gelmiştir.

1980’li yıllarda Türkiye’de serbest bir piyasa sisteminin oluşturulmasına, geliştirilmesine ve kuvvetlendirilmesine dönük olarak kurumsal altyapı çalışmaları konusunda değerli girişimlerde bulunulmuştur. Finansal faaliyetlerde serbestleşmenin önemli safhalarından olan hizmet fiyatlarının piyasalarda serbestçe belirlenmesi temin edilmiş, bankacılık işlemlerinin faaliyetlerinin düzenlenmesine, izlenmesine, kontrol edilmesine ve denetlenmesine ilişkin olarak yeni düzenlemeler gerçekleştirilmiştir (TBB, 2008, s. V11).

1985’te Bankalar Kanunu (3182 Sayılı) yürürlüğe konmuştur. Yeni kanunun yürürlüğe girmesi ile uluslararası gözetim ve denetim sistemi ve standartlarına kısmen uyum sağlanmış, muhasebe uygulamalarında tekdüze hesap planı yürürlüğe konmuş, bankalara dış denetim şartı getirilmiş, mevduat garanti fonu (TMSF) oluşturulmuş ve donuk kredilere daha makul karşılık uygulanması gündeme gelmiştir. Bankalar arası para piyasaları kurularak organize edilmiştir. Türkiye’de yerleşik bireylere döviz tutabilme ve döviz mevduatı hesabı açabilme müsaadesi sağlanmıştır. Bu gelişmeleri takiben 1980-1990 döneminde bankacılık sektörünün önünü açan aşağıdaki gelişmeler yaşanmıştır (Keskin, 1994, s. 8):

1987 senesinde TCMB, para politikasında araç olarak açık piyasa işlemleri yapmaya başlamıştır.

1988 senesinde döviz piyasası oluşturulmuştur.

1989 yılında döviz işlemlerine ve sermaye hareketlerine serbestlik getirilmiştir.

1990'da TL'nin konvertibilitesi duyurulmuştur. Yurt dışında yerleşik bireylere Türkiye'de menkul kıymetlere yatırım yapabilme, TL ve döviz mevduat açabilme müsaadesi getirilmiştir.

1990 yılında, TCMB öngörülebilirliğin yükselmesi ve finansal piyasalardaki öngörülemesizliğin azaltılmasına dönük para programı tanıtılarak uygulamaya başlamıştır.

1992 yılında, elektronik fon transfer (EFT) uygulamasına geçilmiştir.

1990'lı yıllarda ekonomik ortamdaki risklerin hızlıca arttığı bir dönemde, yeterliliklerine bakılmadan çok sayıda yeni bankanın kurulmasına ve bazı bankalarda sahipliğin değişimlerine müsaade edilmiştir. 1994 senesinde meydana gelen ekonomik krizle beraber bankacılık sektörü hızlıca küçülmüş, bankaların öz kaynakları büyük ölçüde erimiştir. Güven ortamının yeniden sağlanması ve sistematik bir finansal krizin engellenmesi ve çözüm olması amacıyla tasarruf mevduatına devletçe tam güvence verilmiştir. Bu dönemde, bankacılık sisteminin finansal yapısını bozacak yüksek risklerin yüklenilmesini engellemek amacıyla bankaların ve finansman kuruluşlarının risklerini azaltacak ve iyi yönetimini sağlayacak önlemlerin alınması ve uygulanması yerine, mevduat için tam güvence getirilmesinin tercih edilmesi ahlaki tehlike açısından tartışılmıştır. Mali sistemde güven ve istikrarın sağlanabilmesi bakımından TCMB nihai kredi merci rolünü almıştır (TBB, 2008, s. Viii).

1.2.1.7. Yeniden Yapılanma Dönemi (2002-2007)

1999 yılı son yarısında bankacılık sisteminin yeniden yapılandırılması süreci "enflasyonla mücadele" programıyla birlikte başlamış, 2001 senesinde kapsamlı bir bankacılığın yeniden yapılandırma programının uygulanmasına başlanmıştır. Yeniden yapılandırmada, 2001 krizinde TMSF'ye devredilen ve batan bankaların etkisi olmuştur. Bankacılık sektöründe yeniden yapılandırma süreci aşağıda verilen dört temel unsura dayandırılarak gerçekleştirilmiştir (TBB, 2008, s. Ix):

- TMSF bünyesindeki bankalar için en kısa sürede çözüm üretilmesinin sağlanması,
- Kamusal sermayeli bankaların finansal açıdan ve operasyonel bakımdan yeniden yapılandırılmasının sağlanması,
- Yaşanan ekonomik ve finansal krizlerden kötü etkilenen özel sermayeli bankaların mali yapılarının güçlendirilmesinin sağlanması,
- Bankacılık sisteminde gözetimin ve denetimin etkinliğinin artırılmasının, sektörün daha etkili ve rekabetçi bir yapıya ulaştıracak kanuni ve kurumsal düzenlemelerin yapılmasının sağlanması.

Bu kapsamda, bankacılık sahasında denetleyici ve düzenleyici bir kurum olarak Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) kurulmuştur. BDDK idari ve mali özerkliğe sahiptir. Eskiden Hazine Müsteşarlığı ve TCMB arasında paylaşılan bankaların denetlenmesi ve düzenlenmesi görevi ve yetkileri Ağustos 2000’de faaliyete başlayan BDDK’ye devredilmiştir (TBB, 2008, s. Ix).

2007-2016 yılları arasında Türk bankacılık sektörüne yabancı sermaye girişiyle beraber sektör daha kurumsal bir nitelik kazanmaya başlamıştır. Bankacılık sisteminin, teknoloji altyapısı gelişmeye, bankacılık hizmet ürünleri ve finansal araçlar çeşitlendirilmeye başlamış ve sektör büyümüştür. Avrupa komisyonu Aralık 2016 tarihi itibarıyla, Türk bankalarını eş değer banka statüsünde kabul etmiştir. Yaşanan bu gelişmeler sonucunda, Türk bankacılık sisteminin kredi limitleri artmış ve borçlanma maliyetleri kısmen düşmüştür (Ahi, 2020, s. 7).

1.2.2. Türkiye Bankacılık Sisteminin Tanıtılması

Türkiye Bankalar Birliği (TBB) tarafından Mayıs 2020’de yayımlanan “2019 Bankalarımız” kitabı verilerine göre Türkiye’de bankacılık sisteminin yapısı, aşağıdaki Tablo 2’de banka sayıları itibarıyla gösterilmiştir. Buna göre Türkiye’de 2019 yılı sonu itibarıyla toplam 53 banka faaliyet göstermekte olup bu bankalardan 21 adedi yabancı sermayeli banka , 9 adedi özel sermayeli banka, 3 adedi ise kamu sermayeli banka statüsündedir (TBB, 2020a, s. 31).

Tablo 2. Türk Bankacılık Sektöründe Banka Sayıları (2017-2020)

	2017	2018	2019	2020
Mevduat Bankaları	34	33	34	34
Kamusal Sermayeli	3	3	3	3
Özel Sermayeli	9	8	8	8
Yabancı Sermayeli	21	21	21	21
TMSF'ye Devredilen	1	2	2	2
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	13	13	13	14
Katılım Bankaları	5	5	6	6
Toplam	52	51	53	54

Tablo 2.'de görüldüğü gibi Türk bankacılık sektöründe 2019 yılı itibarıyla 53 tane banka faaliyette bulunmaktadır. Bu bankaların 34 tanesi mevduat bankası, 13'ü kalkınma ve yatırım bankası, 6 tanesi ise katılım bankası statüsündedir. Mevduat bankalarının ise 21 tanesi yabancı sermayeli, 12 tanesi ise yerli sermayeli ticari bankadır.

Tablo 3. Türk Bankacılık Sektöründe Banka Şube Sayıları (2017-2020)

	2017	2018	2019	2020
Mevduat Bankaları	10.500	10.400	10.137	9.875
Kamu Sermayeli	3.677	3.718	3.707	3.701
Özel Sermayeli	4.013	3.963	3.784	3.643
Yabancı Sermayeli	2.809	2.718	2.644	2.529
TMSF'ye Devredilen	1	2	2	2
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	50	54	62	64
Katılım Bankaları	1.032	1.122	1.179	1.255
Toplam	11.582	11.576	11.378	11.194

Kaynak: TBB Bankalarımız 2018, s. 33, TBB Bankalarımız 2000, s. 34.

Tablo 3'de, 2017 yılı ile 2020 yılı arasında Türk bankacılık sisteminde yapısal olarak bir değişiklik olmadığı görülmektedir. Ancak 2018 yılının ikinci yarısından sonra ekonominin genelini daralma şeklinde etkileyen değişiklikler, bankacılık sektöründe şube yapılanmasını azaltma şeklinde kendisini göstermiştir.

1.2.3. Türkiye Bankacılık Sisteminin Finansal Analizi

2002 yılında itibaren yeniden yapılandırılmaya başlayan Türk bankacılık sektöründe yaşanan değişim ve dönüşümler, aktiflerin kalitesi, kredi büyüklüğü ve kredi çeşitliliği, likidite seviyesi, sermayenin yeterliliği, riskin yönetimi ve banka kârlılığı gibi

indikatörler dikkate alındığı zaman son elli yıllık rakamların büyük bir bölümünü oluşturmaktadır. Türk bankacılık sektörünün öz kaynakları, 1959 yılında 852 milyon dolar seviyesinde iken 1980 yılında 762 milyon dolar seviyesine gerilemiş; 1990 senesinde 4,535 milyon dolara, 2000 yılında 7,514 milyon dolara yükselmiş, 2007 yılında ise 63,388 milyon dolara varmıştır. Net işletme sermayesinin toplam aktiflere oranı 2007 yılında %9 ile tarih olarak en yüksek seviyede gerçekleşmiştir. Aktifteki duran varlıkların toplam aktifler içindeki payı tarihi olarak en düşük seviyededir (TBB, 2008, s. Xi).

Türk bankacılık sektörü, geçmişten günümüze kadar finansal sistemde en yüksek paya sahip sektör olarak karşımıza çıkmıştır. 2019 yılı itibarıyla Türkiye Bankacılık Sektörünün aktif büyüklüğü yaklaşık 4,49 trilyon TL (756 Milyar Dolar)'dır. Dolar bazında bu rakam 1980'li yıllardaki rakama gerilemiştir. Diğer taraftan 2019 senesinde toplam aktif büyüklüğüyle bankacılık sektörü, Gayrisafi Yurt İçi Hasıla'nın üstünde bir büyüklüğe ulaşmıştır (TBB, 2020b, s. 8).

2019 yılı için mevduat bankaları, Türk Bankacılık Sektörü aktif büyüklüğü içerisinde % 87'lik oranla en yüksek paya sahip olmuş ve ilk sırada yer almıştır. Aktif büyüklüğü içerisindeki % 6'lık oranla katılım bankaları son sırada yer almaktadır.

Tablo 4. Türk Bankacılık Sektörünün Bilanço Yapısı Dağılımı (2017-2020)

	2017 (%)	2018 (%)	2019 (%)	2020 (%)
Likit Varlıklar	15	15	16	15
Menkul Kıymetler	12	12	15	17
Krediler	65	62	59	59
Duran Varlıklar	3	3	3	3
Diğer Varlıklar	5	8	7	6
Toplam Varlıklar	100	100	100	100
Mevduat	53	53	57	57
Mevduat Dışı Kaynaklar	28	27	23	24
Diğer Yükümlülükler	7	7	6	6
Mevduat Benzeri Krediler	2	2	3	3
Özkaynaklar	11	11	11	10
Toplam Pasifler	100	100	100	100

Kaynak: TBB (2020b). 2019 Yılı Bankacılık Sektörü Sunumu, s.4. (tbb.org.tr) (Erişim Tarihi: 10.01.2021), TBB Bankalarımız 2020, s. 38.

Tablo 4'e bakıldığında 2019 yılında genel ekonomik durgunluk sebebiyle yükselen risklerle birlikte bankaların kredilerinde toplam % 3 oranında bir azalma meydana gelmiştir. Öte yandan bankalar, bu yükselen risklere ihtiyaten daha çok likit varlık bulundurmaya başlamışlardır. Bu sebeple likit varlıklarla menkul kıymetler toplamında %4'lük bir artış hasıl olmuştur. 2019 yılında pasifin dağılımında ise mevduatlarda %4'lük bir artış ortaya çıkmıştır. 2019 yılında bankacılık sektörünün öz kaynaklar payında bir değişiklik olmamıştır.

Tablo 5. Türk Bankacılık Sektörü “Kredi/Mevduat” Oranı (2015-2020)

(%)	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Toplam	120	119	123	118	104	104
TL	144	135	150	141	135	102
YP	87	99	90	97	79	103

Kaynak: TBB (2020). Bankalarımız 2020, s.41. (tbb.org.tr)

Tablo 5'e bakıldığında Türk bankacılık sektörünün “Kredi/Mevduat Oranı” 2019 senesinde %118'dan %104'e düşmüş ve %14'lik bir azalma olmuştur. 2020 yılında ise “Kredi/Mevduat” oranı değişmemiş ve %104'te sabit kalmıştır. 2019 yılında YP'li Kredi/Mevduat oranı için bu düşme daha sert bir biçimde (%18'lik azalış) ortaya çıkmıştır. Bunun sebebinin son yıllarda döviz kurlarında meydana gelen aşırı oynaklık ile birlikte döviz kuru riskinin yükselmesidir.

Tablo 6. Türk Bankacılık Sektörü Ortalama Öz Kaynak Kârlılığı (%) (2015-2020)

Yıllar	Genel	Kamu	Özel	Yabancı	Kalkınma	Yatırım
2015	10,6	14,7	9,0	11,3	7,9	3,9
2016	13,2	15,9	13,5	12,2	8,8	9,7
2017	14,7	17,7	13,8	14,7	10,1	12,6
2018	13,6	13,7	13,1	14,5	12,0	13,9
2019	10,6	8,7	10,0	12,5	13,5	12,5
2020	10,3	9,4	10,8	10,1	12,5	11,5

Kaynak: TBB (2020). 2019 Yılı Bankacılık Sektörü Sunumu, s.27. (tbb.org.tr)

Tablo 6 incelendiğinde 2018 yılından başlayarak bankacılık sisteminin tümünde ve alt bölümlerinde ortalama öz kaynak kârlılıklarının azaldığı gözlenmektedir. Son 3 yılda yükselen risklerle beraber öz kaynak kârlılıkları da azalmaya başlamıştır. Diğer taraftan son üç yılda kamusal sermayeli bankaların öz kaynak kârlılıklarının özel bankalara kıyasla daha hızlıca bir azalma gösterdiği gözlenmektedir. Yabancı sermayeli bankaların da öz kaynak kârlılığı son 3 yılda azalarak seyretmektedir. Ayrıca kalkınma

bankalarının 2015 senesinden beri düzenli bir biçimde öz kaynaklar kârlılıklarını yükselttikleri gözlenmektedir. 2020 yılı için öz kaynaklar kârlılığı en yüksek olan banka sınıfı (%12,5) kalkınma bankaları olmuştur. Diğer taraftan 2020 yılında öz kaynaklarının kârlılığı en fazla azalan banka segmenti ise yabancı sermayeli bankalar olmuştur.

Tablo 7. Türk Bankacılık Sektörüne Ait Temel Göstergeler (2008-2020) (Milyon TL)

	Mevduat	Nakit Değerler ve TCMB	Bankalar	Alınan Krediler	Para Piyasaları na Borçlar	İhraç Edilen Menkul Kıymetler	Krediler ve Alacaklar	Dönem Net Kârı / Zararı
2008.	453.485	55.828	34.981	78.212	41.285	-	366.901	12.774
2009.	507.258	49.584	39.946	69.957	61.287	103	381.013	19.477
2010.	614.681	59.660	32.617	93.335	57.707	3.151	508.862	21.360
2011.	698.920	94.904	41.055	125.999	98.932	18.802	664.289	19.042
2012.	770.016	132.657	35.053	129.330	80.081	38.377	768.939	22.607
2013.	943.313	190.820	44.765	198.038	117.591	61.337	1.015.524	23.613
2014.	1.057.638	214.596	48.114	233.056	136.040	90.322	1.209.686	24.466
2015.	1.250.698	251.700	61.849	297.163	159.576	99.053	1.458.516	25.644
2016.	1.462.844	289.438	67.061	353.974	160.143	117.751	1.716.623	36.424
2017.	1.713.185	340.881	82.155	419.847	210.054	147.281	2.071.376	47.083
2018.	2.036.665	372.246	109.998	491.538	168.879	176.084	2.366.972	51.687
2019.	2.474.956	388.535	136.967	477.493	157.777	195.729	2.753.657	46.605
2020.	3.308.203	610.530	129.683	567.743	433.530	226.988	3.610.611	54.786

Kaynak: TBB, “Bankalarımız” kitapçıklarından derlenmiştir.

Tablo 7’de Türk bankacılık sektörünün 2008-2020 yılları arasında bazı temel büyüklükleri verilmiştir:

Türkiye’deki finansal sistemde değişkenliğin yükselmesi, finansal piyasalara girişlerin kolaylaşması, devletin finansal sistemden devamlı kaynak talep ediyor olması, banka mevduatları içerisinde döviz tevdiatı hesabı oranlarının yüksek olması ve bankaların etkili bir aktif-pasif yönetimi anlayışına sahip olmayışları, bankacılık sektöründe likidite ve risk yönetimi çalışmalarının artmasına neden olmuştur. Ticari bankaların, bankacılık sektörü içinde sahip olduğu yüksek pay, bilhassa bu bankaların risk derecelendirmelerinin de önemini artırmıştır.

2. BANKALARDA LİKİDİTE RİSKİ VE LİKİDİTE YÖNETİMİ

2.1. Bankalarda Likidite Kavramı

Likidite, bir bankanın, vadesi gelen borçlarını ödeyebilmesini ifade etmektedir. Bankaların yükümlülüklerini zamanında yerine getirebilmeleri için, sürekli olarak likit kalmaları gerekmektedir.

Bir ticari işletme, eğer bütün yükümlülüklerini vadesinde ve tam olarak yerine getirebiliyorsa likiditesi iyi demektir. Başka bir ifade ile likidite, işletmelerin vadesi gelmiş borçlarını ödemeyebilmek için hazır bulunabilme kuvvetidir. Bir işletmenin sürekliliğini tehdit eden risklerden bir tanesi kârlılıkla ilgiliyse diğer risk ve onun kadar önemli olan ve bir nevi onun destekçisi olan likidite riskidir. Bir işletmenin toplam aktifleri, toplam borçlarını tutar olarak karşılıyor durumda olabilir. Fakat bu likiditenin iyi olduğu anlamına gelmez. Çünkü işletmenin likiditesinin analizinde varlık yapısının dağılımı da önem arz etmektedir. İşletmenin varlıkları ödemelerde kullanılmayacak biçimde uzun vadelere bağlanmış, buna karşılık yükümlülüklerinin vadesi daha kısaysa işletme vadesi gelmiş borçlarını ödeyememek riski ile yüzleşecektir. Borcun vadesinde ödenememesi ise alacaklıya icraya başvurma ve diğer yasal yollardan tahsilini isteme yetkisini verecektir. Dava ve icra sürecini başlatan alacaklı, işletmenin bazı varlıklarını (mallarını, taşıtlarını, binaları vb.) zorla sattırma yolunu seçebilir. Bunu duyan diğer alacaklılar da kendilerine özgü önlemler alarak henüz vadesi gelmemiş borçları dahi isteme yolunu tercih edebilirler (Kaval, 2000, s. 309). O hâlde bir işletmenin likiditesini iyi yönetmesi, sürekliliğini sağlayabilmek açısından oldukça önemlidir.

Bankalar, TCMB'nin uygun görüşü alınarak BDDK tarafından belirlenen usullere ve esaslara göre minimum likidite seviyesini hesaplamak, tutturmak, sürdürmek ve raporlamak zorundadırlar (Bankacılık Kanunu, Madde 46: Likidite Yeterliliği).

Banka tarafından likidite tutulmasının belli başlı sebepler, mevduatların çekilmesiyle oluşan net fon çıkışlarının tekrar yerine konulması, beklenen fon girişlerinin gerçekleşmemesi durumundaki fon açığının karşılanması, muhtemel yükümlülükler ve sorumluluklar mevzubahis olduğu zaman yeni fonların bulunması ve bankanın yürütmek istediği yeni faaliyetlere girişebilmesi için ek fonlar sağlanması gereklilikleridir. En geniş manasıyla ilk gereklilik fon riski, ikinci gereklilik zaman riski,

üçüncü ve dördüncü gereklilikler talep riski şeklinde vasıflandırılmaktadır (Akdemir, 2005, s. 52).

Likidite, finansal kurumların ihtiyaç duydukları zaman, zarar etmeden nakde ulaşabilmesi, taahhütlerini ve yükümlülüklerini yerine getirebilmesi yeteneğidir. Bankaların en temel fonksiyonu olan mevduat toplayarak kredi kullanarak kâr elde etmeleri için ilk yapılması gerekli olan, yeterince likidite tutturabilmektir. Likidite seviyesinin sürdürülebilirliği bankaların gelecekları için oldukça önem arz etmektedir. Asıl amaçları kâr elde etmek olan bankalar için kârlılıklarının sürdürülebilmesi, likidite seviyelerine bağlıdır (Erdem, 2010, s.225).

Finansal kurumlar ve bankalar gibi finansal araçlar için likidite farklı manalara gelebilen bir terimdir. Likidite kavramı, ilk olarak bir bankanın fon girişleri ve çıkışları arasındaki dengeyi devamlı bir şekilde sürdürebilme kabiliyetini temsil etmektedir. Likidite, aynı zamanda bir bankanın bir varlığı zarara uğramadan veya faiz yüküne (cezasına) maruz kalmadan hızlıca paraya çevirebilme kabiliyetinin de bir ölçütüdür. Likidite, bir bankanın büyük işlemler yapabildiği finansal piyasalardan (bilhassa teminatsız işlem yapılabilen bankalar arası para piyasalarından) borçlanarak fon sağlama yeteneği şeklinde de tasvir edilmektedir. En geniş anlamında likidite, bir bankanın ihtiyaç duyduğu zaman fon sağlayabilme yeteneği olarak tanımlanır (Vento and La Ganga, 2009, s. 79).

Bankalar için likidite, makul olmayan düzeyde zararlara uğramadan varlıklarındaki artışları fonlayabilme ve yükümlülüklerini zamanında ödeyebilme yeteneğidir. Likiditenin, bir bankanın sürekliliğini sağlayabilmesi bakımından kritik bir öneme sahip olduğu kabul edilmektedir. Bu sebeple likidite yönetimi, bankaların üzerine ciddi bir şekilde eğilmesi gereken en önemli konudur. Bankaların, kısa vadeli mevduatlarını uzun vadeli kredilere dönüştürmede üstlendikleri aracılık rolü gerek bankaya has gerekse de piyasanın tümünü etkileyen likidite riskine bankaları maruz bırakmaktadır. Likidite yönetiminin iyi yapılması yalnızca bir bankanın ciddi problemlerle karşılaşmasına mani değildir, aynı zamanda bir bankadaki likidite sıkıntısının bütün finansal sisteme verebileceği zararlardan sistemi koruyarak önemli yararlar sağlar. Bu sebeple likidite analizi, yalnızca bankanın likidite pozisyonunun devamlı olarak ölçülmesini değil, bununla birlikte negatif koşulları kapsayan farklı

senaryolar altında fon ihtiyaçlarının nasıl karşılanabileceğini de analiz edilmeyi içermektedir (Basel Committee on Banking Supervision (BCBS), 2008, s. 1).

Likidite riski, bir bankanın belirli bir dönemde fon girişleriyle fon çıkışları arasında dengenin sağlanamaması hâlinde ortaya çıkmaktadır. Bilhassa gelir seviyesinin düşük, tasarruf açıklarının yüksek ancak harcama seviyesinin yüksek olduğu gelişmekte olan ülkelerde genelde “nakit/mevduat” oranı yüksek gerçekleşmektedir. Çünkü gelişmekte olan ülke ekonomilerinde gelir-harcama balansı bozulmuştur ve bütün ekonomik üniteler için likidite süreklilik arz eden bir ihtiyaçtır. Buna ek olarak gelişmekte olan ülkelerde finansal sistemin istikrarı zayıf olup vatandaşların finansal sisteme güven düzeyi ve bütünleşmesi gelişmiş ülkelerdeki kadar kuvvetli olmamaktadır. Bu sebeple tasarruf sahipleri likiditesinin yüksek olması sebebiyle vadesiz mevduatları ve kısa vadeli mevduatları uzun vadeli olanlarına tercih etmektedirler (Erdem vd., 2019, s. 316).

2.2. Bankalarda Likidite Riski Kavramı

Bankaların bankacılık faaliyetlerini sağlıklı bir şekilde yürütmelerine engel olabilecek en mühim risk, son yıllarda daha da önemli hâle gelen likidite riskidir. Bankalar için likidite riski insanların yaşadıkları kalp krizine benzetilmektedir. Likidite riski gerçekleştiğinde sermaye yeterliliği bile bankaları bu durumdan kurtarmada işe yaramayabilir (Altıntaş, 2006, s. 142).

Bankalar açısından risk kavramı çok önemlidir. Bankalar, likiditeye ve kârlılığa ilişkin kararlarını sürekli belirsizlik koşulları altında almak zorunda kalmaktadırlar. Bankalar bu belirsizliği azaltabilmek amacıyla bazı tahminler yapmak ve öngörülerde bulunmak durumundadır. Bu tahminlerin gerçeğe yakın biçimde yapılamaması veya öngörülerde oluşacak hata payı bir olumsuz sonuca neden oluyor ise bu banka için tam anlamıyla bir risktir. Belirsizlik ortamında alınan bu kararlar bankaların hem kârlılıkları hem de likidite seviyeleri üzerinde bir risk unsuru oluşturmaktadır (Karakaş ve Acar, 2022, ss.161-163).

Bankaların faaliyetlerine devam ederken karşılaştıkları riskler, faiz oranı riski, likidite riski, kredi riski, piyasa riski ve operasyonel risk gibi değişik risklerdir. Bu riskler içinde en önemli olanlardan bir tanesi likidite riskidir. Zira bir banka likidite

açığıyla çalıştığında faaliyetleri aksamaya başlayacak ve bu hâlin uzun sürmesi halinde banka finansal bakımdan sıkıntıya girerek iflasa kadar sürüklenebilir. Likidite, bankaların yükümlülüklerini zamanında yerine getirebilmesi yeteneği iken likidite riski ise bankaların, aktiflerinin zamanında ve uygun bir fiyatla (maliyetle) yükümlülüklerini karşılayabilecek biçimde yeterli seviyede tutulamaması, sürdürülememesi ihtimalini ve bu durumda yüzleşeceği zararı ifade etmektedir (Zengin ve Yüksel, 2016. s.83).

2.2.1. Likidite Riskinin Tanımlanması

Likidite riski, bir bankanın yükümlülüklerini yerine getirebileceği yeterlilikte likiditesinin bulunmaması nakit girişleri ve çıkışları arasındaki uyumsuzluklar ya da kaynaklar ve kullandırmalar arasındaki vadelerin uyumlu olmamasından kaynaklanan fonlama yükümlülüğünün daha makul maliyetle yapılamaması ve bu nedenle aktiflerini (varlıklarını) piyasa fiyatlarının altında elden çıkarmak riskiyle karşılaşması olasılığını gösteren risktir. Yasal sermaye yeterliliği düzenlemelerine göre doğrudan incelenmesi gereken bir risk türü olmamasına rağmen, bankacılık tarihinin ilk günlerinden bu yana yönetilmeye çalışılan ve yönetilemediğinde sonuçları olumsuz olarak ortaya çıkan en önemli bankacılık riskidir (Altıntaş, 2018, s. 39).

Likidite riski, bankanın yükümlülüklerini (borçlarını) zamanında karşılayabilmesi için yeterince likiditeye sahip olamaması hâli şeklinde ifade edilir. Bankalar, nakit çıkışlarını eksiksiz olarak ve zamanında karşılayamazlarsa varlıklarını gereksinim duyulan zamanda nakde çeviremedikleri için likidite riski ile yüzleşirler. Aslında likidite, bankanın borçlarında artışa rağmen varlıklarını hiçbir değer kaybına uğramadan nakit değerlere dönüştürebilme yeteneği olarak da ifade edilir.

Bankaların ve finansal kuruluşların aktiflerinin yükümlülüklerini karşılayamaması durumunda meydana gelen vade uygunsuzlukları (GAP), beklendiği kadar nakit girişi (mevduat) olmaması, mudilerin vadesi gelen mevduatların vadesini yenilememeleri sebebiyle beklenmedik nakit çıkışlarının yaşanması, beklenen tahsilatlarda gecikme olması neticesinde aktiflerin kalitesi bozulmakta ve likidite riskiyle yüzleşilmektedir. Bankaların yüzleştiği likidite riskinin en temel sebebi kullanılan kredilerin uzun vadeli olması, toplanan mevduatların ise daha kısa vadeli oluşu sebebiyle meydana gelen likidite açığıdır (GAP). Gelişmekte olan ülkelerde bankaların bilançolarında aktiflerin vade yapısının pasiflere göre çok daha uzun vadeli

oldukları gözlemlenmektedir. Bu durumda gelişmekte olan ülkelerdeki bankalarda likidite riski ile karşılaşma kaçınılmaz olmaktadır (Gümüş, 2019, s. 32).

Likidite riski, bankaların borç ödeme gücüyle ilgili belirsizliklerin çoğalmasıyla ortaya çıkmaktadır. Bankaların, mudilerinin hangi zaman ve hangi tutarda para yatıracağı, çekeceği veya kredi talebinde bulunacağını tahmin etmeleri oldukça zordur. Bu sebeple bankalar faaliyetlerinin aksamaya uğramadan devam ettirilebilmesi belirli düzeyde likit ya da likide dönüşme hızı yüksek fonlara sahip olmaları gerekmektedir (Diamond, 2001, s. 288).

Likidite riski, bankacılık sektöründe en çok ortaya çıkan risklerden bir tanesi olup; bankanın yükümlülüklerini yerine getirebilecek likiditeye ihtiyaç duyulduğunda yerine getirememe halini anlatmaktadır. Likidite riski, mevduat sahiplerinin ne miktarda ne zaman mevduat çekeceklerini ve krediye ihtiyacı olanların ne miktarda ve ne zaman paraya ihtiyacı olacaklarının bilinmemesi nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple bankaların, hem kredi verme faaliyetlerini hem de yatırımlarının sürdürülebilirliğini sağlamak ve mevduat sahiplerinin talepleri doğrultusunda isteklerini karşılayabilmek amacıyla yeterli tutarda kullanabilir likiditeye sahip olmaları gerekir (Çelik ve Akârım, 2012, s. 1).

Likidite riskinin oluşmasındaki en temel neden olarak, banka müşterilerinin (mudilerin) hesaplarındaki paraları planlanan vadeden önce çekmeleri ve bankaların bankalar arası para piyasalarından ve/veya uluslararası finansal piyasalardan fon sağlayamaması durumları sıralanabilir (Topçu, 2007, s. 21).

Likidite riski daha genel olarak ifade edilirse banka nakit akışının uyumsuzluk nedeniyle nakit çıkışlarını uygun zamanda karşılayabilecek miktar ve nitelikte nakit girişine ya da nakit mevcudunu kontrol edememesinden kaynaklı ödeme yükümlülüklerini zamanında gerçekleştirememe riskidir (BDDK, 2006, s. 2).

2.2.2. Likidite Riski Bileşenleri

Finansal sektörde bir bankada problem yaşandığının ve likidite sıkıntısı çekildiğinin duyulmasıyla birlikte mevduat sahiplerine geri ödemelerin “önce gelene önce hizmet verme” kuralına göre yapılmasından dolayı, sona kalarak zarara uğrama

endişesi, vatandaşların mevduatlarını çekmek üzere bankaların kapısına yığılmalarına, başka bir ifadeyle banka tahakkümüne sebep olabilecektir (Alışkan, 2004, s. 169).

Likidite riskinin üç bileşeni aşağıda Tablo 8’de izah edilmiştir.

Tablo 8. Likidite Riskinin Bileşenleri

Refinansman Riski	Tahsilatlarda Gecikme Riski	Beklenmeyen Çekişler Riski (Tahaccüm Riski)
Vadesi gelmiş mevduatların geri ödenmesini ve kredi tahsislerini karşılamaya yetecek düzeyde yeni mevduatlar toplanamaması ya da kredi bulunamamasından kaynaklı riske refinansman riski adı verilir.	Bankanın kullandığı kredilerin anapara ve/veya faizlerinin vadesinde tahsil edilememesi ya da gecikerek tahsil edilmesinin neden olduğu risklerdir. Kredi verilmesi, menkul kıymet alınması gibi gerçekleştirilen aktif işlemler sonucunda beklenen kadar nakit girişleri olmaması sebebiyle bankanın vadesi gelen ödemelerini zamanında yapamaması tahsilatlarda gecikme riski kaynaklıdır.	Bazen olağanüstü durumlar sebebiyle krediler ya da vadesi gelmiş mevduat, beklenilenden çok fazla hızlı bir biçimde çekilmeye başlar ve banka bu çekişleri karşılamakta zorlanır. Bu zorlanmayı duyan diğer müşterilerde korkuyla ya da panikle vadesi gelmeyen mevduatlarını talep ettikleri zaman banka daha önce rahatlıkla faydalanabildiği kredi imkânları da kullanamaz olur. Bunun sonucunda banka ödeme zorluğu çekmeye başlar. Bu beklenmeyen çekişlerin sebebi toplumsal bir olay olabileceği gibi, müşterilerin bankaya artan güvensizlikleri de olabilir.

Kaynak: Kaval, H. (2000). Bankalarda Risk Yönetimi. Ankara: Yaklaşım Yay., s.311-312.

Finansal yapıları ne kadar güçlü olursa olsun, bankaların borçlarının ve alacaklarının vadeleri arasında uyum olmaması geçici likidite sıkışıklığı yaşamalarına neden olabilir. Bu geçici likidite sıkışıklığı, normal bir zamanda ödeme kabiliyeti olan bir bankanın dahi iflas etmesine, fona devretmesine ve batmasına yol açabilir. Diğer taraftan bankaların vade uygunsuzluğu sebebiyle likidite sıkışıklığına girmeleri tüm toplumu bir kısır döngüye sokabilir (Alışkan, 2004, s. 169). Bankaların borçları likit borçlar iken alacaklarının likit olmayan niteliği yüksektir. Başka bir anlatımla bankaların mudilere olan borçlarıyla kredi sahiplerinden olan alacakları tamamen farklı niteliktedir. Bankalar birbirinden farklı olan bu iki oluşum arasında dinamik bir denge kurmak zorundadırlar.

2.3. Likidite Riskinin Sınıflandırılması

Likidite riski “fonlama likiditesi riski” ve “piyasa likiditesi riski” olarak iki grupta sınıflandırılmaktadır (BDDK, 2016, s. 1-2). Piyasa likidite riski literatürde bazı kaynaklarda varlıklara ilişkin likidite riski olarak da adlandırılmaktadır. Bankaların temerrüde düşerek taahhütlerini hiçbir şekilde likidite sağlayamayıp yerine getirememesi ve bu sebeple kayıplarla karşı karşıya kalması “piyasa likiditesi riski” olarak, uygun bir maliyetle karşılayamaması ise “fonlama likiditesi riski” şeklinde tanımlanır (Altıntaş, 2006, s. 142). Bankaların nakit girişlerine ve nakit çıkışlarına yönelik talepleri karşılayabilmesi fonlama likidite riskiyle; piyasadaki cari fiyatlardan işlem yapamaması ise piyasa likidite riskine örnektir (Gülerci, 2015, s. 101).

Likidite riski, hem banka seviyesinde hem de piyasa seviyesinde kaynakları ve ana niteliğe sahip olan bir terimdir. Bir bankanın likidite riski öncelikle herhangi bir andaki ödeme yükümlülükleri tarafından belirlenir. Bir bankanın kısa vadeli yükümlülüklerinin payı yüksekse banka bu borçları döndürebilme rizikosuna ve bu sebeple yüksek likidite riski ile karşılaşmaktadır. Bankanın yükümlülüklerini vadesinde ödeyip ödeyememesi varlık yapısına, bilhassa hızlıca paraya çevrilebilen varlıkların aktifteki payına bağlıdır. Bunla beraber bir bankanın likidite riski, aynı zamanda piyasa koşullarının da etkisi altındadır. Piyasada likidite koşullarında bir bütün halinde sıkılaştırma mevcutsa bu durumdan tüm bankalar -bilhassa zayıf bankalar- bu durumdan daha çok etkilenecektir (Buch and Goldberg, 2015, s. 379).

2.3.1. Fonlama Likidite Riski

Fonlama likiditesi, bankaların pozisyonlarından kaynaklanmakta olan yükümlülüklerini zamanında karşılayabilme kabiliyeti olarak tanımlanır (BCBS, 2008, s. 10). Bu açıdan, bir bankanın fonlama likiditesine sahip olmaması için en azından nakit girişlerinin nakit çıkışlarına eşit olması ya da daha fazla olması gerekir (Nikolaou, 2009, s. 16). Türkiye’de yaşanmış 2001 ve 2008 finansal krizleri sırasında batan bankaların temel batma sebebinin, genelde fonlama likiditesi zayıflığından kaynaklandığı gözlenmiştir. Bu sebeple, bilhassa bankalar için fonlama likiditesi hayati öneme sahiptir.

Fonlama likidite riski, bir bankanın temerrüde düşmeden ve herhangi bir beklenmeyen kayba maruz kalmadan yükümlülüklerini (borçlarını, taahhütlerini)

karşılayamaması riskidir (BDDK, 2016, s. 1). Fonlama likiditesi riski, başta bankalar olmak üzere tüm finansal kuruluşların bir zararla yüzleşmeden veya temerrüte uğramadan piyasa fiyatları ne olursa olsun yükümlülüklerini geriye ödeyememe hâlidir (Altıntaş, 2006, s. 141). Fonlama likiditesi riski, bankanın beklenen ve beklenilmeyen mevcut ve gelecekteki nakit akışlarını ve teminat ihtiyaçlarını, günlük faaliyetlerini ve finansal pozisyonunu etkilemeden karşılayamaması riski şeklinde tanımlanır (Vento ve La Ganga, 2009: 80). Fonlama likiditesi riski yaşayan bankalar, taahhütlerini yerine getirebilmek için yeni likidite bulmak zorunda kalacaklar ve bu sebeple yeni maliyetlere de katlanacaklardır (Altıntaş, 2006, s. 142).

2.3.2. Piyasa Likidite Riski

Bankacılık faaliyetlerinin yürütülebilmesi ancak piyasaların likit kalmaya devam etmesi sayesinde mümkün olup likit piyasalar aynı zamanda derinleşme potansiyeline sahip olan piyasalardır. Likit olarak nitelendirilen piyasalar, piyasada işlem gerçekleştirmek isteyen yatırımcıların yüksek tutarlardaki işlemlerini piyasanın derinliği marifetiyle piyasa fiyatlarında çok aşırı oynaklık yaşanmadan hızlı bir şekilde yapabilecekleri piyasalardır (BIS, 1999, s. 3).

Piyasa likiditesi, finansal varlıkların zaman geçirmeden, işlem maliyeti olmaksızın (sıfıra yakın), piyasa fiyatını etkilemeden, makul bir fiyatla alım satımının yapılabilmesi, işlem görebilmesi olarak tanımlanmaktadır (Nikolaou, 2009, s. 16). Piyasa likiditesinin yüksek olduğu piyasalarda finansal işlemler daha kısa sürede, daha düşük maliyetlerle ve daha basit biçimde yapılabilmektedir.

Piyasa likiditesi riski, piyasaların derin olmaması ya da piyasa koşullarının bozulması gibi sebeplerle piyasa fiyatı etkilenmeksizin bir varlık pozisyonunun satışının gerçekleştirilememesi ya da pozisyonunun kapatılamamasıyla ya da herhangi bir sebeple bir pozisyonda piyasa fiyatının oluşmaması riskini, temsil etmektedir (BDDK, 2016, s. 2).

Piyasa likiditesi riski, piyasa derinliğinin yeterli olmaması, piyasa şartlarında oluşan negatif durumlar nedeniyle bankaların piyasada oluşacak fiyata müdahale edemeden pozisyonlarını kapatamaması veya satamaması sonucunda piyasa fiyatının

oluşamaması, piyasa fiyatının etkilenmesi ve bankaların zamanında ve optimum fiyattan likiditeye ulaşamaması halidir (Altıntaş, 2006, s. 141).

2.4. Likidite Riskini Etkileyen Faktörler

Likidite riski, bankaların varlıklarının ve yükümlülüklerinin farklı vadelere sahip olduğundan ortaya çıkmaktadır. Likidite riskini ortaya çıkaran esas problem ya da likidite riskinin kaynağı, bankaların mudilerin mevduatlarını ne zaman ve ne tutarda geri çekeceklerinin ve krediye ihtiyacı olanların ne zaman ve ne tutarda paraya ihtiyacı olacağından önceden bilinmemesidir (Bessis, 1998, s. 7).

Likidite riski, bankanın sahip olduğu aktiflerin nakit taleplerini karşılayamayacak olması riskidir. Likidite riski, bankanın bilhassa nakde ihtiyaç duyduğu anda varlıklarını satamaması ve varlıklarını paraya çevirememesinden ortaya çıkmaktadır. Bankanın sahip olduğu aktiflerin vadesinin, yükümlülüklerin vadesinden daha uzun oluşu, likidite riskini yükseltmektedir. Bir bankanın likidite riski, hem vadesi gelen nakit çıkışlarının karşılanabilmesi hem de yeni işlemlere girişebilmesi kabiliyetiyle ölçülebilmektedir. Bankaların reel likiditesi mevduatların yapısına ve oynaklığına, mevduatlarının dışındaki pasiflerinin vadelerine, kredi başvurularındaki mevsimlik özelliklere, kredi portföyünün vade yapısına, muhtelif aktiflerin pazarlanabilmesine yönelik ikincil piyasaların varlığına ve bankanın ek fon bulabilmek için borçlanabilme kabiliyetine bağlıdır (Bessis, 1998, s. 8).

Aşağıdaki Tablo 9’da likidite riskinin banka bilançolarının aktifinden ve pasifinden kaynaklanan faktörleri verilmiştir:

Tablo 9. Likidite Riskinin Kaynak Faktörleri

Aktifle İlgili Faktörler	Pasifle İlgili Faktörler
Yetersiz alınan teminatlar.	İşlemsel mevduatların bankalardan çekilmesinde hızlanma durumu.
Ödeme, tasfiye ve takas sistemlerindeki bozulmalar.	Rekabetçi mevduat stratejisi ve finansal ürünlerin bulunmaması.
Piyasa riski zararları, derecelendirme puanı belirleyicileri veya asimetrik bilgilendirme sebebiyle teminat koşulları ve taleplerdeki artış.	Kredilerin, mevduatlardan daha hızlı artması.
Bir firmanın altyapısının menkulleştirme işlemleri yapmak için yetersiz olması.	Fonlama maliyetlerindeki çok büyük artışlar ya da fonlamaya ulaşamama.
Menkul kıymetler için likiditenin piyasanın tamamında azalması.	Daha yüksek derecelendirme notuna sahip olan karşı taraflardan fonlamalar da dâhil olmak üzere, kısa ve uzun vadeli toptan teminatsız fonlamaya büyük tutarlarda ve çok fazla bağımlı olma.
Bir alış-satış pozisyonunun piyasanın hacmine, piyasa katılımcılarının sayısına oranla fazla büyük olması.	Fon sağlayıcılarının iflas etmesi.
NİŞ menkul değerler piyasalarında uzmanlaşmış likidite sağlayıcılarının iflas etmesi.	Toptan fonlama kaynaklarında yoğunlaşma.
Karşı tarafların zaman dönemleri arasında teminat transferlerinde ödemeye ve/veya tasfiye riskini yüklenmeye gönülsüz oluşları.	Bankaların kullanabilecekleri para piyasası kredilerinin kullanılabilir kısmının azalması.
Portföyler çeşitlendirilmiş olmasına karşın, karşı taraflar arasında stratejilerde bağlantılılar olması, (sahte çeşitlendirme).	Vadeli para bulma fırsatlarındaki azalma.
İşlemin ısmarlama niteliğinden dolayı hâlihazırda bir likiditenin bulunmaması.	Teminatlının fonlamanın krediye bağlı kaynaklarına bağımlılık sebebiyle taahhüt edilmiş gayri kabili rücu teminatlının fonlama kredilerinin kullanılabilirliği ve mevcudu.
	Teminatlının fonlama pazarlarına erişimde sınırlandırma ve kısıtlamalar.
	Daha yüksek derecelendirme puanına sahip karşı taraflardan sentetik fonlama yapılmasına bağımlılık.
	Fonlama ile ilişkili teknolojik risk.
	Derecelendirme notlarında düşmeler.

Kaynak: TBB, (2007). Likidite Riski Yönetim Prensipleri, Uluslararası Finans Kurumu (IIF) “Principles of Liquidity Risk Management-March 2007 Raporu Bankacılar Dergisi, 62(1), ss. 71-147, s.134-137.

Likidite riskini etkileyen çok sayıda kaynak faktör vardır. Likidite riskini ortaya çıkaran risk kaynakları aşağıdaki gibi sıralanabilir (Aslan, 2009, s. 36):

- Aktif ve pasif kalemler arasındaki vade uyumsuzlukları,
- Aktiflerin kalitesinde meydana gelen bozulmalar,
- Beklenmeyen kaynak çıkışları,
- Kârlılık düşüşleri,
- Ekonomik ve finansal krizler.

Likidite gereksinimini ve likidite riskini belirleyen başlıca faktörler bankaya özgü (içsel) ve piyasaya özgü (dışsal) değişkenler olarak sınıflandırılmaktadır. Bu değişkenler bankanın mevduatlarının yapısı, sermayenin bankanın varlıkları içindeki payı, TCMB'nin takip ettiği politikalar, bankalar arası para piyasalarının derinliği ve piyasada var olan likidite riski olarak sayılabilir (Akgüç, 2007, s. 452).

Bankanın mevduat yapısı; mevduatın vadesine, dağılımına, türüne ve hızına göre değişmektedir. Mevduatlarındaki artma hızı istikrarlı olan, ortalama vadeleri uzun, tasarruf mevduatları nispeten fazla, çok sayıda hesaba dağıtılmış ve vadeli mevduatı daha fazla olan bankalar; daha az likit varlıklarla likidite yönetimi yaparak işlemlerini sürdürebilirler.

Bankaların likiditelerini ve likidite riskini etkileyen içsel ve dışsal faktörler aşağıda kısaca açıklanmıştır:

2.4.1. İçsel Faktörler

Ticari bankaların likidite riskini etkileyen bankaya özgü, içsel faktörler arasında bankanın ölçeği, sermayesi, mevduat hacmi, aktif kalitesi, aktif dağılımı, aktif yapısı ve aktifin TL-YP dağılımı sayılmaktadır. Aşağıda bu içsel faktörlere değinilmiştir:

A) Bankanın Ölçeği (Büyüklüğü)

Bir bankanın büyüklüğü arttıkça temerrüde düşmesi durumunda genel olarak sebep olacağı sistemik etkilenmenin de artacağı kabul edilmektedir ve “büyüklük” ölçütünün bankaların sistemik önem seviyelerinin saptanmasında temel etken olduğu iddia edilmektedir (Navruz, 2019, s. 65). Küçük ölçeklerde faaliyet gösteren bankalarla karşılaştırıldığında daha büyük ölçekteki bankaların daha yüksek kredilendirme kapasitesine sahip oldukları görülmektedir. Bu sebeple büyük bankalar daha yüksek likidite riskine maruz kalabilmektedirler. Dolayısıyla bankanın büyüklüğünü temsil eden aktif büyüklüğü değişkeni ile likidite riski arasında pozitif yönde bir etkileşim olması beklenmektedir (Işık ve Belke, 2017, s. 118). Başka bir ifade ile bankaların ölçeği büyüdükçe likidite risklerinin de artması beklenmektedir. Berger ve Bouwman (2006) çalışmalarında 1993-2003 döneminde bankaların büyüklüğü ile likidite riskleri arasında bulunan ilişkileri araştırmışlardır. Çalışmanın sonucunda likiditenin sermayesi büyük

bankalarda pozitif, sermayesi küçük bankalarda ise negatif bir etkisinin olduğu tespit edilmiştir.

B) Bankanın Sermayesi

Sermaye yapısı güçlü olan bankalar, sermaye piyasalarına daha rahat ulaşabilmekte olduklarından bu bankaların daha az seviyede likit varlıklar bulundurmaları yeterli olabilmektedir. Fakat makroekonomik verilerdeki belirsizliklerden ötürü sermaye yapısı güçlü olan bankaların yöneticileri aşırı likidite riski üstlenmekten çekinebilirler. Bu durumda, banka sermayesinin likidite riski üzerindeki etkisi belirsiz olup daha çok banka yöneticilerinin alacakları kararlarla bağlantılıdır (Işık ve Belke, 2017, s. 119). Matz ve Neu (2007) araştırmalarında bankaların sermaye yapıları ve likidite güçleri arasındaki ilişkiyi incelemişler; bankaların likidite güçleri yükseldikçe likidite riskinin düştüğünü ve borç ödeme gücünün yükseldiğini bulgulamışlardır. Dinger (2009) on (10) gelişmekte olan Avrupa ülkesinde faaliyette bulunan bankalarda presbit analizi kullanarak yapmış olduğu araştırmasında sermaye oranı yüksek olan bankaların daha düşük seviyede likidite sorunu yaşadıklarını tespit etmiştir. Vidoda (2011) Çek Cumhuriyeti'nde faaliyet gösteren bankalarda panel veri analizi yöntemi kullanarak yapmış olduğu araştırmada, sermaye yeterliliği oranı büyük olan bankaların düşük likidite riskine sahip olduklarını saptamıştır.

C) Mevduat Büyüme Oranı

Diamond ve Rajan (2001) likidite riskinin yönetiminde finansal kırılganlığı yüksek olan, ağırlıklı olarak mevduata yer veren ve daha az sermaye bulduran bankaların likidite riskinin daha yüksek olduğu bulgusuna varmıştır. Gorton ve Winton (2000) yüksek sermaye yeterliliği oranlarının ve düşük mevduatı tutarlarıyla devam etmenin bankaların likidite yapılarını bozarak likidite güçlerini düşürmekte olduğu bulgusuna varmıştır. Shen vd. (2001) çalışmalarında “likit varlıklar/mevduat” oranını yüksek olan bankaların aktiflerinin büyük bir bölümünün likit aktiflerden meydana geldiği, bu pozisyonun ise likidite riski seviyesini düşürdüğü tespitini yapmışlardır.

D) Varlık Yapısı, Dağılımı ve Kalitesi

Shen vd. (2010) çalışmasında, 12 gelişmiş ülkede, bankalarda 1994-2006 dönemi için likidite riskini ölçmüş, likidite riskinin bankaların performanslarını etkileyen

mühim bir faktör olduğu, riskli aktiflerin toplam aktiflere oranının yükselmesinin likidite riskini düşüreceği, yabancı kaynaklardan sağlanan fonların ise likidite riskini yükselttiği tespitlerini yapmıştır. Araştırmada aynı zamanda bankaların toplam aktifleri içindeki riskli likit aktiflerin oranını yükselterek etkilendikleri likidite riskini azaltabilecekleri, bunun ise net faiz gelirlerini yükselttiği tespitleri yapılmıştır. Dinger (2009) araştırmasında gelişmekte olan ülkelerdeki bankaların normal dönemlerde toplam aktifler içerisindeki likit varlıkların payının azalmasıyla, kriz dönemlerindeyse toplam aktifler içindeki likit aktiflerin payının artırılmasıyla likidite riskinin azaltılabileceğini tespit etmiştir. Ersoy ve Yüksel (2018), 2005-2015 döneminde Türkiye’de faaliyette bulunan ticari bankaların likidite düzeyini belirleyen, bankalara has ve makroekonomik faktörleri araştırmışlardır. Çalışmanın sonucunda, bankaların buldukları likit aktiflerin düzeyiyle banka sermayeleri, aktif kaliteleri ve mevduatların seviyesi arasında pozitif yönlü ve istatistiki olarak anlamlı bir ilişki bulunduğu tespit edilmiştir.

E) Döviz Kurları ve YP Aktif ve Pasifler

Döviz kurunda yaşanan değişimin bankaların aktifinde ve pasifinde yer alan çoğu kalemi olumlu ya da olumsuz olarak etkileyebilmektedir. Döviz kurundaki değişimler, bankaların aktif toplamının Türk Lirası karşılığını arttırabildiği gibi azaltabilmektedir (Gökçe ve Sarıtaş, 2017, s. 2). Dolayısıyla bankanın likiditesi yabancı paralı kalemlerin dağılımından ve döviz kurlarında etkilenmektedir.

2.4.2. Dışsal Faktörler

Bankaların likiditesini etkileyen dışsal faktörler ise bankaların içinde faaliyette buldukları ülkenin ekonomik ortamından kaynaklanmaktadır. Dışsal faktörlere GSYH, faiz oranları, enflasyon oranı gibi değişkenler örnek olarak verilebilir.

A) Gayrisafi Yurt İçi Hâsıla (GSYH)

Aspach vd. (2005) çalışmasında İngiltere’deki bankalarda likiditenin reel GSYH büyümesiyle ve politika faizi oranıyla ters ilişki içinde bulunduğunu saptamıştır. Benzer biçimde Dinger (2009), araştırmasında Doğu Avrupa’da faaliyet gösteren bankalar için likiditenin reel GSYH büyümesiyle negatif ilişki içinde olduğu bulgulanmıştır. Vurur ve Özen (2013) mevduatlar, krediler ve ekonomik büyüme arasında bulunan ilişkiyi

araştıran çalışmalarında Türkiye'deki bankalara 1998-2012 döneminde, çeyrek dönemlik verilere Granger Nedensellik testi uygulamıştır. Araştırmanın neticesinde yapılan tespitler, mevduatlardan ekonomik büyümeye ve kredilere doğru, ekonomik büyümeden ise kredilere doğru bir nedensellik ilişkisinin bulunduğunu ortaya çıkarmıştır. Bununla birlikte ekonomik büyümeyle beraber kişilerin ve şirketlerin artan finansman ve yatırım açığı kredi hacmini de artırmaktadır. (İslamoğlu, 2019, s. 3158). Sonuç olarak GSYH ve ekonomik büyüme bankaların likiditesini etkileyen bir dışsal faktör olarak karşımıza gelmektedir.

B) Enflasyon

Enflasyon oranındaki artışlar ulusal para değerinin düşmesine ve bankaların kırılabilirliklerinin yükselmesine sebep olmaktadır. Bu sebeple, enflasyon oranı bankaların likidite seviyesini negatif olarak etkilemekte; bankaların yüklendikleri likidite riskinin düzeyini arttırmaktadır (Singh ve Sharma, 2016'dan Aktaran Işık ve Belke, 2017, s. 119). Tekşen ve Çelik (2018), 10 Türk mevduat bankasının 2006-2016 dönemi için panel veri analizi metodolojisi kullanarak kredi türlerinin kredi faiz oranına etkisini incelemiştir. Bu çalışmada, temel bulguların dışında, enflasyonun, bir önceki dönem takipteki alacakları oranı ve aktif büyüklük değişkenlerinin takipteki krediler oranı üstünde istatistiki olarak anlamlı ve pozitif bir etkisini olduğu saptanmıştır (Apan ve İslamoğlu, 2019, s. 113). Yapılan ampirik çalışmalar enflasyonun bankaların likiditeleri üzerinde etkisinin olduğunu göstermektedir.

C) TCMB Faiz Oranları

Frixias vd. (2011), Amerika'da faaliyet gösteren bankalarda yapmış olduğu araştırmada merkez bankası tarafından uygulanan faiz oranlarının bankaların likidite riskinin önemli bir dışsal belirleyen faktörü olduğu tespiti yapılmıştır.

2.5. Bankaların Likidite Yeterliliğine İlişkin Yasal Düzenlemeler

Likidite düzenlemeleri bankaların mali yapısının korunması kadar mevduat sahiplerine bir güvence vermeye yöneliktir. Likiditeye yönelik düzenlemeler bir yönüyle sermaye yeterliliği düzenlemelerinin güvence fonksiyonuna benzer fonksiyon görmektedir. Bununla birlikte sermayenin güvence fonksiyonu tasfiye aşamasına has bir

işlev iken likiditenin güvence fonksiyonu banka faaliyetlerini sürdürürken işlev görmektedir.

Bankacılık Kanunu'nda bankaların finansal bünyelerinin yüzleştikleri riskleri karşılayabilecek seviyede olmasını temin etmek üzere likidite yeterliliği ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır. Bankacılık Kanunu madde 46'da bankalar, aynı sermaye yeterliliğinde olduğu şekilde, minimum bir likidite seviyesini sürdürülebilir bir biçimde hesaplayarak tutturmak ve bu seviyeyi sistemli biçimde rapor etmekle yükümlendirilmiştir. 46. maddenin gerekçesi olarak hükümet, yakın dönemde yaşanan krizler (2001 ve 2008 krizleri), bankaların likiditelerinin bankaların finansal başarısızlıklarında oldukça önemli bir unsur olduğunu göstermiş olması ve uluslararası standartların (BASEL) likidite riskinin ölçülmesini ve yönetilmesini mecbur kılması gösterilmiştir.

Bankaların likidite riski yönetimini nasıl gerçekleştirecekleri TCMB'nin de olur görüşünün alınmasıyla BDDK tarafınca hazırlanan "Bankaların Likidite Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik" ile düzenleme altına alınmıştır (26333 sayılı RG., 01.11.2006 tarihli). İlgili yönetmeliğin amacı, bankaların aktiflerinin yükümlülüklerini yerine getirebilecek biçimde yeterli düzeyde likidite bulundurmaları ve sürdürmeleriyle ilgili usulleri ve esasları belirlemek ve düzenleme altına almaktır (Yönetmelik, Md. 1).

BDDK 31 Mart 2016'da "İyi Uygulama Rehberi: Likidite Riskinin Yönetimine İlişkin Rehber" (Sayı 6827) yayımlanmıştır. Rehberin amacı, Kanun ve Yönetmelik kapsamında içsel sermaye yeterliliği değerlendirme sürecinin de bir bölümü olarak likidite riski yönetiminde etkinliği ve yeterliliği sağlamaya yönelik rehberlik edecek nitelikte ilkeleri ortaya koymaktır (BDDK, 2016, s. 1).

BDDK tarafından 01 Kasım 2006 tarihindeki Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe sokulan "Bankaların Likidite Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik" hazırlanmıştır. Bu yönetmelik ile bankaların aktiflerinin yükümlülüklerini yerine getirebilecek biçimde yeterli düzeyde likiditeyle faaliyette bulunmalarının sağlanması amaçlanmaktadır. Yönetmeliğin genel çerçevesi incelendiği zaman, BCBS düzenlemelerine benzeyen bir biçimde aktiflere ve yükümlülüklerle çeşitli oranlar uygulanarak vade dilimleri içinde TL, döviz ve total likidite yeterliliğinin sağlanması öngörülmüştür (Gülhan, 2018, s. 48).

2.6. Likidite Riskinin Yönetilmesi

Likidite riskinin yönetilmesi, bankaların yeteri kadar likidite sağlamayla, elde likit tutmanın maliyetini dengeleme gayretlerinin tamamını kapsayan bir süreçtir. Bankalar likidite riski yönetimi sırasında mevduatlarını planlı bir biçimde ve istikrarla artırırken kredilerindeki büyümeyi bu artan mevduatlarla karşılamayı planlamaktadırlar. Banka, öngörülebilir ölçüde ve makul varsayımlarla bir planlama yaparsa ve bu plana esnek bir çerçevede uyabilirse likidite riskini azaltabilir. Aksine likidite riskinin arttığı durumlarda bankalar, kredilerin vadelerini kısaltarak, kredilerine limit uygulayarak, kaynak (sermaye) yapısını sadece mevduata bağlamadan çeşitlendirme yaparak, menkul kıymetler ihraç ederek veya para piyasalarından ödünç fonlar sağlayarak optimum likidite seviyesine ulaşmayı ve likidite riskini düşürmeyi planlama gayretine girerler (Çelik ve Akârım, 2012, s. 2).

İyi bir likidite yönetimi yalnızca bankanın ciddi problemlerle karşılaşmasını önlemekle kalmayıp bununla birlikte bir bankanın likidite sıkışıklığının bütün finansal sistemi etkileyebileceğinden finansal sistemler için de mühim yararlar sağlamaktadır. Bu sebeple likidite yönetimi, yalnızca bankanın likidite pozisyonunun devamlı ölçülmesi olmayıp bununla birlikte olumsuz koşulları kapsayan farklı senaryolar altında fon ihtiyacının nasıl olabileceğinin incelenmesini de içermektedir (BCBS, 2008: 1).

2.6.1. Likidite Riskinin Fonksiyonel Sınıflandırması

Banka yönetimlerinin kârlılığa verdiği önem kadar likidite yönetimine de ağırlık vermesi zorunludur. Likidite riskinin aktif-pasif yönetimi çerçevesinde uzun vadeli ve stratejik bir yönetim (yapısal likidite yönetimi), bir de kısa vadeli operasyonel bazda düşünülp yönetilmesi gerekmektedir. Aktif-Pasif Komiteleri ya da Stratejik Yönetim Komiteleri banka genelinde likidite rasyolarını belirlerken özellikle fon yönetimi bu rasyolara bağlı kalarak günlük fonların yönetilmesiyle meşgul olacaktır. Bu sebeple likidite yönetimi “yapısal likidite yönetimi” ve “operasyonel likidite yönetimi” olmak üzere iki başlık altında incelenmektedir (Kaval, 2000, s. 314).

2.6.1.1. Yapısal Likidite Yönetimi

Yapısal likidite riski yönetimi, stratejik geniş bir bakış açısına sahip olup bankanın aktifleri ile pasifleri arasında vadeler itibarıyla dengeyi sağlayacak şekilde oranların belirlenip yönetilmesini hedef almaktadır. Yapısal likidite yönetimi, bankaların günü gelen ödemelerini zamanında gerçekleştirebilmeleri amacıyla izlenecek geniş kapsamlı politikalar; finansman ve yatırım politikalarının likidite gereksinimlerinin yerine getirilerek karşılanması, yasal düzenlemelerin esas alınması ve banka dışı kurumlarla sigortaya benzeyen anlaşmalar yapılması şeklinde özetlenmektedir (Kaval, 2000, s. 314).

2.6.1.2. Operasyonel Likidite Yönetimi

Bankanın günlük operasyonel gereksinimlerinin karşılanabilmesi ve ivedi likidite gereksiniminin sağlanabilmesi için yeterince ve çeşitli likit aktif buldurması gerekmektedir. Likidite, aktiflerin satılması veya varlıkların teminat şeklinde değerlendirilmesi şeklinde temin edilebilir. Bu kapsamda likit aktiflerin içeriğinin ve miktarının bankanın faaliyetlerinin yapısı ve likidite riski pozisyonuyla uygun biçimde belirlenmesi gerekmektedir (BDDK, 2016, s. 16). Bankaların bu kapsamda günlük ve haftalık likidite yönetimi planları operasyonel likidite riski kapsamında yürütülmektedir.

Likidite riskinin operasyonel yönetimi aktif-pasif dengesinin korunması için şubeler, dönemler, mevsimler, hatta haftanın günlerinde hizmet türlerine tahsis edilecek fonların miktarını belirlemekle meşguldür (Kaval, 2000, s. 314).

Operasyonel likidite yönetimi, banka yönetimlerinin en önemli görevleri arasında yer almakta olup banka üst yönetiminin deneyimleri ve çoğu nakit hareketlerinin tahmin edilebilir ve planlanabilir olmasıyla daha doğru bir yönetim gerçekleşmesi sağlar. Nakit hareketlerindeki değişiklikleri şube yöneticileri kadar bankanın merkezindeki fon yöneticilerinin de bilmesi gerekmektedir. Fona olan gereksinim bazı dönemlerde artabilir ya da azalabilir. Nakde olan ihtiyacı etkileyen faktörler, şubenin müşteri yapısı ile diğer şubelere mesafesidir.

2.6.2. Likidite Yönetiminin Vadeye Göre Sınıflandırılması

Bankalarda likidite yönetimi vade esas alınarak kısa, orta ve uzun vadeli olarak üçe ayrılmaktadır. Bankalar likiditelerini yönetirken vadelerine göre farklı öncelikler belirlemektedirler. Tablo 10’da bankaların likidite yönetiminde likidite, kârlılık ve risk faktörlerinin vadeye bağlı olarak değişen önem sıralamaları gösterilmiştir (Denizbank, 2002, s.34).

Tablo 10. Likidite Yönetiminde Vade Yapısına Göre Değişen Önemlilik Sırası

Likidite Yönetimi		
Kısa Vadeli	Orta Vadeli	Uzun Vadeli
0-3 ay	3-12 ay	12 ay-?
Risk	Risk	Kârlılık
Likidite	Kârlılık	Risk
Kârlılık	Likidite	Likidite

Kaynak: Knight, P. (2007). Five Effective Principles For Global Cash Management. Journal of Gtnews, ss. 1-9., ss.5-8

2.6.2.1. Kısa Vadeli Likidite Yönetimi

Kısa vadeli likidite yönetimi, bankanın üç aylık dönemlerdeki nakit akımlarının yönetilmesini kapsamaktadır. Kısa vadeli likidite yönetiminde amaç, bir aylık süre içinde TL ve yabancı para olarak meydana gelebilecek bütün nakit akışlarının yakından takip edilmesi suretiyle, önceden planlanmış limitler içinde kalmasının sağlanmasıdır. Haftalık fon girişleri ve çıkışlarına ait limitler, bankanın borçlanma kapasitesi ve müşterilerinin davranışları da dikkate alınarak saptanmaktadır. Kısa vadeli likidite yönetimi, operasyonel likidite yönetimi şeklinde de adlandırılmaktadır.

Bankalarda her gün kontrol edilemeyen fon hareketlerinin etkisi altında kalmaktadır. Bu fon hareketlerinden bazıları mevduatlardaki artışlar, kredilerin geri ödenmesi ve vadesi gelen yatırımlar gibi fonlarda artışa sebep olurlarken mevduat çekmeler, yeni krediler gibi bazıları ise fonlarda azalmaya neden olmaktadır. Kısa vadeli likidite yönetimi; kontrol edilemeyen fon akımlarının etkisini azaltmak, yok etmek veya güçlendirmek için kontrol edilebilen bilanço kalemlerinde gereken değişikliklerin, bankanın kısa süreli amaçlarını gerçekleştirmeye dönük olarak yönetilmesini kapsamaktadır (Dudley, 1980, s. 20).

Bankanın bilançosundaki kalemlerin bankalar tarafından kısa vadede “önemli ölçüde kontrol edilebilen”, “sınırlı bir ölçüde kontrol edilebilen” veya “kontrol

edilemeyen” biçiminde sınıflandırılması, çok katı olmayan ve incelenmekte olan dönem için değişkenlik gösterebilen bir sınıflandırma olmasına rağmen, likidite yönetiminde önemli bir yöntem olarak kullanılmaya devam edilmektedir. Kontrol edilemeyen bilanço kalemleri, mevduatları, kredileri, tahsilat safhasındaki nakit varlıkları, sermayeyi ve kanuni karşılıkları kapsamaktadır. Kontrol edilebilen bilanço kalemleri ise bankalar arası borçlanmaları, döviz cinsinden borçlanmaları, repo işlemlerini, diğer kısa vadeli kredilendirilmemiş para piyasası varlıklarını kapsamaktadır.

Kısa vadeli likidite yönetiminde önceliğe göre ilgi konusu olarak ilk “risk”, arkasından “likidite” ve sonuncu olarak da “kârlılık” gelmektedir. İyi bir kısa vadeli likidite yönetimi ile borçlanma ihtiyacının en düşük faiz seviyesinden karşılanması ve varlıkların gün içinde en yüksek faiz seviyesinden borç olarak kullanılması hedeflenmektedir. Bankaların para piyasaları departmanı tarafından her akşam mevduatların ve kredilerin geriye dönüşümleri, poliçelerin ve akreditiflerin vadeleri ve para piyasası, repo, vadeli döviz ve vadeli hazine bonosu işlemlerinin tamamını dikkate alınarak gelecek aya ait kısa vadeli nakit akış tablosu düzenlenmektedir (Büyükağaoğlu, 2011, s. 17).

2.6.2.2. Orta Vadeli Likidite Yönetimi

Bankalarda, orta vadeli likidite yönetimi, 3 ay ile 12 iki ay arası dönemi içeren bir süreçte gerçekleştirilmektedir. Bu sırada bankanın altı aylık süre içinde öngörülen nakit girişlerinin ve çıkışlarının tamamı bulunmaktadır. Banka yönetimi tarafından özellikle bir karar alınmadığı sürece günlük işlemlerin etkilenmesine neden olacak bir durum bulunmamaktadır. Orta vadeli likidite yönetimi sürecindeki önem düzeyi sıralaması Tablo 2.2.’de gösterildiği şekilde risk yönetimi, kârlılık yönetimi ve likidite yönetimi biçimindedir (Knight, 2007, s. 7).

2.6.2.3. Uzun Vadeli Likidite Yönetimi

Bankalarda uzun vadeli likidite yönetimi, 12 ay ve üzerinde bir süre için planlanan ve programlanan stratejik likidite yönetimi olarak tanımlanmaktadır. Uzun vadeli likidite yönetimi öncelik sırasıyla kârlılık, risk ve likidite ile ilgilenmektedir. Buna göre uzun vadede banka için ön plana çıkan ilk hedef kârlılık olarak belirlenmektedir. Uzun vadeli olarak kârlılık koşulunu sağlayamayacak bir bankanın

likidite koşullarının yerine gelmesine ve risk analizlerini yapmasına rağmen, faaliyetlerini sürdürmesi mümkün değildir (Knight, 2007, s. 7).

2.6.3. Likidite Riski Yönetimi Teknikleri ve Yöntemleri

Likidite riskinin yönetilmesinde kullanılan çok sayıda yöntem ve teknik bulunmaktadır. Aktif-Pasif yönetimi, nakit akışları yöntemi, likidite GAP analizi stres testleri ve likidite bariyeri bu yöntemlerden bazılarıdır. Aşağıda bu teknik ve yöntemlerden bahsedilmektedir.

2.6.3.1. Likidite Yönetiminde Aktif-Pasif Yönetimi

Bir bankanın likidite riskine karşı yapması gereken, aktif-pasif yönetimini başarılı bir şekilde güncel olarak yürütmek ve yönetmektir. Bu kapsamda, bankalar ilk olarak varlıklarını likiditeye dönüştürmek suretiyle en kolay ve ucuz yolla likidite sıkışıklığı problemini çözmeye yönelmektedirler.

Bankaların aktif-pasif yönetiminde likidite riskine karşı alabilecekleri tedbirler aşağıda yer alan Tablo 11’de sunulmuştur:

Tablo 11. Aktif-Pasif Yönetiminde Likidite Riskine Karşı Alınabilecek Tedbirler

Aktif Yönetiminde	Pasif Yönetiminde
<ul style="list-style-type: none">- Bankanın portföyünde yeterince menkul kıymet varsa bunların bir bölümünü satarak en az işlem maliyeti ile problemi çözebilir.- Banka kredi kullandırmayı azaltabilir ya da kredi kullanırılmasına geçici bir süre ara verebilir.- Vadesi dolmuş kısa vadeli kredilerin tamamı veya bir kısmı yenilenmeyebilir.- Uzun vadeli kredilerinin bir kısmını diğer bankaların kısa vadeli kredileri ile değiştirmeyi düşünebilir. Ancak bu durumdaki bir bankanın kredileri diğer bankalar tarafından kolay kolay satın alınmayacaktır. Ayrıca bankanın bu şekilde çok fazla gelir kaybına maruz kalması söz konusudur.	<ul style="list-style-type: none">- Bankalar arası piyasalardan çok kısa vadeli borçlanma veya repo işlemiyle diğer bankalara.r.- Bankalara bağlı ortak şirketlerle, bankalar dışında diğer büyük şirketlerin ilişkili olduğu tarafların repo yoluyla.- Reeskont kredisinden, gün içi likidite penceresinden ya da geç likidite penceresinden yararlanarak TCMB’den borç alabilir.- Uluslararası piyasalardan sendikasyon kredisi sağlayarak borçlanabilir.

Kaynak: Erdem E., Torun T., Akel V. (2019). Türkiye’deki Ticari Bankaların Likidite Riski Düzeylerinin Kümeleme Analizi ile Belirlenmesi. Current Debates on Social Sciences Human Studies 3, 1st Ed. (Ed. Salih Çeçen, Ömer Kahya, Şafak Bozgun, Koray Toptaş), Bilgin Kültür Sanat Yay., Ankara, s. 319.

APY, bir bankanın kârının optimize edilmesi amacıyla, likiditenin ve emniyetinde dikkate alınarak banka bilançosunun her iki tarafının, aktifinin ve pasifinin

düzenlenmesi ve değiştirilmesi sürecidir. Likidite, bir bankanın asgari zararlar muhtemel mevduat çekişlerini geri ödeyebilmesini ve piyasadaki kredi ihtiyacını karşılayabilmesini temsil eden gücüdür. Emniyet kavramı ise bir bankanın öz kaynaklarının yeterli olmasını ve aktiflerinin kalitesinin yüksek olmasını ifade etmektedir.

2.6.3.2. Nakit Akışları Yaklaşımı

Bankalar tarafından likidite riskinin yönetiminde nakit akışları yaklaşımı da kullanılmaktadır. Bu yaklaşımda belli vade dilimleri için bilanço içi ve bilanço dışı varlıklarla yükümlülüklerden kaynaklanacak nakit girişlerinin ve nakit çıkışlarının detaylı ve sağlıklı bir biçimde öngörülmesi gerekir. Bu sırada yapılan tahminler aşağıdaki konularda kullanılabilir (BDDK, 2016, s. 12).

- Normal faaliyet koşullarında günlük net fonlama gereksiniminin takip edilmesi,
- Nakit akışları analizinin stres senaryoları altında yapılması.

Likiditenin ölçülmesi, bilanço içi ve bilanço dışı varlıklar ile yükümlülükler kaynaklı fon girişlerinin fon çıkışlarıyla mukayese edilmesini ve olası net fon açığının saptanması için varlıkların likidite değerlerinin hesap edilmesini içermektedir. Normal koşullarda, stresli ekonomik koşullarda ve kriz dönemi senaryosu varsayımında beklenen fon girişlerinin ve fon çıkışlarının tahmin edilmesi ve ihtiyatlı şekilde ölçülmesi gerekmektedir. Tahminlerin ileriye yönelik olması ve varsayımların makul olması beklenir. Bu bağlamda likidite riskinin tespit edilmesi, ölçülmesi, takip edilmesi ve kontrol edilmesi ile ilgili olarak asgari olarak (BDDK, 2016, s. 12):

- Varlıklara ve yükümlülükler ait net nakit akışlarına,
- Koşullu yükümlülükler ile bilanço dışı işlemlere ait harekete geçirici durumlara,
- Yabancı para türünden varlıklara ve yükümlülükler,
- Muhabir bankacılık işlemleri ve takas-saklama faaliyetleri dâhil temel bankacılık faaliyetlerini ilgilendiren konular değerlendirmeye tabi tutulmalıdır.

Nakit akışları yaklaşımı kullanılarak gerçekleştirilen likidite tahminlerinde, çeşitli vadeler için aşağıdaki hususlarda dâhil olmak üzere aşağıdaki etkenlerin dikkate alınması gerekir:

- Günlük temelde fonlama kapasitesi ve likidite gereksinimi oynaklıklarına duyarlılık,
- Günlük likidite gereksinimi, kısa ve orta vadeli fonlama kapasitesi,
- Bir yılı aşan sürede uzun vadeli likidite gereksinimi,
- Likidite sağlayabilme kapasitesine etki edebilecek durumlara, faaliyetlere ve politikalara duyarlılık.

2.6.3.3. Likidite GAP Analizi

Likidite GAP analizi, likidite boşluk analizi şeklinde de adlandırılmaktadır. GAP analizi sırasında belli vade sınıflarına göre bankanın nakit giriş ve çıkışları ayrı ayrı hesap edilmektedir. Bu şekilde, farklı vadeler için bankanın nakit açığı ya da nakit fazlası saptanmaktadır. Bir vade diliminde bankanın nakit çıkış toplamı, nakit girişleri toplamından fazlaysa bu vade dilimi içinde bankanın likidite gereksinimi olduğu ortaya çıkmaktadır (Vento, 2009, s. 87).

GAP, belli bir dönemde, faiz oranlarına duyarlı aktifler ile faize duyarlı yükümlülükler arasında bulunan net farkı yansıtmakta olup gerek faiz oranı riskinin gerekse de likidite riskinin yönetilmesinde kullanılan bir tekniktir. GAP analizi yöntemi, vade dönemleri için aktifler ile pasifler arasındaki farkı ölçmektedir. Eğer bu fark pozitifse faizler yükseldiğinde bankanın kârlılığı bu durumdan olumlu etkilenecektir. Eğer bu fark negatifse faizler yükseldiğinde bankanın kârlılığı bundan olumsuz etkilenecektir (Gül, 2017, s. 231).

$$\text{GAP} = \text{Faize Duyarlı Aktifler} - \text{Faize Duyarlı Pasifler}$$

$$\text{GAP Rasyosu} = \frac{\text{Faize Duyarlı Aktifler}}{\text{Faize Duyarlı Pasifler}}$$

GAP analizinin gerçekleştirilebilmesi için bankanın bütün aktiflerinin ve pasiflerinin vadelerine kalan gün süresine göre yeniden tasnif edilmesi ve belli vade dilimleri altında toplanması gerekir. Bundan sonra, her bir vade grubu altında sınıflandırılan aktifler ile pasifler mukayese edilerek herhangi bir vade diliminde likidite boşluğunun olup olmadığı tespit edilmektedir. Bu analizin yapılması sırasında vadesi

olmayan varlıklar (iştirakler, bağı ortaklıklar gibi) ile öz kaynaklar en son vade diliminde gösterilebileceği gibi öz kaynakların vadesi olmayan varlıkların toplamını aşan kısmı son vade grubundaki likidite boşluğuna eklenebilmektedir (Altıntaş, 2006, s. 123).

2.6.3.4. Stres Testleri

Bankalar açısından fon sağlayan kişilerle veya kurumlarla güçlü ilişkilere sahip olmak önemlidir. Piyasalarda yaşanan sorunlar nedeniyle fon sağlayanların likidite arz etmeme olasılıklarının değerlendirilmesi ve bu bağlamda fon kaynaklarının tükenmesi veya piyasaların kapanma ihtimali, stres testi senaryolarıyla ivedi ve beklenmeyen pozisyon planlarının oluşturulması sırasında dikkate alınması gerekmektedir.

Bankalar olası likidite zayıflıklarının sebeplerini saptayabilmek ve var olan bilanço içi ve bilanço dışı pozisyonunun belirlenmiş likidite riski iştahı ile uyumlu bir biçimde hareket ettiğinden emin olmak üzere; bankaya özgü, piyasanın geneline ait ya da her iki durumu beraber göz önüne alan, kısa vadeli ya da uzun vadeye yaygınlaşabilecek neticeleri olan stres testi senaryolarını kullanarak likidite stres testlerini düzenli bir biçimde gerçekleştirmelidir. Stres testlerinin sonuçlarının, likidite riski yönetimi stratejisiyle, politikalar ve pozisyonlar saptanırken göz önünde bulundurulması, acil ve beklenmedik durum planlarının bu kapsamda hazırlanması gerekir (BDDK 2016, Madde 98, s. 19).

Stres testleri, stresli ekonomik şartlara ilişkin senaryoların konsolide ve konsolide olmayan temelde bankalara olan etkilerinin incelenmesini mümkün kılar. Bu şekilde bankalar organizasyon yapılarından ve likidite riski yönetiminin merkezilik seviyesinden bağımsız şekilde, olası likidite riski kaynaklarını değerlendirmiş olurlar. Stres testleri, günlük de dâhil farklı zaman aralıklarını kapsayacak biçimde uygulanmalıdır (BDDK 2016, Madde 101, s. 19).

Stres testlerinin sonuçlarının bankanın likidite riski yönetimi sürecine adapte edilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede, bankanın üst yönetimince:

- Stres testi senaryolarının ve varsayımlarının, düzeltici ve riski azaltacak şekilde gerçekleştirilecek değişiklik gereksinimlerini belirlemek üzere sistemli biçimde değerlendirilmesi gerekir. Düzeltici ve riski azaltıcı tedbirler; bankaların

risklerinin sınırlandırılmasını, daha uzun vadeli fon temin edilmesini ya da aktif kompozisyonunun tekrar yapılandırılmasını, likidite tamponlarının artırılmasını veya likidite pozisyonunun bankanın risk iştahına uyumlu şekilde getirilmesini sağlamaya dönük önlemlerdir.

- Senaryoların ve ilgili alternatiflerin yazılı şekilde getirilmesi, stres testinin sonuçları ile birlikte gözden geçirilmesi gerekir.
- Stres testinin sonuçları, bankanın likiditeyle ilgili olarak saptadığı zayıflıklar ve tavsiye edilen tedbirler bankanın yönetim kuruluna rapor edilir. Bankalar bu uygulamalarını yazılı bir yönerge kapsamında yerine getirmelidirler.
- Stres testinin sonuçlarının, bankanın stratejik planıyla, likidite riski yönetimi politikalarının hazırlanmasında ve banka içindeki sınırların saptanmasında göz önünde bulundurulması gerekir. Diğer taraftan her bir stres testinin uygulanmasının sonrasında likiditeyle ilgili limitlere ne kadar yaklaşıldığının takibinin de yapılması gerekir.
- Stres testi sonuçları, likidite sıkışıklığının yaşanması halinde uygulanabilecek acil durum planının hazırlanmasında ve etkinliğinin gözden geçirilmesinde kullanılır. Bankanın fon ihtiyacı veya fon fazlasıyla ilgili olarak yapılmış tahminlerin bankanın risk iştahıyla saptanmış limitlerden önemli düzeyde farklılaşması hâlinde, bankanın üst düzey yönetimi likidite pozisyonunun değiştirilmesine veya yönetim kuruluyla yapılan değerlendirme sonucunda acil durum eylem planının uygulamaya konmasına karar verilmelidir.

Bu konuda banka üst yönetimine büyük görevler düşmektedir. Çünkü likidite yönetimi banka üst yönetimi tarafından günlük hatta anlık yönetilmesi gereken bir süreçtir.

2.6.3.5. Likidite Tamponları

Likidite tamponu, likidite riskinden korunmak üzere uygun nitelikteki varlıkların bileşiminden oluşturulan bir tampondur. Bankaların tuttıkları likit varlıkların çeşitlerinde, yoğunlaşma sınırları da dikkate alınarak yeterli çeşitliliğin sağlanması gerekir. Bankalar, likit varlıklarını değerlerken kredi riskine ve piyasa riskine bağlı olarak meydana gelen fiyat oynaklıklarına karşı uygun iskontolar uygulandıktan sonraki değerlerini esas almalıdır. Bankalar likidite tamponlarını, büyük bölümü oldukça likit

ve bankanın finansal pozisyonundan bağımsız şekilde önemsiz miktarda iskonto edilerek ya da zarara uğrayarak kolay ve hızlı bir şekilde satılabilecek likiditesi en yüksek varlıklarla oluşturmalarıdır. Bu çeşit varlıklar banka açısından kritik öneme sahip, likidite sıkışıklığının başlangıç aşamasındaki acele gereksinimleri karşılayabilecek tutarda olmalıdır. Bu varlıklar arasında nakit, ülkelerin hazineleri ya da merkez bankalarınca ihracı yapılmış, garanti verilmiş yüksek kredibiliteli menkul kıymetler ve benzer borçlanmaya ait enstrümanlar yer almaktadır (BDDK 2016, Madde 148-150, s. 28).

2.7. Likidite Riskinin Ölçülmesinde Kullanılan Rasyolar

Bankalar likidite riskini çeşitli likidite ölçütleri kullanarak ölçebilir ve analiz edebilirler. Likidite ölçümünde seçilen bu ölçütlerin bankanın üst düzey yöneticilerine günlük likidite pozisyonlarının, yapısal likidite uyumsuzluklarının ve stresli iktisadi koşullarda bankanın dayanabilme gücü konusunda fikir sağlaması, bununla birlikte aşağıda yer alan amaçların gerçekleştirilebilmesine yönelik olması gerekir (BDDK 2016, Madde 34, s. 8-9):

- Normal koşullarda ve stres altındaki ekonomik koşullarda farklı zaman dilimleri için gelecek nakit akışlarının öngörülerek olası fonlama uyumsuzluklarının belirlenmesi,
- Nakit akış tahminleri yapılırken uygun ve makul varsayımların kullanılması ve bu varsayımların dönemsel olarak gözden geçirilmesi, onaylanması ve yazılı şekle getirilmesi,
- Bilanço yapısının ve bankacılık faaliyetleri alanlarının taşıdığı gerçekleşme ihtimali çok düşük olanları da dâhil olmak üzere olası likidite risklerinin değerlendirmeye tabi tutulması,
- Bankanın fon sağlayabilme yeteneği ile birlikte fon kaynaklarında oluşan yoğunlaşmaların ve hassasiyetlerin irdelenmesi,
- Bankanın çeşitli döviz çeşitlerindeki likidite duyarlılıklarının saptanması.

Bankalara ait likidite ölçütleri saptanırken yoğun şekilde faaliyet gösterilen bölgelerde yer alan iş kolları, üniteler, departmanlar ve faaliyetlere ilişkin bilanço içi ve bilanço dışı bütün pozisyonlarını ve operasyonlarını likidite riskine muhtemel etkileri bakımından değerlendirmeleri gerekmektedir (BDDK 2016, Madde 35, s. 8-9).

Bankalar likidite riskinin sayısallaştırırken faaliyetlerinin yapısı, faaliyetlerinin kompleksliği ve risk profilleriyle uyumlu farklı ölçme metotları kullanmalıdırlar. Likidite riskinin ölçülmesinde aşağıda yer alan kriterlerden de yararlanılabilir (BDDK 2016, Madde 36, s. 9):

- Sözleşme vadelerine ve nakit girişlerinin-çıkışlarının seyrine ait varsayımlara dayalı vade uyumsuzluğu analizlerinin sonuçları,
- Fon kaynaklarının kalitesi, kompozisyonu, çeşitliliği ve yoğunlaşma düzeyi hususunda bilgiler,
- Stresli ekonomik koşullarda likidite sağlayabilme kapasitesini değerlendirebilmek için likidite tamponunun kompozisyonu, büyüklüğü ve esas nitelikleri hakkındaki bilgiler,
- Bankanın faaliyetlerinin doğasına uyumlu biçimde hesaplanabilecek diğer rasyolar ve kriterler.

Literatürde likidite riskinin belirlenmesinde kullanılan çok sayıda ölçüm kriteri bulunmaktadır. Literatürde likidite riskinin ölçülmesinde kullanılan bazı kriterler; likidite karşılama oranı, likidite dönüşüm katsayısı, likit aktifler/toplam aktifler oranı, krediler/toplam aktifler oranı, finansman açığı, kredilerin mevduata oranı, “likit borçlar-likit varlıklar/toplam varlıklar” rasyosu, “likit varlıklar/ticari krediler” rasyosu, “net kredilerin ticari kredilere oranı” ve “likit varlıkların mevduata oranıdır” (Çelik ve Akârim, 2012, s. 2).

Basel Bankacılık Denetim Komitesi (BCBS), Basel-II Uzlaşısının noksanlıklarını gidermek üzere yeni düzenlemeler yapmıştır. BCBS 2008 yılında ilk kez “Likidite Riski Yönetimi ve Denetimi Prensipleri” isimli dokümanı yayımlanmıştır. BCBS, 2010 yılında likidite konusunu genişleterek “Basel-III Uluslararası Likidite Riskinin Ölçümü, Standartları ve İzlenmesine İlişkin Düzenlemeler” adlı dokümanı yayımlamıştır. Bu yeni düzenleme ile bankacılık sisteminin risklerinin doğru bir şekilde öngörülebilmesi ve risklerden korunmasının sağlanması amacıyla iki yeni likidite standardı belirlemiştir. Bu iki yeni tanımlanan oran; likidite karşılama oranı (LKO) ve net istikrarlı fonlama oranı (NİFO) oranlarıdır. BCBS, yayımladığı bu yeni düzenlemelerle yeni likidite standartları saptamış, likit karşılama oranı ve net istikrarlı fonlama oranı hesaplamalarıyla likidite riskinin önemine vurgu yapmış, bankaların bu

standartlara uyumunu sağlama hususunda bilgilendirme yapmıştır (Ratnovskı, 2013, s. 423).

2.7.1. Likidite Karşılama Oranı (LKO)

Basel III düzenlemeleriyle yeni getirilen likidite karşılama oranı, yüksek kalitedeki likit aktifler nakit çıkışlarına bölünerek hesap edilmektedir. LKO'nun hesaplanmasında, yüksek kalitedeki likit varlık olarak değeri rahatlıkla ölçümlenebilen, aktif bir piyasada alınıp satılabilen ve hızlıca nakde dönüştürülebilen aktifler esas alınmalıdır. Yüksek kalitedeki varlıklar da “birinci kalite likit varlıklar” ve “ikinci kalite likit varlıklar” olarak iki sınıfta incelenmektedir. Birinci kalite likit varlıklar olarak kasa, efektif deposu, satın alınan çekler gibi aktifler gösterilebilir. İkinci kalite likit varlıklara ise ipotek teminatlı menkul kıymetler, hisse senetleri gibi birinci grupta yer alan varlıklar kadar likit olmasalar da nakde rahatlıkla çevrilebilen varlıklar örnek gösterilebilir (Hartlage, 2012 s. 463-464).

LKO'nun hesaplanmasında esas amaç, bankaların likidite seviyesinin saptanmasıdır. Böylece, bankaların hangi düzeyde likidite riskine maruz kaldıkları anlaşılabilir. LKO'nun dönemsel olarak hesaplanmasıyla bankanın likidite düzeyi sistemli olarak izlenebilir ve muhtemel bir sorun daha erken saptanarak gereken tedbirlerin alınabilmesi mümkün olabilmektedir (Zengin ve Yüksel, 2016, s. 84). LKO aşağıdaki şekilde hesaplanmaktadır:

$$LKO = \frac{\text{Yüksek Kaliteli Likit Varlıklar}}{\text{Net Nakit Çıkışı}}$$

LKO'nun hesaplanmasında esas amaç, bankaları kısa vadeli likidite riskine karşı daha kuvvetli bir pozisyona getirebilmektir. Bu kapsamda LKO, bankaların üçüncü kişilere ait üstünde bir hak bulunmayan (teminatlar) ve yeterli seviyede yüksek kaliteli likit varlık bulundurmalarını gerektirmektedir. Yüksek kaliteli likit varlıklar, piyasada kolay ve hızlı biçimde nakde dönüştürülebildiğinden bankaların 30 iş gününe kadarki likidite gereksinimlerini karşılayabilmekte önemli bir vasıta kabul edilmektedir (Gülhan, 2018, s. 30).

2.7.2. Likidite Dönüşüm Katsayısı (LDK)

Likidite dönüşüm katsayısı (LDK), bankanın likit yükümlülükleriyle likit varlıkları arasındaki farkın toplam varlıklara bölünmesi suretiyle hesaplanmaktadır. LDK, toplam aktifin ne kadarının likit yükümlülüklerle finanse edildiğini ifade etmektedir. LDK (+1) ile (-1) arasında değişme sergilemektedir. LDK'nin (+1) değerine eşit ya da yakın olması bankanın bütün mevduatını likit olmayan aktiflere dönüştürdüğünü göstermektedir. LDK'nin değerinin sıfıra yakın olması bankanın vade dönüşümünü gerçekleştirmediğini, başka bir ifadeyle likit varlıklarını sadece mevduat ile oluşturduğunu gösterir. LDK'nin negatif olması hâlinde bankanın daha az mevduatı bulunduğu ve daha çok likit varlıklara sahip olduğunu gösterir. LDK aşağıdaki şekilde hesap edilmektedir (Akkaya ve Azimli, 2018, s. 220):

$$LDK = \frac{\text{ToplamMevduat} - \text{LikitVarlıklar}}{\text{ToplamAktifler}}$$

Tablo 12. LDK Hesaplanmasında Kullanılan Bilanço Unsurları

Likit Aktifler	Nakit ve nakit benzerleri, menkul kıymetler, kısa vadeli krediler (vadeleri 1 yıla kadar)
Likit Yükümlülükler	Vadeli mevduat, ticari mevduat, vadesiz mevduat (vadesi 1 yıldan kısa), vadesi 1 yıldan az olan diğer borçlar.

Kaynak: Deep, A. Ve Schaefer, G. (2004). Are Banks Liquidity Transformers?, *KSG Working Paper Series*, No: RWP04-022.

Tablo 12'de LDK hesaplanmasında kullanılan bilanço unsurları sunulmuştur.

2.7.3. Likidite Endeksi

Likiditeyi analiz etmek üzere kullanılan likidite endeksi aktif ve pasiflerin belirli vadelerle sınıflandırılmasıyla hesaplanır. Likidite endeksi 1'den küçük ise bankanın aktifinden daha kısa vadeli pasiflerle kendisini fonladığını; 1'den büyükse aktiflerinden daha uzun vadeli pasiflerle kendisini fonladığı anlaşılmaktadır. Likidite endeksinin ideali 1'e yakın olmasıdır (İnal, 2000, s. 24).

$$\text{Likidite Endeksi} = \frac{\text{ToplamAğırlıklıPasifler}}{\text{ToplamAğırlıklıAktifler}}$$

Net İstikrarlı Fonlama Oranı (NSFR)

Net istikrarlı fonlama oranı, BCBS tarafından bankaların likidite riski yönetimi ve denetimi hususunda ölçü olarak kullanılmak üzere tasarladığı temel rasyolardan bir

tanesisidir. NSFR, BCBS'nin bankaların daha sağlam mali yapıya sahip olmasını ve daha istikrarlı likidite kaynakları ile faaliyet göstermelerini sağlamak üzere tanımlanmıştır. Net istikrarlı fonlama oranı, bankaların varlıklarını ve bilanço dışı pozisyonlarını kullanarak daha istikrarlı bir fonlama yapısı oluşturulmasına yardımcı olmaktadır. Bankanın istikrarlı bir fonlama yapısının temin edilmesi bankaların düzenli fonlama kaynaklarındaki bozulmaları ve bankanın temerrüt risklerini azaltabilmekte, ayrıca muhtemel sistemik stresleri azaltmaktadır. Net istikrarlı fonlama oranı, bankaların kısa vadeli fonlama bağımlılıklarını azaltmakta; bilanço içi - bilanço dışı fonlama riskini de düşürerek fonlamadaki istikrarı arttırmaktadır.

NSFR bankaların bulundurdukları istikrarlı fonların, tutulması zorunlu istikrarlı fonlara oranlanması yoluyla hesaplanmaktadır. Elde tutulan istikrarlı fonlar bir yıllık vadeye kadar güvenilir vasıftaki sermaye ve fon kaynaklarından oluşurken bulundurulması zorunlu istikrarlı fonlar ise bankanın likidite yapısı ve varlıkların vadeye kalan gün süreleri itibarıyla dikkate alınması gereken bilanço içi ve bilanço dışı risklerinden meydana gelmektedir. NSFR'nin 1'in üzerinden olması arzu edilmektedir (Gülhan, 2018, s. 38).

$$NSFR = \frac{\text{Bulundurulan İstikrarlı Fonlama Tutarı}}{\text{Tutulması Zorunlu İstikrarlı Fonlama Tutarı}} > 1$$

Likidite yeterlilik oranının ve yabancı para likidite yeterlilik oranının hesap edilmesinde "0-7 gün" ve "0-31 gün" olarak iki farklı vade dilimi bulunmaktadır. Bankaların kasalarında hazır bulundurmaları gerekli likit tutarlar, vadeye kalan gün sayısı esas alınmak suretiyle belirlenmektedir (BDDK, 2006, Madde 4, s. 1).

BDDK tarafından yapılan incelemeler sırasında, toplam likidite yeterlilik oranı ile yabancı para likidite yeterlilik oranının tutturulmasını sağlamak için bankalar tarafından fiktif işlem yapıldığı saptanırsa bankalar bu işlemlere karşılık gelen tutarları geriye dönük olarak varlıklarından ve yükümlülüklerinden düşerek ilişkili döneme ait oranları tekrar hesaplayacaklardır (BDDK, 2006, Madde 16).

Aşağıda Tablo 13'de vade dilimleri itibarıyla TP ve YP'li likidite yeterlilik oranlarının hesaplanmasına ilişkin ilkeler gösterilmiştir:

Tablo 13. Likidite Yeterlilik Oranı Hesaplama İlkeleri

		Vade Dilimi	
		Birinci Vade Dilimi	İkinci Vade Dilimi
Vadeye Kalan Gün Süresi (BDDK, 2006, Madde 4)		0-7 gün	0-31 gün
Hesaplanması (BDDK, 2006, Madde 14/1).	Birinci vade dilimine ait toplam likidite yeterlilik oranıyla yabancı para likidite yeterlilik oranı her iş günü itibarıyla takip eden 7 günlük süre için hesaplanır.	İkinci vade dilimine ait toplam likidite yeterlilik oranıyla yabancı para likidite yeterlilik oranı haftanın son iş günü itibarıyla takip eden otuz bir günlük süre için hesaplanacaktır.	
TP ve YP Limitler (BDDK, 2006, Madde 13).	Birinci vade dilimine ait toplam likidite yeterlilik oranlarına ait haftalık basit aritmetik ortalama, %100'den az olamaz.	İkinci vade dilimine ait toplam likidite yeterlilik oranı %100'den az olamaz.	
	Birinci vade dilimine ait yabancı para likidite yeterlilik oranlarına ait haftalık basit aritmetik ortalama, %80'den az olamaz.	İkinci vade dilimine ait yabancı para likidite yeterlilik oranı %80'den az olamaz.	

Kaynak: BDDK (2006), Bankaların Likidite Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik.

2.8. Likidite Riskine İlişkin Erken Uyarı Göstergeleri

Bankaların likidite riski yönetiminde, likidite ölçüm araçlarından farklı olarak likidite pozisyonu ya da muhtemel fon gereksinimleriyle ilgili yükselen risklerin önceden tespit edilebilmesi için erken uyarı göstergelerini kullanmaları gerekir. Erken uyarı göstergeleri negatif gelişmelerin önceden değerlendirilmesiyle, ortaya çıkabilecek risklerin kontrol edilmesi ve olası fonlama gereksinimlerine ait gereken önlemlerin ilgili birim yöneticileri tarafından alınabilmesine yardımcı olacaktır. Likidite riski değerlendirilirken erken uyarı göstergesi olarak bankanın kendine özgü içsel verileri kullanılabileceği gibi piyasadaki kaynaklı dışsal veriler de kullanılabilir (BDDK, 2016, Madde 41, s. 10).

Bankalar likidite riskine ilişkin olarak nitel ve nicel şekilde belirleyebilecekleri erken uyarı göstergesi olarak aşağıdaki faktörleri kullanılabılır (BDDK, 2016, Madde 42, s. 10):

- Bilhassa fiyat hareketleri istikrarsız olan yükümlülüklerle fonlanan varlıkların hızlıca büyümesi,
- Aktif yapısındaki nakde dönüştürülebilme kabiliyeti azalmaları,
- Bankanın varlıklar, yükümlülükler ve fonlama kaynaklarında yoğunlaşmanın artması,
- Bankanın yükümlülüklerinin ağırlıklı ortalama vade süresinin azalması,
- Yasal limitlere ve/veya banka içinde belirlenen limitlere çok yaklaşılması ya da aşılması hâlinin sık tekrarlaması,
- Belli bir finansal ürün/hizmet grubundaki risklerin yükselmesi,
- Bankanın finansal durumunun, varlıklarının kalitesinin ve kârlılığının önemli düzeyde kötüleşmesi,
- Bankanın borsadaki değerinin azalması ya da borçlanma maliyetlerinin yükselmesi,
- Bankanın borçlanma ve kredi temerrüdü spredlerinin genişlemesi,
- Banka açısından ülke riskinin yüksek olduğu piyasalarda olumsuz durumların gerçekleşmesi (ekonomik ve/veya finansal kriz ya da resesyon belirtilerinin görülmesi, kredi derecelendirme notlarının düşmesi gibi),
- Döviz kuru uyumsuzluklarının artması,
- Bankanın piyasa itibarını olumsuz etkileyebilecek durumların gelişmesi,
- Bankanın kredi derecelendirme notunda düşme gerçekleşmesi,
- Bankanın fonlama maliyetlerinin yükselmesine sebep olan gelişmeler,
- Ek teminat taleplerinin artması ya da işlemlerin güncellenememesi,
- Bankadan mevduat çekişlerinin artması,
- Diğer bankalar tarafından verilen kredilerin limitlerinin ya da taahhütlerinin azaltılması,
- Uzun vadeli fon temin edilmesinde zorluklarla karşılaşılması ve kısa vadeli borçların yenilenememesi,
- Bilhassa kısa vadeli dilimlerdeki vade uyumsuzluğu yükselmesiyle meydana gelen nakit akışlarının ya da yapısal likidite pozisyonlarının kötüleşmesi,
- Belli bir fon kaynağında ani şekilde meydana gelen yüksek yoğunlaşma.

3. TİCARİ BANKALARDA PERFORMANS ÖLÇÜM ARACI OLARAK KÂRLILIK ANALİZİ

Bu bölümde Türkiye’de faaliyet gösteren yerli sermayeli ticari bankalar ile yabancı sermayeli ticari bankaların aktif kârlılıkları ile öz kaynak kârlılıklarının likiditeleri ile olan ilişkisi karşılaştırmalı olarak incelenecektir. Bu çerçevede öncelikle literatür taraması yapılmış, ikinci olarak kavramsal çerçeve incelenmiş, akabinde araştırmanın modelinin tasarımı ve uygulaması yapılmış son olarak da bulgular yorumlanmış ve tartışılmıştır.

3.1. Literatür Taraması

Literatürde, bankaların kârlılığını etkileyen unsurlar konusunu ele alan ulusal ve uluslararası çok sayıda araştırma bulunmaktadır. Bankaların kârlılıkları hususundaki çalışmalar belli bir ülke üzerinde yoğunlaştığı gibi, birden fazla ülkeden oluşan ülke grupları üzerinde yapılmış çalışmalar vardır. Banka kârlılıklarını etkileyen unsurları belirlemek amacıyla, çok sayıda ampirik çalışma gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalarda ticari bankaların kârlılığını etkileyen faktörlerin hem makro (dışsal) hem de mikro (içsel) düzeyde ayrı ayrı incelendiği görülmektedir. Çalışmalardan bazıları bir ülke üzerinde yoğunlaşırken bazıları da birden çok ülkeyi karşılaştırmıştır.

Karakaş ve Acar (2022), çalışmalarında ticari bankalarda likiditenin kârlılık ile ilişkisini araştırmışlardır. Araştırma 2002-2020 dönemi için çeyreklik dönemler esas alınarak Türkiye’de faaliyet gösteren 20 ticari bankaya ait finansal verilerle gerçekleştirilmiştir. Araştırmada panel veri analiz yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, likit varlık oranı ve cari oranın aktif kârlılığı oranını pozitif yönde etkilediği tespit edilmiştir. Öz kaynak kârlılığı oranı ve net faiz marjını negatif, asit-test oranının aktif kârlılığı oranını negatif, öz kaynak kârlılığı oranı ve net faiz marjını pozitif, kredi/mevduat oranının her üç kârlılık oranını da negatif yönlü olarak etkilediği, bulguların genel olarak likidite ile kârlılık arasında negatif yönde bir ilişkiye işaret ettiği tespit edilmiştir.

Şekeroğlu ve Acar (2021) çalışmalarında, likiditenin ve finansal kaldıracın bankaların aktif kârlılıkları ve öz sermaye kârlılıkları üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Bu kapsamda, Türkiye’de faaliyet gösteren ticari bankalar üzerinde uygulama

yapılmıştır. Çalışmada 2014-2019 dönemi için kalkınma ve yatırım bankaları hariç 31 banka örneklem olarak seçilmiş; likidite ölçüsü olarak likidite oranı, finansal kaldıraç ölçüsü olarak borç oranı ve kârlılık ölçüsü olarak da aktif ve öz sermaye kârlılığı oranları ele alınmıştır. Yapısal Eşitlik Modeli'nin uygulandığı çalışmanın sonuçlarına göre, finansal kaldıraçın öz sermaye kârlılığı üzerinde olumlu, aktif kârlılığı üzerinde ise olumsuz bir etkisi olduğu tespit edilmiştir. Likidite oranının gerek aktif gerekse öz sermaye kârlılığı üzerinde bir etkisinin olmadığı bulgulanmıştır.

Akgüneş (2021) çalışmasında, BIST Banka endeksinde bulunan bankaların kârlılıklarının finansal risk ve makroekonomik değişkenler ile olan ilişkisini analiz etmiştir. Çalışmada 2008-2019 dönemine ait veriler kullanılmıştır. Çalışmada bağımlı değişkenler aktif kârlılığı, öz kaynak kârlılığı ve net faiz marjı olarak alınmış, her bir değişken için ayrı panel regresyon denklemi kurulmuştur. Çalışmanın sonucunda elde edilen bulgulara göre enflasyon ve likidite riskinin banka kârlılığını yükselttiği ancak piyasa kapitalizasyonu ve kredi riskinin ise istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Erbir (2020) çalışmasında, Türkiye'de faaliyet gösteren özel sermayeli yerli ve yabancı bankaların kârlılık oranlarına etki edebilecek faktörleri tespit etmeye yoğunlaşmıştır. Bankaların kârlılık oranları, Türkiye Bankalar Birliği (TBB) üyesi olan tüm bankaların verileri, internet sayfalarından alınmıştır. Çalışmada kârlılık göstergeleri olarak öz kaynak kârlılığı, aktif kârlılığı ve net faiz marjı incelenmiştir. Kârlılığa etki edebilecek faktörler ise likidite oranı, maliyet/gelir oranı ve sermaye yeterlilik oranı (SYO) olarak belirlenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre net faiz marjı ile özsermaye kârlılığı, aktif kârlılığı ve SYO arasında pozitif yönlü bir korelasyon bulunmuştur. Araştırmada uygulanan çoklu regresyon analizlerinin sonucunda ise maliyet/gelir oranının özsermaye kârlılığı ve aktif kârlılığı üzerinde negatif yönlü bir etkisinin bulunduğu tespit edilmiştir. Buna rağmen likidite oranının net faiz marjı üzerinde pozitif bir etkisinin olduğu gözlenmektedir.

Uslu (2019) çalışmasında Türkiye'de faaliyette bulunan yabancı sermayeli bankaların performanslarının karşılaştırılmasını amaçlamıştır. Türkiye'de faaliyet gösteren 12 yabancı sermayeli bankayı CAMELS performans analizi sistemiyle incelenmiştir. Analize dâhil olan yabancı sermayeli bankaların 2010-2016 dönemindeki performanslarını 23 finansal oran kullanarak ölçmüştür. Çalışmanın sonucunda 2010 yılı

baz olarak alındığında 2016 yılında yabancı sermayeli bankaların yaklaşık % 50'sinde performansın düştüğü saptanmıştır. 2014 yılından sonra bankaların kârlılıklarının, yönetimin kalitesinin ve sermaye yeterliliklerinin düşme eğiliminde olduğu bulgulanmıştır. Anılan dönemde yabancı sermayeli bankaların likidite yeterliliklerinin ve aktif kalitelerinin yükseldiği, piyasa riskine duyarlılığın ise toparlandığı ve küçük bir artma sergilediği, sermaye yeterliliğinde fazla bir düşme olmasa dahi bazı bankaların sektör ortalamalarının altında kaldıkları belirlenmiştir.

Yılmaz ve Taşseven (2019) çalışmalarında, Türkiye'nin özel sermayeli ticari bankalarının 2007-2017 dönemine ait finansal performansını CAMELS tekniğine göre ölçmüşlerdir. Yapılan analizlere göre özel sermayeli ticari bankalar arasında yer alan 8 bankadan Akbank, İş Bankası, Anadolu Bankası ve Yapı Kredi Bankasının geçmiş 11 yıllık CAMELS puanı değerlerinin dönemsel ortalamalarının pozitif olduğu saptanmıştır. Araştırmada analize tabi tutulan bankalar arasında, Akbank ortalama CAMELS puanı en yüksek banka olmuştur. Buna karşılık, gruptaki diğer bankalardan Fibabanka, Şekerbank, Türk Ekonomi Bankası ve Turkish Bankın ise ortalamalarının negatif olduğu ve olumsuz performans sergiledikleri bulgulanmıştır.

Aydın (2019) çalışmasında Türkiye'de faaliyet gösteren bankaların kârlılığı üzerinde etkili olan bankalara özgü, sektöre özgü ve makroekonomik faktörleri ampirik olarak analiz etmiştir. Türkiye'de faaliyet gösteren ticari bankaların 2005-2015 dönemine ait veriler esas alınmıştır. Veriler panel veri regresyon analizi kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışmada ticari bankaların kârlılığını ölçmek üzere sırasıyla aktif kârlılığı ve öz sermaye kârlılığı kullanılmıştır. Sabit etkiler panel veri tahmincisinden elde edilen bulgulara göre kredi riski (takibe düşen krediler), banka büyüklüğü, faaliyet giderleri, banka sermayesi, faiz dışı gelirler ve ekonomik büyüme değişkenlerinin aktif kârlılığının anlamlı belirleyicileri olduğu tespit edilmiştir. Kârlılık ölçüsü olarak öz kaynak kârlılığının kullanıldığı modelde ise banka büyüklüğü, faaliyet giderleri, faiz gelirleri, faiz dışı gelirler, enflasyon oranı ve sektörel yoğunlaşma gibi değişkenlerin istatistiki olarak anlamlı belirleyiciler olduğu saptanmıştır.

Altemur vd. (2018), yaptıkları araştırmada 2017 yılı itibarıyla Türkiye'de faaliyette bulunan 21 yabancı sermayeli banka arasından aktif büyüklüklerine göre seçilen 10 yabancı sermayeli bankanın 2006-2016 dönemindeki 11 yıllık finansal performanslarını CAMELS performans analizi kullanarak ölçmüşlerdir. Araştırmaya

dâhil edilen 10 yabancı sermayeli bankanın referans değerleri ve finansal bilgileri kullanılmış ve finansal performansları ölçümlenmiştir. Gerçekleştirilen analizler neticesinde 2008 yılına kadar geçen sürede bu bankaların finansal performans açısından etkin oldukları ancak 2009-2012 yılları arasında finansal krizin etkilerinin devam etmesi sebebiyle finansal performanslarının düşük seyrettiği, 2013 yılı ve sonrasında ise tekrar düzelmeye başladığı bulgulanmıştır.

Elahi (2017) çalışmasında, Londra Borsası kotunda işlem gören, faaliyetlerini İngiltere’de ve Almanya’da yürüten bankaların likiditelerine etki eden faktörleri mukayeseli bir şekilde araştırmışlardır. İngiltere’den 8, Almanya’dan 8 banka olmak üzere toplamda 16 ticari bankanın 2006-2015 dönemine ait verileri panel veri regresyon analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre, net faiz marjının her iki ülkede de likidite üzerinde önemli etkisinin bulunduğu tespit edilmiştir. Diğer taraftan bankaların büyüklükleri, kredi riski, kârlılık ve gelir çeşitlendirmesinin her iki ülkede de likiditeyle ilişkisinin istatistiki olarak anlamsız olduğu neticesine varılmıştır.

Işık vd. (2017) çalışmalarında, 2006-2014 dönemi için Türkiye’de faaliyet gösteren ticari bankalarının kârlılıklarını etkileyen içsel ve dışsal faktörlerin tespit edilmesini amaçlamışlardır. Çalışmanın sonuçları banka kârlılığının kredi riski ve likidite yönetimi değişkenlerinden negatif yönde etkilediğini, banka sermayesi, faiz gelirleri ve faiz dışı gelirler gibi değişkenlerden ise pozitif yönde etkilediğini göstermektedir. Çalışmanın sonucunda bankaların aktifleri ile kârlılıkları arasında ters-U şeklinde doğrusal olmayan bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Tespitler makroekonomik değişkenler açısından incelendiği zaman, ekonomik büyümenin bankaların kârlılığını pozitif yönde etkilediği bulgulanmıştır

Bora ve Arslan (2016) çalışmalarında, 1990-2013 yılları arasında Türkiye bankacılık sektöründe faaliyet gösteren özel sermayeli bankalar ile yabancı sermayeli bankaların davranışlarını karşılaştırmalı olarak incelemişlerdir. Yapılan araştırmada yerli sermayeli ve yabancı sermayeli ticari bankalar belli oranlar hesaplanarak oran (rasyo) analizi yöntemiyle karşılaştırılmıştır. Rasyo, analizi bilhassa karşılaştırmalar için kullanılabilen, anlaşılır olması ve yaygın bir yöntem olarak kullanılması sebebiyle seçilmiştir. Araştırma kapsamında hesaplanan oranlar; sermaye yeterlilik oranları, aktif kalitesi ile ilgili oranlar, likidite oranları, kârlılık oranları ve gelir-gider yapısıyla ilgili oranlardır. Ulaşılan bulgulara göre banka grupları enflasyonun ve buna bağlı olarak

devlet tahvili ve hazine bonusu faizlerinin yüksek olduğu dönemlerde çok yüksek faize bağlı olarak yüksek kârlar elde etmişlerdir. Enflasyon oranlarının ve devlet tahvili-hazine bonusu faiz oranlarının düştüğü dönemlerde ise bankalar faiz dışı gelirlerini artırmışlardır.

Ayaydın ve Karaaslan (2014) çalışmalarında, likidite riskini tayin eden faktörleri saptamak üzere Türkiye’de faaliyet gösteren 23 bankanın 2003-2011 dönemine ait verilerini dinamik panel veri yöntemi ile analize tabi tutmuşlardır. Araştırmanın neticesinde likidite riskiyle kârlılık oranları arasında pozitif yönde bir ilişki saptanmıştır.

İslamoğlu ve Apan çalışmalarında, Türk Bankacılık Sistemi’nde artan yabancı banka payının KOBİ kredileri üzerindeki etkilerini incelenmişlerdir. Bu amaçla 2006:12-2013:07 dönemine ait veriler, VAR modeli ile etki-tepki fonksiyonları ve varyans ayrıştırma yöntemleri kullanılarak analize tabi tutulmuştur. Çalışmanın sonucunda bankalarda yabancı banka payının KOBİ kredi arzında altı ay gecikmeli olarak negatif etki meydana getirdiği saptanmıştır. Bu kapsamda yabancı bankaların KOBİ’ler yerine daha az sayıda ve kaliteli müşterilere kredi verme yolunu seçtikleri ifade edilmiştir.

Çelik ve Akârım (2012) çalışmalarında, hisse senetleri İMKB’de işlem gören ticari bankaların, likidite riski yönetimlerini etkileyen unsurları panel regresyon analizi yöntemi ile test etmişlerdir. Analizin kapsamında 1998-2008 döneminde İMKB’de işlem gören 9 banka analiz edilmiştir. Analizlerin sonucuna göre riskli likit varlıklar ve öz kaynaklar kârlılığı değişkenlerinin likidite riskiyle negatif yönde ilişkili olduğu, dış finansman ve varlık kârlılığı değişkenlerinin ise likidite riskiyle pozitif yönde ilişki içinde olduğu saptanmıştır.

Sakarya (2010) araştırmasında, İMKB’de işlem görmekte olan yerli sermayeli ve yabancı sermayeli ticari bankaların CAMELS analiziyle performanslarını ölçmeyi amaçlamıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre yabancı sermayeli bankaların piyasa risklerinin, aktif kaliteleri açısından göreceli olarak daha iyi durumda olduğu; yerli sermayeli bankaların ise kârlılık, likidite ve sermaye yeterliliği bakımından göreceli olarak daha iyi durumda olduklarını tespit edilmiştir.

Ata (2009) çalışmasında, Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren yerli ve yabancı bankalar finansal performansları açısından karşılaştırmış ve sektöre yabancı sermaye girişinin bankaların performansı üzerindeki etkisini analiz etmiştir. Çalışmada

yerli ve yabancı bankalar açısından kârlılık, etkinlik, likidite ve risk faktörleri ele alınarak çok değişkenli bir lojistik regresyon analizi uygulanmıştır. 2002-2007 döneminde Türkiye’de faaliyet gösteren yerli ve yabancı bankaların verileri kullanılarak analiz yapılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre performans göstergeleri açısından yerli bankaların yabancı bankalara oranla daha etkin olduğu fakat özellikle Faaliyet Dışı Gelirler/Toplam Aktifler, Aktif Kârlılığı ve Faaliyet Kârı/Toplam Aktifler değişkenleri açısından yabancı bankaların etkinliğinin arttığı tespit edilmiştir.

Eichengreen ve Gibson (2001) araştırmalarında, ticari bankaların likit varlıklarını azaltmasının başka bir ifadeyle likiditelerini azaltarak likidite riskini artırmakta olduğunu, bununla beraber banka kârlılığının da yükseldiğini saptamışlardır.

Demirgüç ve Huizinga (1999) araştırmalarında, 1988-1995 tarihleri arasında ticari bankaların kârlılığını ve faiz marjının belirleyicilerini saptamak üzere yaptıkları analizler sonucunda likidite değişkeninin bankaların aktif kârlılığı ile negatif ilişki içinde olduğu buna karşılık aktif kârlılığı ile faiz marjı arasında pozitif ilişkili bulunduğu bulgusuna ulaşmışlardır.

Molyneux ve Thornton (1992) yaptıkları araştırmada, 1986-1989 yılları arasını içeren 18 AB ülkesine ait veriler kullanılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre aktiflerin kârlılığı ile öz kaynaklar, faiz oranları, personel giderleri, yoğunlaşma ve kamu mülkiyeti arasında pozitif; aktif kârlılığı ile likidite arasında negatif yönlü bir ilişki bulunduğu saptanmıştır.

3.2. Kavramsal Çerçeve

Bankalarda bilanço yönetimi ya da aktif-pasif yönetimi esasen kârlılığın yönetimine odaklanmaktadır. Kârlılık, bankaların aktiflerinin ve pasiflerinin bileşimi, varlıklarını ne derece verimli kullandıkları, faaliyetlerden sağlandıkları gelirlerinin analizi ile daha net anlaşılabilir. Bu çerçevede, ticari bankaların kârlılığın en temel göstergesi aktiflerden sağlanan getiriye temsil eden varlık kârlılığı ve öz kaynaklardan sağlanan getiriye temsil eden öz kaynak kârlılığıdır (Güzel ve İltaş, 2018, s.507).

3.2.1. Banka Kârlılığı Göstergeleri

Banka kârlılığı göstergesi olarak aktif kârlılığı, öz kaynak kârlılığı, net faiz marj ve net faiz dışı gelirler aşağıda ele alınmıştır:

3.2.1.1. Aktif Kârlılığı (ROA)

Aktif kârlılığı, banka kârlılığının temel göstergelerinden bir tanesidir. Aktif kârlılığı dönem net kârının toplam aktiflere bölünmesiyle hesaplanır. ROA, bankanın varlıklarının kâr elde edilmesi amacıyla hangi faaliyetlerde kullanıldığını göstermekte ve bankanın yönetimine ait bir etkinlik ölçütü şeklinde de değerlendirilmektedir (Taşkın, 2011, s.293).

Aktiflerden sağlanan getiri, bankaların sahip oldukları varlıklardan sağladıkları kârı ölçmekte olup net kârın ortalama toplam aktiflere bölünmesiyle hesaplanmaktadır. Bu oranın büyüklüğü bankaların ölçeklerine göre değişebilmektedir. Bankanın öz kaynaklarından elde edilen getiri olan öz kaynak kârlılığı ise net kârın toplam öz kaynaklara bölünmesiyle hesaplanmaktadır (Güzel ve İltaş, 2018, s.507).

Aktif kârlılığı oranı, bankaların performansının ve kârlılığının değerlendirmesinde sıklıkla kullanılan bir orandır. Aktif kârlılığı oranının yüksek olması bankaların aktiflerini etkin bir şekilde değerlendirdiklerini ifade etmektedir. Bu sebeple aktiflerin etkili bir şekilde değerlendirilmesi durumu, bankanın likiditesinin düşük seviyelerde olması daha yüksek likidite riski yüklenilmesiyle ilişkilendirilmektedir (Zengin ve Yüksel, 2016, s.92).

3.2.1.2. Öz Kaynak Kârlılığı (ROE)

Öz kaynak kârlılığı, bir ticari bankanın hissedarlarının izlediği en önemli finansal oranlardan bir tanesidir. Bankanın dönem net kârının öz kaynaklarına bölünmesiyle hesaplanan bu oran, banka hissedarlarının yaptıkları bir birim yatırıma karşılık ne kadar kâr sağlandığını ölçer. Öz kaynak kârlılığı ile ticari bankanın bankacılık faaliyetlerini yerine getirirken ihtiyaç duydukları ya da bu işlem için yatırdıkları sermaye ile ne kadar kazanç sağladıkları ifade edilmektedir (Türkdönmez ve Babuşcu, 2019, s.41).

Öz kaynak kârlılığı, banka sahip ve ortaklarının bankaya koydukları sermayenin bir birimine karşılık gelen dönem net kârı oranını göstermektedir. Oran, dönem net kârının hisse senedi sayısına bölünmesiyle hesaplanır (Sarıtaş vd., 2016, s.95).

3.2.1.3. Net Faiz Marjı (NIM)

Net faiz marjı, bankaların ana faaliyet geliri olan faiz gelirleri ile ana faaliyet gideri olan faiz giderleri arasında hesaplanan farktır. Net faiz marjı, bankaların finansal aracılık performansının ölçülmesinde temel gösterge olarak kullanılmakta ve faiz marjı marifetiyle bankacılık sisteminin etkinliği ile ilgili genel bir değerlendirme yapılabilmektedir. Faiz marjı, “Net Faiz Marjı = Faiz Gelirleri - Faiz Giderleri” şeklinde hesaplanmaktadır. Bu marjın açılması kredi alacakları bankacılık sisteminden uzaklaştırmakta ve bankacılık kârlarını etkilemektedir. Net faiz marjı, hükûmetlerin faiz kontrolüne yönelik mali politikaları, para piyasasının yapısı, finansal serbestlik seviyesi, makroekonomik göstergeler, finansal yenilikler, vergilendirme, fiyat dışı mekanizmalar, kamu bankalarının sistemdeki yoğunluğu, bankacılık sistemine giriş-çıkış koşulları gibi değişkenler tarafından belirlenmektedir (Kaya, 2001, s.1-3).

Net faiz marjı, ticari bankaların varlıklarının ve yükümlülüklerinin hem hacmini hem de kombinasyonunu yansıtmakta ve bankalar tarafından, finansal aracılık maliyetinin karşılığı olarak uygulanmaktadır (Angbazo, 1997: 56). Net faiz marjının her zaman pozitif olması, başka bir ifadeyle faiz gelirlerinin faiz giderlerinden daha yüksek olması arzu edilir. Bunun sebebi, bankaların faaliyet ortamlarındaki işlem belirsizliğini telafi etmeleri gerekmesiyle izah edilmektedir (Ho ve Saunders, 1981, s.598). Yüksek net faiz marjı ticari bankalar için bir performans göstergesi olmasının yanı sıra bir etkinlik ölçüsü olarak da kabul edilmektedir. Net faiz marjı, faiz getiren varlıkların etkinliğini kısa ve öz bir şekilde açıklayan bir gösterge olup yüksek net faiz marjı düzeyi faiz getiren varlıkların yönetilmesinde bankanın başarılı olduğunu göstermektedir (Saksonova, 2014, s.133).

Net faiz marjının bankaların kârlarının en önemli bileşenlerinden bir tanesi olduğu söylenebilir. Bu önem hem faiz marjının net kar içindeki payının yüksekliğinden hem de bankaların esas faaliyet konuları ile alakalı olmasından kaynaklanır. Net faiz marjının bankanın finansal aracılık etkinliği ve fiyatlama davranışıyla alakalı olması sebebiyle piyasadaki pozisyonunu da yansıtmakta olan bir gösterge niteliğindedir.

Kredilere yüksek faiz, mevduata düşük faiz uygulamak yoluyla marjlarını yükseltmeyi beceren bir bankanın piyasanın gücünü de elinde bulundurduğu düşünülmele birlikte böyle bir banka diğer taraftan müşteri kaybetmeye başlayarak kârlarında azalma baş gösterecektir (Yağcılar ve Kalaycı, 2020, s.9).

Yüksek sermayeli bankaların faiz marjlarının yüksek olması ve daha kârlı çalışmaları beklenmektedir. Faiz dışı gelirleri düşük olan ya da kaynak olarak mevduata bağımlı olan ticari bankaların kârlılıklarının daha az olduğu gözlenmektedir. Mevduat toplamının maliyetinin yüksek olması ve çok şubeli bankacılık gerektirmesi net faiz marjını azaltmaktadır (Demirgüç-Kunt ve Huizinga, 1999, s.380).

3.2.1.4. Net Faiz Dışı Gelirler (Yük)

Faiz dışı gelirler, bankaların kredilendirme faaliyetleri dışında çeşitli bankacılık faaliyetlerinden sağladığı geliri göstermektedir. Faiz dışında gelir oluşturan faaliyetlerin çoğaltılması kârlılığı da arttırabilir. Faiz dışı giderler ise bankaların faaliyetlerini sürdürmek üzere katlandıkları diğer giderleri ifade etmektedir. İki arasında fark net faiz dışı gelir olarak tanımlanmakta, değeri negatif olacak olursa bankacılıkta “yük” olarak ifade edilmektedir.

Günümüzde ticari bankaların faiz dışı gelirlerinin toplam bankacılık gelirleri içerisindeki payının giderek yükseldiği görülmektedir. Ticari bankaların, kârlarına katkısı yüksek olan faiz dışı gelirlere verdikleri önemin yükselmesiyle beraber, bu gelirlerin elde edildikleri faaliyet kalemleri de günden güne çeşitlenmektedir. Bilhassa fon yönetimi ve aktif yönetimi gibi aracılık hizmetlerinden sağlanan gelirler ile kredi kartı ücretleri ve komisyon gelirlerinin artırılması yönündeki gayretler yükselmektedir. Ticari bankacılıktaki güncel eğilim, sürdürülebilirliği olan ve sermaye verimliliği hususunda sorun oluşturmayacak gelir kaynaklarının çoğaltılması yönünde ilerlemekte yeni ekonomik konjonktür, faiz marjlarının daraldığı bir bankacılık ortamında sürdürülebilir kârlılık için bankaların ücret ve komisyon gelirlerinin diğer faaliyet giderlerini yüksek oranda karşılayabilmesi gerekmektedir. Piyasadaki dalgalanmaların net faiz marjlarında oluşturduğu kayıpların azaltmak ve kârlılığı istikrarlı bir şekilde sürdürmek için faiz dışı gelirlerde de sürekliliğin sağlanması gerekmektedir. Kârlılıklarını sürdürebilmek amacıyla bankalar yeni ürünlerle ve hizmetlerle komisyon gelirlerini arttırmaya çabalamaktadır. Komisyon gelirleri ile diğer faaliyet giderlerinin

yüksek oranda karşılanabilmesi, faiz marjlarının daraldığı bir ortamda bankacılık sektörünün kârlılığını sürdürebilmesi için önem kazanmıştır (Kara vd, 2010, s.66).

3.2.2. Ticari Bankalarda Kârlılığın Diğer Finansal Göstergelerle İlişkisi

Aşağıda ticari bankaların kârlılığı ile aktiflerinin kalitesi, likiditesi, likidite riski ve gelir-gider yapısı arasındaki ilişkiler incelenmiştir.

3.2.2.1. Ticari Bankalarda Kârlılık ile Aktif Kalitesi İlişkisi

Bankaların kullandıkları kredilerin geri dönmemesi sonucunda aktiflerinin kalitesinin bozulması likidite riskinin ciddi sebeplerindedir. Problemlili kredilerinin tutarı yükselen bankalar müşterilerinden tahsilat yapamadıklarından ötürü nakit girişleri sağlayamayacaklardır. Buna rağmen, bankaların müşterilerinin talepleri çerçevesinde mevduatları geri ödeme yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu mevduat geri çekmelerinde, bankaların likidite problemiyle yüzleşme riskleri artmaktadır (Zengin ve Yüksel, 2016, s.83).

Aktiflerin gerektiğinde nakde dönüştürülememesi ya da makul bir fiyatla nakde çevrilememesi, diğer taraftan da fon kaynaklarındaki azalma ve fonlama maliyetlerindeki yükselme, bankalarının bilançolarının aktifini ve pasifini olumsuz olarak etkilemekte ve faiz riskinin de yükselmesine sebep olabilmektedir. Bu sebeple bankaların vadeleri açısından fon kaynaklarının çeşitliliğe sahip olması ve gerekli likiditeye sahip olmaları son derece önem arz etmektedir. Ticari bankalar, likit bulundurma maliyetiyle birlikte likidite yetersizliği sebebiyle ortaya çıkabilecek riskler arasında optimum bir denge kurmak zorundadırlar (Altay, 2014, s.465).

Likit aktif bulundurma maliyeti, likidite riskini azaltmanın maliyetiyle mukayese edilir. Bu uygulama likidite seviyesinin yüksekliğinin kullanılan kredilerden daha ziyade likit aktif bulundurma maliyetini yansıtmaması gerçeğinden yola çıkmaktadır.

Ticari bankaların aktifleri içindeki en önemli kalem krediler hesabıdır. Bankaların kullandıkları kredilerden sağladıkları faiz gelirleri ise ticari bankaların gelir kaynaklarının en baş sırasında gelir. Bu sebeple kuramsal olarak ticari bankalarda

kredilerin etkin ve etkili olarak yönetiminin bankaların performansı üstünde etkisinin olması beklenir. Diğer taraftan koşullara bağlı şekilde kredilerin ticari bankalar bakımından hem pozitif hem de negatif etkilerinin olması mümkündür. Kredilerden sağlanan faiz gelirlerinin yüksekliği bankanın performansını olumlu etkilerken bankanın kullandığı kredilerin bankaya geri dönmesinde sorun yaşanacak olursa bu etki tersine döner. Bankanın kullandığı kredilerin geri dönmesinde problem yaşanıyorsa kredilerden sağlanması beklenen faiz gelirlerinde bir azalma meydana gelecek, bankanın kârlılığını olumsuz olarak etkileyecektir (Sevim ve Eyüboğlu, 2016, s. 220).

Bankaların riskli kredilere yönelmeleri neticesinde, tahsili geciken alacakları (kötü aktifleri) arttıkça kârlılıkları, bilhassa da öz kaynak kârlılığı azalmaktadır. Ancak bankalar bu kredilendirme politikalarında daha dikkatli davranarak teminatlı kredilere ağırlık vermekte, kredilerinin geri dönmeme problemleri azaltmakta, diğer taraftan işletme maliyetleri düşürmekte, daha düşük maliyetle faaliyette bulduklarını içinde faaliyet giderlerinin bir kısmını müşterilerine yansıtabilmektedirler (Güzel ve İltaş, 2018, s.528).

Bankalar, fon arzı yapan taraflarla fon talebinde bulunan taraflar arasında aracılık vazifesini üstlenmişlerdir. Genel olarak bankalar topladıkları mevduatları krediye dönüştürdükleri sürece net faiz marjı ve kârlılıkları daha da artacaktır. Diğer taraftan bir banka “Toplam krediler/Toplam Aktifler” oranını yükseltirken aynı zamanda risk seviyesini yükseltiyorsa bankanın kârlarında düşme beklenebilir (Taşkın, 2011,s.294).

3.2.2.2. Ticari Bankalarda Kârlılık ile Likidite Risk İlişkisi

Likidite, bankada oluşan nakit fazlasını ya da gerektiği zaman yükümlülüklerini karşılayabilme ve müşterilerin taleplerini karşılayabilme yeteneği şeklinde ifade edilmektedir. Likidite riski ise bankaların mevcut ve gelecek yükümlülüklerini yerine getirememelerinden kaynaklanabilecek, gelir ve sermaye yapısında meydana gelme olasılığı olan kayıplar ifade eder. Risk ile getiri arasındaki yakın ilişkiden ötürü risk seviyesi yükseldikçe getirinin de artması beklenmektedir. Yüksek getiri elde edebilme beklentisiyle faaliyet göstererek likidite riskini yükselten bankalar; temerrüde düşme, ödeme güçlüğü ile karşılaşma, likidite sıkıntısı çekme gibi problemlerle de karşılaşma olasılığı mevcuttur (Çevik ve Boran, 2020, s.1740).

Bir ticari bankayı diğer işletmelerden ayırt eden en temel özellik, bankanın alıp-satmakta olduğu şeyin mal veya hizmet olmayıp likit varlıkların alınıp satılmasıdır. Bu nedenle, ticari bir işletme olan bankaların diğer işletmelere göre likidite riskiyle yüzleşme olasılığı daha yüksektir. Bu sebeple, ticari bankaların diğer işletmeler gibi kârlarını ençoklamaya çalışırken aynı zamanda likidite seviyelerini de korumaları gerekmektedir. Ticari bankaların tümüyle kar odaklı çalışmaları, bankaları beklenmeyen durumlar olduğunda her zaman likidite riskiyle karşı karşıya getirebilir. Bilhassa finansal istikrar olmayan ekonomik bir ortamda, bankaların likidite riski yönetimine ayrı bir önem vermeleri gerekmektedir. Likidite riski yönetimi kapsamında, ticari bankaların likidite riskiyle yüzleşmemek için normal zamanlarda kârlılık ve likidite arasında denge kurmayı hedef alan bilanço yapısı oluşturmaları ve aktif kalitesini buna göre belirlemeleri gerekmektedir (Erdem vd., 2019, s.318).

Ticari bankalar aktiflerinin kârlılığını yükseltmek üzere iki yolu kullanabilirler: Birincisi, varlık kârlılığı oranının pay kısmını (dönem net kârını) artırmak, ikincisi ise payda kısmını (aktif toplamını) azaltmaktır. Bankanın varlıklar toplamını azaltması daha düşük seviyede işletme sermayesi bulundurmalarına, bu ise bankaların likiditesini azaltarak likidite riskinin artmasına neden olur. Aktif kârlılığının likidite riski üzerinde pozitif etkisinin olması, bankaların düşük bir seviyede işletme sermayesiyle faaliyetlerini sürdürdüklerinin bir göstergesi olabilir (Çelik ve Akârım, 2012, s.13).

Öz kaynak kârlılıkları daha fazla olan bankaların genelde daha düşük likidite seviyelerinde daha fazla risk alarak öz kaynaklar kârlılıklarını arttırmak eğiliminde oldukları görülmektedir (Ayaydın ve Karaaslan, 2014: 238). Bu durumda öz kaynaklar kârlılığının likidite riskini pozitif yönlü olarak etkilemesi beklenebilmektedir. Bununla birlikte, öz kaynak kârlılıkları daha yüksek olan bankalar aktiflerin ve özellikle kredilerinin finansmanında yabancı kaynaktan çok öz kaynak kullanarak borçlanma ihtiyaçlarını azaltabilirler. Neticede, yabancı kaynaklara duyulan gereksinimin azaltılması artan bir likidite riskiyle yüzleşme olasılığının da azaltılması manasına gelmektedir (Çelik ve Akarım, 2012, s.15).

3.2.2.3. Ticari Bankalarda Kârlılık ile Gelir-Gider Yapısı İlişkisi

Bir ticari bankanın gelir ve gider kalemleri, faiz gelirleri, faiz dışı gelirler, faiz giderleri ve faiz dışı giderler olarak gruplandırılmaktadır. Faiz gelirlerinin büyük bir

kısmı, bankanın kullandığı kredilerin karşılığında sağladığı faiz geliri ile birlikte diğer bankalara kullanılmış fonlar ve menkul değerler cüzdanından elde edilmektedir. Faiz dışı gelirler içinde kambiyo gelirleri, komisyon gelirleri ve sermaye piyasası işlem gelirleri bulunmaktadır. Bankalar gerçekleştirdikleri diğer bankacılık işlemlerinin karşılığında hizmet bedeli olarak komisyon ve ücret almaktadırlar. Mevduat ve krediler gibi faiz ile ilgili hizmetlerle birlikte bankalar, ücretlerin ve komisyonlarının büyük kısmını bilanço dışı işlemlerden aldıkları komisyonlar şeklinde elde etmektedirler. Bankalar, nakit çıkışı gerektirmeyen gayrinakdî kredi işlemleri karşılığında komisyon gelirlerini yükseltebilmektedirler. Faiz giderleri içerisinde en büyük pay mevduatlara verilen faize ait olmakla beraber bankalar, kendi kullandıkları krediler için de faiz ödemesi yaparlar. Faiz dışı giderler ise personel giderleri, kira giderleri, vergiler ve amortismanlar gibi, genellikle sabit giderleri içermektedir (Göçmen, 2007, s.293)

Ticari bankalar aktif kârlılığını yükseltmek üzere iki yola başvurabilirler: Birincisi, varlık kârlılığı oranının pay kısmını (dönem net kârını) yükseltmek, ikincisi ise payda kısmını (varlık toplamını) azaltmaktır. Bankanın varlıklar toplamını azaltması daha düşük seviyede işletme sermayesi bulundurmalarına, bu ise bankaların likiditesini azaltarak likidite riskinin artmasına neden olur. Aktif kârlılığının likidite riski üzerindeki etkisinin pozitif bulunması, bankaların düşük bir işletme sermayesiyle faaliyetlerine devam ettiklerini göstermektedir (Çelik ve Akârım, 2012, s.13).

“Gelir-Gider Yapısı” oranları, ticari bankaların elde ettikleri kârların hangi gelir ve gider kalemlerinden etkilenmekte olduğu ve toplam gelirleri ve giderleri içinde hangi kalemlerin ağırlıklı olarak yer aldığını göstermektedir (Aktaş ve Kargin, 2007, s.41).

3.3. Araştırmanın Modelinin Uygulanması

Bu kısımda öncelikle çalışmadaki uygulamanın araştırma problemi, veri setinin hazırlanması ve işlenmesi ile araştırma yöntemi açıklanmıştır.

3.3.1. Araştırma Probleminin Tanımlanması

Türkiye’de özellikle 2001 ve 2008 yıllarında yaşanan finansal krizlerden sonra yerli bankaların bazıları, yabancı sermaye sahipleri tarafından satın alınmış; bununla beraber Türkiye’de faaliyette bulunan yabancı sermayeli banka sayısı günden güne

artmıştır. Bankacılık sektöründe yoğun bir rekabet mevcut olup bankaların performansının ve kârlılıklarının bağımsız ve tarafsız çalışmalarla ölçülmesi, bankaların mevcut durumlarını ve eksik yönlerini görmeleri, daha iyi politikalar geliştirmeleri, eksik taraflarını tespit edebilmeleri ve mevcut durumlarını geliştirebilmeleri açısından önemli hâle gelmiştir. Ayrıca yabancı sermayeli bankalar ile yerli sermayeli bankaların yönetim felsefeleri birbirinden farklı olduğu için bu felsefe değişikliği bu bankaların aktif kalitesi, bilanço yapısı, likidite, kârlılık ve gelir-gider yapıları açısından birbirlerinden farklı finansal sonuçlar ortaya çıkarmalarına neden olmaktadır. Bu çalışmanın temel problemi, yerli sermayeli bankalar ile yabancı sermayeli bankaların likidite ve kârlılıkları açısından karşılaştırmalı olarak incelenmesidir.

Literatürde bankacılık sektörünün likidite riskinin yönetimiyle ilgili farklı boyutlarda işlenmiş çok sayıda araştırma bulunmaktadır. Bu araştırmaların, daha çok, bankaların likidite risklerini belirleyen unsurlar üstünde yoğunlaştığı gözlemlenmektedir. Literatürde yer alan çalışmalardan bazıları farklı likidite ölçüleri ile bankaların likidite seviyelerini analiz ederken bazıları bankaların likidite durumuyla performansları ve kârlılıkları arasındaki ilişkileri incelemeye çalışmaktadır. Bu çalışmalardan bir kısmı likidite riskini finansal başarısızlık veya finansal sıkıntının bir ölçütü şeklinde değerlendirmektedir. Diğer bir bölümü ise likiditeyi yükselten ve azaltan etkenler bakımından likidite riskini ve likidite riski yönetiminin kârlılıkla ilişkisini değerlendiren çalışmalardır.

Likidite pozisyonu, ticari bankaların performansının bir ölçüsü olan kârlılıklarının en önemli içsel belirleyicilerinden bir tanesidir. Bu çerçevede literatürde likidite riski yönetimi ve banka performansının ilişkisine dönük çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Literatürde likidite riskinin belirlenmesinde kullanılan ölçütlerin ve likidite riski ile kârlılık ilişkisinin çalışmadan çalışmaya, özellikle ülkeden ülkeye çok farklılaştığı görülmektedir. Bu çalışmada da yabancı sermayeli bankalar ile ulusal sermayeli bankaların likidite riski kârlılık ilişkileri arasındaki farklılıklar incelenmeye çalışılacaktır.

3.3.2. Veri Setinin Hazırlanması ve Verilerin İşlenmesi

Bu çalışmada Türk Bankacılık Sistemi'nde faaliyette bulunan 8 adet özel sermayeli ve 8 adet yabancı sermayeli bankanın kârlılıkları ve kârlılıklarını etkileyen

faktörler, 2010-2020 dönemi için karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Ticari bankaların kârlılıklarının likidite ve likidite riski ile ilişkisini tespit etmek amacıyla veri setine dâhil edilen yerli sermayeli ve yabancı sermayeli ticari bankaların on bir yılı için veri seti hazırlanmıştır. Yerli sermayeli ve yabancı sermayeli ticari bankalara ait finansal tablo verileri ile finansal oranlar Türkiye Bankalar Birliği web sitesinden temin edilmiştir. Bu şekilde hazırlanan veri tabanı, SPSS 22 programı kullanılarak analiz edilmiştir.

Ticari bankaların kârlılıklarının bir ölçüsü olarak genelde “aktif kârlılığı” ve “öz kaynak kârlılığı” rasyoları kullanılmaktadır. Ticari bankaların aktif kârlılığı, dönem net kârlarının aktif toplamına bölünmesiyle hesaplanmaktadır. Öz kaynak kârlılığı ise dönem net kârının öz kaynaklara oranlanmasıyla hesap edilmektedir. Bu sebeple bu kârlılık oranlarının ticari bankaların likidite oranları, bilanço yapısı oranları, aktif kalitesi oranları ve gelir-gider yapısı oranlarıyla ilişkilerinin incelenmesi bu çalışmadaki ampirik çalışmanın başlangıç noktası olarak alınmıştır.

Literatürdeki öncül çalışmalar incelendiği zaman bu çalışmaların büyük bir kısmında verilerin analiz edilmesinde korelasyon ve regresyon analizi yöntemlerinin kullanıldığı görülmektedir. Bu çalışmada da veri tabanı ile hazırlanan veriler korelasyon ve regresyon analizi yöntemleri kullanılarak istatistiki analize tabi tutulmuştur. Korelasyon analizi, iki ya da daha fazla sayıda değişken seti arasındaki ilişki yapısını çok değişkenli analiz etmeye yarayan tekniklerden bir tanesidir. Basit korelasyon, iki değişken arasındaki ilişkinin büyüklüğünü, yönünü ve önemini ortaya koyan yöntemdir (Özdamar, 2002, s.537). Doğrusal regresyon analizi ise belirlenmek istenen değişkenden daha kolay veya daha erken saptanabilen değişken(ler)den yola çıkarak belirlenmek istenen değişkeni tahmin eden bir model oluşturma yöntemidir (Alpar, 2010, s. 289).

3.3.3. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada bankaların performanslarının analizinde kullanılan oran analizi yöntemi Türkiye’de kurulmuş 11 yabancı sermayeli ticari banka ile 11 yerel sermayeli (kamu bankası ve özel bankalar) seçilerek 2010-2012 faaliyet dönemlerini içerecek şekilde uygulama yapılmıştır. Uygulamada TBB Bankalarımız kitaplarından likidite oranları, aktif kalitesi oranları, kârlılık oranları ve gelir- gider yapısı oranları seçilerek bu oranlar arasındaki korelasyonlar incelenmiştir. Ayrıca kârlılığı etkileyen faktörlerde

regresyon yöntemi ile analiz edilmiştir. Analizde 2010-2020 dönemine ait 11 yıllık faaliyet dönemi verileri kullanılmıştır.

Yabancı sermayeli bankalardan 11 tanesi aktif büyüklüğü açısından 11 yerel sermayeli banka ile yaklaşık eş değer olacak şekilde seçim yapılacaktır. Regresyon ve korelasyon analizleri yabancı sermayeli ve özel sermayeli bankalar için ayrı ayrı yapılarak iki grup tüm yönleriyle likidite riski ve kârlılık arasındaki ilişki boyutuyla analiz edilecektir. Ayrıca gerekli istatistikî analizler t-testi ile yerli sermayeli bankaların ve yabancı sermayeli bankaların likidite ve kârlılıklarının anlamlı bir şekilde farklılaşp farklılaşmadığı da analiz edilmiştir.

3.3.3.1. Modele Dâhil Edilecek Bankaların Seçilmesi

Araştırmanın kapsamına yabancı sermayeli bankalardan aktif yapıları, şube sayıları ve personel sayıları gibi büyüklükleriyle bankacılık sektörünü temsil edebilme nitelikleri bakımından yalnızca Türkiye’de kurulu yabancı sermayeli mevduat bankaları dâhil edilecektir. Ayrıca analize dâhil bankaların tümü analizi yapılan dönemler boyunca yabancı sermayeli bankalar olmayabileceği varsayımı da dikkate alınarak TBB’nin Mayıs 2020 yılı verilerine göre seçilen yabancı sermayeli bankaların tümü, yabancı sermayeli bankalar olarak faaliyetlerini sürdürenlerden seçilmiştir.

Tablo 14. Araştırma Kapsamına Dâhil Edilen Bankalar ve Temel Bilgileri

	Toplam Aktifler	Toplam Krediler	Toplam Mevduat	Toplam Özkaynaklar	Şube Sayısı (Adet)	Çalışan Sayısı (Adet)
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	942.601	600.660	629.874	93.278	1.752	24.673
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	698.897	439.487	414.044	46.485	936	16.748
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	680.026	449.745	457.286	42.931	1.013	20.171
Türkiye İş Bankası A.Ş.	593.902	365.522	368.876	67.781	1.227	23.518
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	459.694	293.225	254.280	47.564	835	16.037
Akbank T.A.Ş.	446.101	253.319	268.570	62.919	716	12.459
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	140.048	82.932	93.773	11.410	455	8.850
Şekerbank T.A.Ş.	37.504	25.927	30.744	2.636	238	3.272
Fibabanka A.Ş.	27.225	19.520	17.667	1.874	50	1.549
Anadolubank A.Ş.	25.394	14.704	16.604	3.223	114	1.646
Turkish Bank A.Ş.	1.633	1.029	1.203	213	8	167
YEREL SERMAYELİ BANKALAR	4.053.025	2.546.070	2.552.921	380.314	7.344	129.090
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	492.798	315.085	321.512	62.082	892	18.656
QNB Finansbank A.Ş.	227.253	149.358	130.560	19.222	475	11.111
Denizbank A.Ş.	199.256	135.018	123.366	22.889	696	11.932
ING Bank A.Ş.	61.225	38.725	40.205	8.954	191	3.442

HSBC Bank A.Ş.	43.482	26.269	30.990	3.497	77	1.948
Alternatifbank A.Ş.	35.598	22.729	18.403	2.326	44	859
Burgan Bank A.Ş.	23.124	17.522	13.942	1.670	32	951
Citibank A.Ş.	18.998	6.682	14.867	3.232	3	379
Arap Türk Bankası A.Ş.	5.576	1.725	2.855	1.153	7	279
Deutsche Bank A.Ş.	4.407	2.366	1.686	818	1	111
ICBC Turkey Bank A.Ş.	24.863	9.969	12.036	1.315	39	730
YABANCI SERMAYELİ BANKALAR	1.136.580	725.448	710.422	127.158	2.457	50.398
ARAŞTIRMA KAPSAMI TOPLAM	5.189.605	3.271.518	3.263.343	507.472	9.801	179.488
Toplam	5.663.536	3.608.752	3.308.203	571.984	9.939	186.612
ARAŞTIRMA KAPSAMI %	0,916319	0,906551	0,98644	0,887214	0,986115	0,961825

Tablo 14’de görüldüğü üzere modele dâhil edilen bankalar Türk Bankacılık Sistemi’nin aktif büyüklüğü açısından %90,1’ini, toplam kullanılan krediler açısından % 90,6’sını ve toplanan mevduat açısından %98,6’sını temsil etmektedir. Yine aynı tabloda araştırma kapsamındaki 22 ticari banka Türk Bankacılık Sistemi’nin 2020 yılı için toplam aktifinin %91’ini, öz kaynak toplamı için %88’ini, krediler toplamı için %90’ını, mevduat toplamı için %98’ini, şube sayısı olarak %98’ini ve çalışan sayısı olarak %96’sını temsil ettiği görülmektedir. Bu yönüyle seçilen örneklem, evrenin çok büyük bir kısmını temsil etme özelliği taşımaktadır.

3.3.3.2. Modelde Kullanılabilecek Değişkenlerin Açıklanması ve Seçilmesi

Araştırmada, kullanılan bağımlı değişkenler “aktif kârlılığı” ve “öz kaynak kârlılığıdır.” Modeldeki bağımsız değişkenler ise; Bu değişkenler ve banka kârlılıkları üzerinde beklenen etkileri olarak Tablo 15’de gösterilmiştir:

Tablo 15. Modelde Kullanılacak Değişkenlerin Açıklanması

Boyut	Modele Dâhil Edilecek Değişken	BAĞIMLI DEĞİŞKENLER		
Banka kârlılığı	Ortalama Aktif kârlılığı (ROA) $\frac{DönemNetKarı}{ToplamAktif}$	Oran, bankanın varlıklarının/aktifinin kârlılığını ifade etmektedir.	AK	
	Ortalama Öz kaynak kârlılığı (ROE) $\frac{DönemNetKarı}{Özkaynaklar}$	Oran, bankanın öz kaynaklarının kârlılığını ifade etmektedir.	ÖK	
BAĞIMSIZ DEĞİŞKENLER				
Likidite	$\frac{LikitAktifler}{ToplamAktifler}$	Bankanın toplam varlıklarının ne kadarının likit varlıklardan oluştuğunu gösteren orandır.	Oranın artmasının banka kârlılığının azaltması beklenmektedir.	
	$\frac{LikitAktifler}{KısaVadeliYükümlülük}$	Bankanın likit varlıkları ile kısa vadeli yükümlülüklerini karşılama derecesini gösterir.	Oranın yükselmesinin banka kârlılığının azaltması beklenmektedir.	LA/TA
BAĞIMSIZ DEĞİŞKENLER				
Aktif Kalitesi	$\frac{ToplamKrediler}{ToplamVarlıklar}$	Krediler toplamının aktif toplamının yüzde kaçını oluşturduğunu gösteren orandır. Kredilerin aktif içindeki payı yükseldikçe bankaların kârlarının da artması beklenir.	Oranın artmasıyla banka kârlılığının artması beklenmektedir.	LA/KVY
	$\frac{ToplamKrediler}{ToplamMevduat}$	Bankanın kullandığı kredilerin topladığı mevduatlara oranla büyüklüğünü gösteren orandır.	Oranın artmasıyla banka kârlılığının artması beklenmektedir.	TK/TA
	$\frac{DonukAktifler}{ToplamKrediler}$	Bankaların donuk aktiflerinin krediler toplamına oranlanmasıyla bulunur.	Oranın artmasıyla banka kârlarının azalması beklenmektedir.	TK/TM
Gelir-Gider Yapısı	$\frac{FaizGelirleri}{FaizGiderleri}$	Bankanın faiz gelirleri ile faiz giderleri arasındaki ilişkiyi göstermektedir.	Oranın artmasıyla banka kârlarının artması beklenmektedir.	Fgel/Fgid
	$\frac{FaizDışıGelirler(Net)}{DiğerFaaliyetGiderleri}$	Bankanın faiz dışı gelirleriyle faaliyet giderleri arasındaki ilişkiyi göstermektedir.	Oranın artmasıyla banka kârlarının artması beklenmektedir.	Fdgel/dfgid

3.3.3.3. Modelin Oluşturulması

Bu çalışmada oluşturulan modelin regresyon tahminci denklemleri (1) ve (2) nolu eşitlikte ifade edilmiştir:

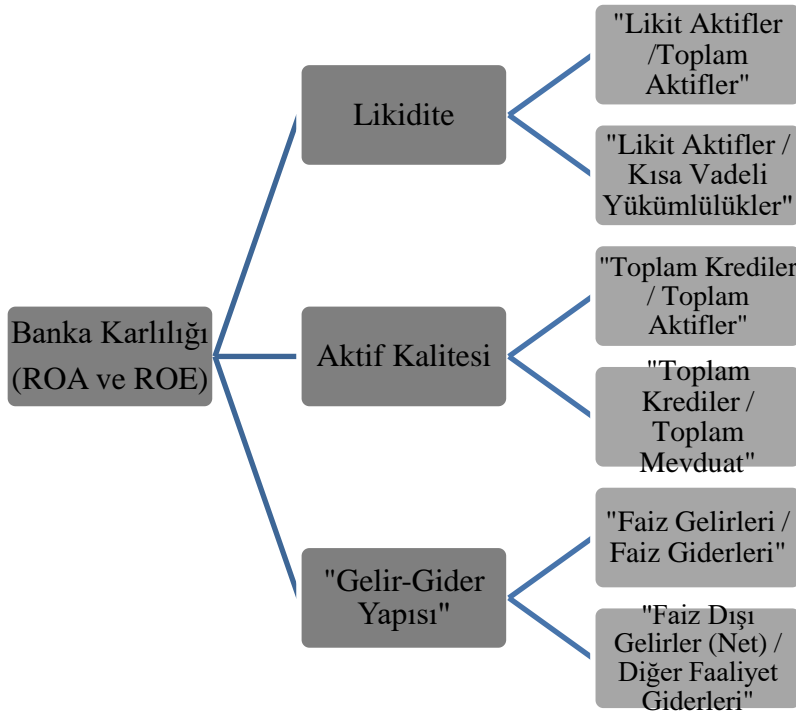
$$(1) ak_{it} = \beta_0 + \beta_1(LA/LT)_{it} + \beta_2(LA/KVY)_{it} + \beta_3(TK/TA)_{it} + \beta_4(TK/TM)_{it} + \beta_5(Fgel/Fgid)_{it} + \beta_6(fdgel/dfgid)_{it} + e_{it}$$

$$(2) ök_{it} = \beta_0 + \beta_1(LA/LT)_{it} + \beta_2(LA/KVY)_{it} + \beta_3(TK/TA)_{it} + \beta_4(TK/TM)_{it} + \beta_5(Fgel/Fgid)_{it} + \beta_6(fdgel/dfgid)_{it} + e_{it}$$

Tahminci denklemlerindeki parametrelerin açıklamaları ise aşağıdaki gibidir:

E = hata terimi , β = Sabit katsayı.

Modelde “i” parametresi “1, 2, 3,, 11” biçiminde banka sayısını, “t” parametresi “2010, 2011,, 2020” biçiminde zaman aralığını göstermektedir. Bağımlı değişkenlerin içsel ve dışsal belirleyicileri Çoklu Regresyon Yöntemiyle araştırılmıştır. Ayrıca değişkenler arasındaki ilişkiler korelasyon analizi ile inceleme tabii tutulmuş, değişkenlerin banka gruplarına göre farklılaşma düzeyleri ise t testine tabii tutulmuştur.

Şekil 1. Araştırma Modelinin Şematik İfadesi

3.4. Bulgular ve Tartışma

3.4.1. Tanımlayıcı İstatistikler

Tablo 16. Araştırma Kapsamındaki Ticari Bankaların Genel Tanımlayıcı İstatistikleri

Oran (%)	Minimum	Maksimum	Ortalama	Std. Sapma
Aktif Kârlılığı (ROA)	-2,20	6,50	1,33	1,05
Öz kaynak kârlılığı (ROE)	-31,40	35,30	10,88	7,54
Likit Aktifler/Toplam Aktifler	8,40	91,30	28,29	13,82
Likit Aktifler/KV. Yükümlülükler	13,50	164,30	52,02	26,46
Toplam Krediler/Toplam Aktifler	5,50	84,70	60,57	12,56
Toplam Krediler/Toplam Mevduat	9,40	287,30	103,22	29,18
Faiz Dışı Gelirler/Diğer Faal. Gid.	-159,30	308,80	64,02	54,48
Faiz Gelirleri/Faiz Giderleri	128,30	1510,70	223,17	128,62

Tablo 16 İncelendiğinde araştırma kapsamındaki ticari bankaların aktif kârlılığının ortalama %1,3, öz kaynaklar kârlılığının ise %10,88 olduğu görülmektedir. Ticari bankaların likiditeleri ile ilgili olarak “Likit Aktifler / Toplam Aktifler” oranı ortalaması %28,39, “Likit Aktifler / KV. Yükümlülükler” ortalaması %52,02’dir. Ticari bankaların “Toplam Krediler/Toplam Aktifler” oranı ortalaması %60,57, “Toplam Krediler/Toplam Mevduat” oranı %100,22’dir. Faiz gelirlerinin faiz giderlerine oranı ortalama %223,17, “Faiz Dışı Gelirler/Diğer Faaliyet Giderleri” oranı ortalaması %64,02’dir.

Tablo 17. Yerli Sermayeli Bankalar Temel Tanımlayıcı İstatistikler

Oran (%)	Minimum	Maksimum	Ortalama	Std. Sapma
Aktif kârlılığı (ROA)	-2,20	3,00	1,28	0,78
Özkaynak kârlılığı (ROE)	-31,40	31,20	11,62	7,25
Likit Aktifler/Toplam Aktifler	8,40	64,50	23,73	9,59
Likit Aktifler/KV. Yükümlülükler	13,50	164,30	43,00	20,54
Toplam Krediler/Toplam Aktifler	29,40	84,70	64,23	8,44
Toplam krediler/Toplam Mevduat	45,70	124,80	100,49	14,90
Faiz Dışı Gelirler/Diğer Faal. Gid.	-25,00	308,80	67,62	49,82
Faiz Gelirleri/Faiz Giderleri	128,30	251,20	184,35	22,45

Tablo 17 incelendiğinde yerli sermayeli bankaların ortalama aktif kârlılığının %1,28, ortalama öz kaynak kârlılığının %11,62 olduğu görülmektedir. Ticari bankaların likiditeleri ile ilgili olarak “Likit Aktifler / Toplam Aktifler” oranı ortalaması %23,73, “Likit Aktifler / KV. Yükümlülükler” ortalaması %43’tür. Ticari bankaların “Toplam Krediler/Toplam Aktifler” oranı ortalaması %64,23, “Toplam Krediler/Toplam Mevduat” oranı %100,49’dur. Faiz gelirlerinin faiz giderlerine oranı ortalama %184,35, “Faiz Dışı Gelirler/Diğer Faaliyet Giderleri” oranı ortalaması %67,62’dir.

Tablo 18. Yabancı Sermayeli Bankalar Temel Tanımlayıcı İstatistikler

Oran (%)	Minimu m	Maksimu m	Ortalama a	Std. Sapma
Aktif Kârlılığı (ROA)	-1,30	6,50	1,37	1,26
Öz kaynak kârlılığı (ROE)	-14,90	35,30	10,14	7,78
Likit Aktifler/Toplam Aktifler	10,80	91,30	32,85	15,80
Likit Aktifler/KV. Yükümlülükler	20,20	163,10	61,04	28,63
Toplam Krediler/Toplam Aktifler	5,50	78,90	56,91	14,79
Toplam krediler/Toplam Mevduat	9,40	287,30	105,95	38,38
Faiz Dışı Gelirler/Diğer Faal. Gid.	-159,30	307,50	60,41	58,76
Faiz Gelirleri/Faiz Giderleri	129,30	1510,70	261,99	172,29

Tablo 18 incelendiğinde yabancı sermayeli bankaların ortalama aktif kârlılığının %1,37, ortalama öz kaynak kârlılığının %10,14 olduğu görülmektedir. Ticari bankaların likiditeleri ile ilgili olarak “Likit Aktifler / Toplam Aktifler” oranı ortalaması %32,85, “Likit Aktifler / KV. Yükümlülükler” ortalaması %61,04’tür. Ticari bankaların “Toplam Krediler/Toplam Aktifler” oranı ortalaması %56,91, “Toplam Krediler/Toplam Mevduat” oranı %105,95’tir. Faiz gelirlerinin faiz giderlerine oranı ortalama %261,99, “Faiz Dışı Gelirler/Diğer Faaliyet Giderleri” oranı ortalaması %60,41’dir.

3.4.2. Yerli Sermayeli Bankalar ile Yabancı Sermayeli Bankaların Oranlarındaki Farklılaşmaların t Testi ile Analizi

Tablo 19. Yerli Sermayeli ve Yabancı Sermayeli Banka Grup İstatistikleri

% verilerle	Banka türü	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata Ortalama
Aktif kârlılığı (ROA)	Yerli Sermayeli Bankalar	1,28	0,78	0,07
	Yabancı Sermayeli Bankalar	*1,37	1,26	0,11
Öz kaynak kârlılığı (ROE)	Yerli Sermayeli Bankalar	*11,62	7,25	0,65
	Yabancı Sermayeli Bankalar	10,14	7,78	0,70
Likit Aktifler/Toplam Aktifler	Yerli Sermayeli Bankalar	23,73	9,59	0,87
	Yabancı Sermayeli Bankalar	*32,85	15,80	1,43
Likit Aktifler/KV. Yükümlülükler	Yerli Sermayeli Bankalar	43,00	20,54	1,86
	Yabancı Sermayeli Bankalar	*61,04	28,63	2,60
Toplam Krediler/Toplam Aktifler	Yerli Sermayeli Bankalar	*64,23	8,44	0,76
	Yabancı Sermayeli Bankalar	56,91	14,79	1,34
Toplam Krediler/Toplam Mevduat	Yerli Sermayeli Bankalar	100,49	14,90	1,35
	Yabancı Sermayeli Bankalar	*105,95	38,38	3,48
Faiz Dışı Gelirler/Diğer Faal. Gid.	Yerli Sermayeli Bankalar	*67,62	49,82	4,52
	Yabancı Sermayeli Bankalar	60,41	58,76	5,34
Faiz Gelirleri/Faiz Giderleri	Yerli Sermayeli Bankalar	184,35	22,45	2,04
	Yabancı Sermayeli Bankalar	*261,99	172,29	15,66

Tablo 19 incelendiğinde yabancı sermayeli bankaların aktif kârlılığı ortalamasının yerli sermayeli bankalardan daha yüksek olduğu görülmekte olup diğer taraftan öz kaynakların kârlılığı ortalaması açısından yerli sermayeli bankaların yabancı sermayeli bankalardan daha yüksek ortalamaya sahip oldukları görülmektedir. Yabancı sermayeli bankaların likiditeyi temsil eden her iki oran ortalaması bakımından da yerli sermayeli bankalardan daha iyi durumda oldukları görülmektedir. Yerli sermayeli bankaların “Toplam Krediler/Toplam Aktifler” oranı ortalaması yabancı sermayeli bankalarinkinden daha yüksektir. “Toplam Krediler/Toplam Mevduat” oranı ortalaması açısından yabancı sermayeli bankaların durumu daha iyidir. “Faiz Gelirleri/Faiz Giderleri” oranı ortalaması ile ilgili olarak yabancı sermayeli bankaların oranı yerli sermayeli bankalarinkinden daha yüksektir. Yerli sermayeli bankaların “Faiz Dışı Gelirler/Diğer Faaliyet Giderleri” oranı yabancı sermayeli bankalarinkinden daha iyidir.

Tablo 20. T Testi Sonuçları

	F.	Sig.	T	Sig. (2- tailed)	Ortala ma Farkı	Std Hata Farkı	%95 Güven Düzeyinde Farklar	
							En Düşük	En Yüksek
Aktif Kârlılığı (ROA)	10,86	0,001	-0,690	0,491	-0,09	0,13	-0,35	0,17
Öz kaynak kârlılığı (ROE)	2,68	0,102	1,538	0,125	1,48	0,96	-0,41	3,39
Likit Aktifler/Toplam Aktifler	33,97	0,000	-5,429	0,000	-9,12	1,68	-12,43	-5,81
Likit Aktifler/KV. Yükümlülükler	16,43	0,000	-5,629	0,000	-18,03	3,20	-24,34	-11,72
Toplam Krediler/Toplam Aktifler	45,10	0,000	4,730	0,000	7,32	1,54	4,27	10,37
Toplam krediler/Toplam Mevduat	36,21	0,000	-1,460	0,146	-5,46	3,74	-12,83	1,90
Faiz Dışı Gelirler/Diğer Faal. Gid.	2,44	0,119	1,030	0,304	7,21	7,00	-6,58	21,00
Faiz Gelirleri/Faiz Giderleri	44,75	0,000	-4,916	0,000	-77,64	15,79	-108,76	-46,52

Tablo 20’de T-testi sonuçlarına göre aşağıdaki tespitler yapılmıştır:

- Aktif kârlılığının yerli sermayeli bankalar ile yabancı sermayeli bankalar arasında anlamlı bir şekilde (sig.<0,05) farklılaştığı görülmektedir. Buna göre yabancı sermayeli bankaların aktif kârlılığının yerli sermayeli bankalardan daha yüksek olduğu görülmektedir.
- Öz kaynak kârlılığının yerli sermayeli bankalarla yabancı sermayeli bankalar arasında istatistiki olarak anlamlı şekilde farklılaşmadığı görülmektedir.
- “Likit Aktifler/Toplam Aktifler” oranının yerli sermayeli bankalarla yabancı sermayeli bankalar arasında anlamlı bir şekilde (sig.<0,05) farklılaşmaktadır. Buna göre yabancı sermayeli bankaların “Likit Aktifler/ Toplam Aktifler” oranı yerli sermayeli bankalardan daha yüksektir.
- “Likit Aktifler / Kısa Vadeli Yükümlülükler” oranı yerli sermayeli bankalar ile yabancı sermayeli bankalar arasında anlamlı bir şekilde (sig.<0,05) farklılaşmaktadır. Yabancı sermayeli bankaların “Likit Aktifler / Kısa Vadeli Yükümlülükler” oranı yerli sermayeli bankalarinkinden çok yüksektir.
- “Toplam Krediler/Toplam Aktifler” oranı yerli sermayeli bankalar ile yabancı sermayeli bankalar arasında istatistiki olarak anlamlı bir şekilde (sig.<0,05) farklılaşmaktadır. Buna göre yerli sermayeli bankaların “Toplam

Krediler/Toplam Aktifler” oranı yabancı sermayeli bankalarınkinden daha yüksektir.

- “Toplam Krediler/Toplam Mevduat” oranı yerli sermayeli bankalarla yabancı sermayeli bankalar arasında istatistiki olarak anlamlı bir şekilde (sig.<0,05) farklılaşmaktadır. Buna göre yabancı sermayeli bankaların “Toplam Krediler / Toplam Mevduat” oranı yerli sermayeli bankalara göre daha yüksektir.
- “Faiz Dışı Gelirler/Diğer Faaliyet Giderleri” oranı yerli sermayeli bankalarla yabancı sermayeli bankalar arasında istatistiki olarak anlamlı şekilde (sig.>0,05) farklılaşmamaktadır.
- “Faiz Gelirleri/Faiz Giderleri” oranı yerli sermayeli bankalarla yabancı sermayeli bankalar arasında istatistiki olarak anlamlı şekilde (sig.<0,05) farklılaşmaktadır. Buna göre yabancı sermayeli bankaların “Faiz Gelirleri/Faiz Giderleri” oranı yerli sermayeli bankalara göre çok daha yüksektir.

3.4.3. Değişkenler Arasındaki Korelasyon Tablosu

Tablo 21. Araştırma Kapsamındaki Bankalar Genel Korelasyon Tablosu

Pearson Correlation	ROA	ROE	Likitaktifler_Toplamaktifler	Likitaktifler_kv yükümlülükler	Toplam krediler_toplam aktifler	Toplam krediler_Toplam mevduat	Faiz dışı gelirler_Diğerfaalgid	Faiz geliri_Faiz giderleri
Aktif kârlılığı (ROA)	R 1 P							
Öz kaynak kârlılığı (ROE)	R ,877** P ,000	1						
Likitaktifler_Toplam aktifler	R ,263** P ,000	,070 ,281	1					
Likitaktifler_kv yükümlülükler	R ,242** P ,000	,037 ,564	,826** ,000	1				
Toplam krediler_toplam aktifler	R -,364** P ,000	-,183** ,004	-,836** ,000	-,666** ,000	1			
Toplam krediler_Toplam mevduat	R -,206** P ,001	-,150* ,020	-,380** ,000	-,147* ,022	,528** ,000	1		
Faiz dışı gelirler	R ,190** P ,000	,219** ,000	-,167** ,000	-,109 ,000	-,069 ,000	-,206** ,000	1	

irler_Diğ rfaalgid	P	,003	,001	,009	,090	,287	,001		
Faizgelirle ri_Faizgid	R	,395**	,156*	,450**	,496**	-,513**	-,110	-,180**	1
erleri	P	,000	,015	,000	,000	,000	,088	,005	
**. Korelasyon 0,01 düzeyinde (2-kuyruklu) önemlidir.									
*. Korelasyon 0,05 düzeyinde (2-kuyruklu) önemlidir.									

Tablo 21’de 22 ticari bankanın verileri ile gerçekleştirilen korelasyon analizinde, aktif kârlılığa bağımlı değişkeni ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişkilere ilişkin olarak aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır:

- “Likit Aktifler/Toplam Aktifler” oranıyla aktiflerin kârlılığı arasında istatistiki olarak anlamlı pozitif yönlü düşük bir korelasyon mevcuttur.
- “Likit Aktifler/Kısa Vadeli Yükümlülükler” oranıyla aktif kârlılığı arasında istatistiki olarak anlamlı pozitif yönlü düşük bir korelasyon mevcuttur.
- “Toplam Krediler/Toplam Aktifler” oranıyla aktif kârlılığı arasında istatistiki olarak anlamlı negatif yönde zayıf bir ilişki bulunmaktadır.
- “Toplam Krediler/Toplam Mevduat” oranı ile aktif kârlılığı arasında istatistiki olarak anlamlı negatif yönde zayıf bir ilişki bulunmaktadır.
- “Faiz Dışı Gelirler / Diğer Faaliyet Giderleri” oranıyla aktiflerin kârlılığı arasında istatistiki olarak anlamlı düşük seviyede pozitif yönde bir ilişki bulunmaktadır.
- Faiz Gelirleri/Faiz Giderleri” oranıyla aktiflerin kârlılığı arasında istatistiki olarak anlamlı pozitif yönde bir ilişki bulunmaktadır.

Akhtar vd. (2011) çalışmalarında, Pakistan’da faaliyette bulunan ticari bankalarda ve katılım bankalarında likidite riski yönetimini etkileyen faktörleri araştırdıkları çalışmalarında, aktif kârlılığının likidite riski üzerindeki etkisi pozitif iken, öz kaynak kârlılığının negatif bir etkisinin bulunduğu tespitine ulaşmışlardır.

Öz kaynak kârlılığı bağımlı değişkeni ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişkilere ilişkin olarak aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır:

- “Likit Aktifler/Toplam Aktifler” oranıyla öz kaynak kârlılığı arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki mevcut değildir.
- “Likit Aktifler/Kısa Vadeli Yükümlülükler” oranı ile öz kaynak kârlılığı arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki mevcut değildir.

- “Toplam Krediler/Toplam Aktifler” oranıyla öz kaynak kârlılığı arasında istatistiki olarak anlamlı negatif yönde zayıf bir ilişki bulunmaktadır.
- “Toplam Krediler/Toplam Mevduat” oranıyla öz kaynak kârlılığı arasında istatistiki olarak anlamlı negatif yönde zayıf bir ilişki bulunmaktadır.
- “Faiz Dışı Gelirler / Diğer Faaliyet Giderleri” oranı ile öz kaynak kârlılığı arasında istatistiki olarak anlamlı düşük seviyede pozitif yönde bir ilişki mevcuttur.
- Faiz Gelirleri/Faiz Giderleri” oranı ile öz kaynak kârlılığı arasında istatistiki olarak anlamlı bir şekilde pozitif yönlü zayıf bir ilişki mevcuttur.

Özkaynak kârlılığı ile likidite arasında istatistiki olarak %1 düzeyinde anlamlı katsayısı pozitif olan ilişki bulgulanmıştır. Öz kaynak kârlılığı yüksek olan bankaların daha yüksek likiditeye ve daha az likidite riskine maruz kaldıklarını gösteren bu sonuç Çelik ve Akârım (2012) ve Singh ve Sharma (2016) çalışmalarının sonuçlarıyla aynıdır.

Bourke (1989) 1973-1981 döneminde bankaların sermaye oranları, likidite oranları, iç harcamaları gibi bankaların içsel değişkenleri ile bankaların varlık kârlılıkları ve öz sermaye kârlılıkları arasındaki ilişkiyi araştırdığı araştırmasında bankaların likidite durumlarıyla kârlılıkları arasında pozitif bir ilişki bulunduğunu tespit etmiştir. Bu çalışmadaki sonuca göre de likidite ile bankaların aktif kârlılıkları arasında istatistiki olarak anlamlı pozitif ilişki tespit edilmiştir. Ticari bankaların likidite durumlarıyla öz kaynak kârlılıkları arasında da pozitif yönde bir ilişki bulunmaktadır.

Eichengreen ve Gibson (2001) çalışmalarında, ticari bankaların likit varlıklarını azaltmalarının, başka bir ifadeyle likiditelerini azaltmalarının likidite riskini artırdığını, bununla beraber ticari bankaların kârlılığını da artırdığını saptamıştır.

Diğer taraftan literatürde ulaşılan farklı sonuçlarda mevcuttur. Molyneux ve Thornton (1992), 1986-1989 dönemi verileriyle Avrupa’da faaliyet gösteren 18 ticari bankada Bourke’un yöntemini kullanarak gerçekleştirdiği çalışmalarında bankaların likiditeleri ile kârlılıkları arasında negatif yönlü bir ilişki bulgulamışlardır.

Demirgüç ve Huizinga (1999) 1988-1995 döneminde bankaların kârlılıkları ve faiz kârlılıklarının belirleyicilerini saptamak için yaptıkları çalışmada, bankaların likidite değişkeninin bankaların varlıklarının kârlılığıyla negatif yönlü ilişkisinin olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Kosmidou vd. (2005) çalışmalarında, 1995-2002 döneminde İngiltere’de faaliyet gösteren ticari bankalar için banka niteliklerinin, makroekonomik göstergelerin ve

finansal yapının net faiz marjı ve bankaların aktif kârlılıklarıyla ilişkisini araştırdıkları çalışmalarında likidite oranının yüksek olmasının bankaların likit kaldığını; bu durumunsa bankaların aktif kârlılıklarını pozitif yönde, net faiz marjını ise negatif yönde etkilemekte olduğu neticesine varmışlardır.

Tumin ve Said (2010), 2001-2007 dönemi verileriyle Çin’de ve Malezya’da faaliyet gösteren ticari bankaların kârlılıklarını etkileyen içsel faktörleri araştırdıkları çalışmalarında bankaların likidite riskinin kârlılıklarına etkisinin olmadığı tespitine ulaşmışlardır.

Alp vd. (2010), 2002-2009 yılları arasında Türkiye’de faaliyette bulunan bankaların kârlılığının içsel belirleyicilerinin neler olduğunu araştırdıkları çalışmalarında, likidite oranının yüksekliğinin bankaların likit seviyelerinin yüksek olduğu ve bu durumun banka kârlılıklarını olumsuz olarak etkilediği bulgusuna ulaşmışlardır.

Tablo 22. Yerli Sermayeli Bankalar Korelasyon Tablosu

	Pearson Correlation	ROA	ROE	Likitaktifler_Toplamaktifler	Likitaktifler_kv yükümlülükler	Toplam krediler_toplam aktifler	Toplam krediler_Toplammevduat	Faizdışı gelirler_Diğerfaalgid	Faizgeli rleri_Faizgiderleri
Aktif Kârlılığı (ROA)	R P	1							
Öz kaynak kârlılığı (ROE)	R P	,925**	1						
Likitaktifler_Toplamaktifler	R P	,041	,008	1					
Likitaktifler_kv yükümlülükler	R P	,050	-,008	,711**	1				
Toplam krediler_toplam aktifler	R P	-,219*	-,179*	- ,662**	- ,369**	1			
Toplam krediler_Toplammevduat	R P	-,004	,035	- ,489**	- ,238**	,755**	1		

at									
Faiz dışı gelirler_Diğer faaliyet giderleri	R	,329**	,248**	-,212*	-,013	-,071	,008	1	
	P	,000	,006	,020	,885	,442	,932		
Faiz gelirleri_Faiz giderleri	R	,267**	,147	,279**	,142	-,199*	-,104	-	1
	P	,003	,108	,002	,119	,029	,257	,327**	,000
** . Korelasyon 0,01 düzeyinde (2-kuyruklu) önemlidir.									
* . Korelasyon 0,05 düzeyinde (2-kuyruklu) önemlidir.									

Tablo 22 incelendiği zaman, yerli sermayeli bankaların aktif kârlılığıyla likidite oranları arasında anlamlı istatistiki bir ilişki tespit edilememiştir. Aktif kalitesi oranlarından “Toplam Krediler/Toplam Aktifler” oranı ile yerli sermayeli bankaların aktif kârlılıkları arasında istatistiki olarak anlamlı zayıf negatif yönde bir ilişki mevcuttur. Yerli sermayeli bankaların gelir - gider yapısı oranları ile kârlılık oranları arasında istatistiki olarak anlamlı ilişki mevcuttur. Buna göre “Faiz Gelirleri/Faiz Giderleri” oranı ile yerli sermayeli bankaların aktif kârlılıkları arasında istatistiki olarak anlamlı pozitif yönlü zayıf bir ilişki mevcuttur. Yerli sermayeli bankaların “Faiz Dışı Gelirler / Diğer Faaliyet Giderleri” oranıyla aktif kârlılıkları arasında pozitif yönde zayıf bir ilişki mevcuttur.

Tablo 22 incelendiğinde yerli sermayeli bankaların öz kaynak kârlılıklarıyla likidite oranları arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişkinin mevcut olmadığı görülmektedir. Yerli sermayeli bankaların aktif kalitesi oranlarından “Toplam Krediler/Toplam Aktifler” oranı ile öz kaynak kârlılıkları arasında negatif yönde zayıf bir ilişki mevcuttur. Yerli sermayeli bankaların, gelir - gider yapısı oranlarından “Faiz Dışı Gelirler/Diğer Faaliyet Giderleri” oranıyla öz kaynak kârlılığı arasında pozitif yönlü zayıf bir ilişki mevcuttur.

Tablo 23. Yabancı Sermayeli Bankalar Korelasyon Tablosu

Pearson Correlation	ROA	ROE	Likita ktifler_Topla maktifler	Likita ktifler_kvyü kümlülükler	Topla mkredi ler_top lamakt ifler	Topla mkredi ler_Top lamm evduat	Faiz dışı ıgelirle r_Diğer rfaalgi d	Faiz gel irleri_Faiz gid erleri
Aktif Kârlılığı (ROA)	R 1							
	P							
Öz kaynak kârlılığı (ROE)	R ,893**	1						
	P ,000							
Likitaktifler_T	R ,347**	,170	1					

oplamaktifler	P	,000	,063					
Likitaktifler_k	R	,327**	,133	,848**	1			
vyükümlülükle	P	,000	,146	,000				
r								
Toplamkrediler	R	-	-	-	-	1		
_toplamaktifler	P	,420**	,254**	,875**	,741**			
	P	,000	,005	,000	,000			
Toplamkrediler	R	-	-,221*	-	-,186*	,553**	1	
_Toplammevd	P	,265**		,433**				
uat	P	,003	,015	,000	,041	,000		
Faizdışigelirler	R	,127	,187*	-,128	-,141	-,105	-	1
_Diğerfaalgid	P	,167	,040	,162	,124	,251	,285**	
	P	,003	,015	,000	,041	,000		
Faizgelirleri_F	R	,454**	,252**	,438**	,530**	-	-,152	1
aizgiderleri	P	,000	,005	,000	,000	,526**	-,186*	
	P	,000	,005	,000	,000	,000	,096	,041

** . Korelasyon 0,01 düzeyinde (2-kuyruklu) önemlidir.

* . Korelasyon 0,05 düzeyinde (2-kuyruklu) önemlidir.

Tablo 23 incelendiğinde yabancı sermayeli bankaların aktif kârlılıkları ile bağımlı değişkenler arasındaki ilişkiler aşağıdaki gibidir:

- Yabancı sermayeli bankaların “Likit Aktifler/Toplam Aktifler” oranıyla aktiflerin kârlılıkları arasında istatistiki olarak anlamlı pozitif yönlü zayıf bir ilişki mevcuttur.
- Yabancı sermayeli bankaların “Likit Aktifler/ Kısa Vadeli Yükümlülükler” oranı ile aktiflerin kârlılıkları arasında istatistiki olarak anlamlı pozitif yönlü zayıf bir ilişki mevcuttur.
- Yabancı sermayeli bankaların “Toplam Krediler/Toplam Aktifler” oranı ile aktif kârlılıkları arasında istatistiki olarak anlamlı negatif yönde zayıf bir ilişki mevcuttur.
- Yabancı sermayeli bankaların “Toplam Krediler/Toplam Mevduat” oranı ile aktif kârlılıkları arasında istatistiki olarak anlamlı negatif yönde zayıf bir ilişki mevcuttur.
- Yabancı sermayeli bankaların “Faiz Gelirleri/Faiz Giderleri” oranı ile aktif kârlılıkları arasında istatistiki olarak anlamlı pozitif yönde bir ilişki mevcuttur.
- Yabancı sermayeli bankaların “Faiz Dışı Gelirler/Diğer Faaliyet Giderleri” oranı ile aktif kârlılıkları arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki mevcut değildir.

Tablo 3.10 incelendiğinde yabancı sermayeli bankaların öz kaynak kârlılıkları ile bağımlı değişkenler arasındaki ilişkiler aşağıdaki gibidir:

- Yabancı sermayeli bankaların öz kaynak kârlılıklarıyla likidite oranları arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.
- Yabancı sermayeli bankaların aktif kalitesi oranlarından “Toplam Krediler/Toplam Aktifler” oranı ile öz kaynaklar kârlılığı arasında istatistiki olarak anlamlı negatif yönde zayıf bir ilişki mevcuttur.
- Yabancı sermayeli bankaların aktif kalitesi oranlarından “Toplam Krediler/Toplam Mevduat” oranı ile öz kaynaklar kârlılığı arasında istatistiki olarak anlamlı negatif yönde zayıf bir ilişki mevcuttur.
- Yabancı sermayeli bankaların gelir-gider yapısı oranlarından “Faiz Gelirleri/Faiz Giderleri” oranı ile öz kaynaklar kârlılığı arasında istatistiki olarak anlamlı pozitif yönde zayıf bir ilişki mevcuttur.
- Yabancı sermayeli bankaların gelir-gider yapısı oranlarından “Faiz Dışı Gelirler/Diğer Faaliyet Giderleri” oranı ile öz kaynaklar kârlılığı arasında istatistiki olarak anlamlı pozitif yönlü zayıf bir ilişki mevcuttur.

Yerli sermayeli bankaların “Faiz Dışı Gelirler / Diğer Faaliyet Giderleri” oranı ile aktif kârlılıkları arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki mevcutken yabancı sermayeli bankalarda bu ilişkinin istatistiki olarak anlamlı olmaması; yerli sermayeli bankaların temel bankacılık faaliyetleri olan mevduat toplama ve kredi kullandırmanın dışında diğer bankacılık faaliyetlerini de aktif ve verimli olarak gerçekleştirdiklerini, ancak yabancı sermayeli bankaların diğer bankacılık faaliyetlerinde etkili olamadıklarını göstermektedir.

Likidite oranları ile hem öz kaynak kârlılığı hem de aktif kârlılığı açısından yerli sermayeli bankalar ve yabancı sermayeli bankalarda istatistiki olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Pasiouras ve Kosmidou (2007), 1995-2001 dönemi verileriyle Avrupa’da faaliyette bulunan 15 ticari yerli ve yabancı sermayeli bankaların kârlılıklarını etkileyen unsurları araştırmışlardır. Yerel bankalarda likidite riskiyle bankaların aktif kârlılıkları arasında pozitif yönlü, yabancı bankalarda ise negatif yönlü bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir. Bu çalışmada ulaşılan sonuca göre de yerel sermayeli bankalarda likidite ile aktif kârlılığı pozitif ilişki içinde olmakla birlikte öz kaynak kârlılığı arasında negatif ilişki söz konusudur (istatistiki olarak anlamlı olmamakla birlikte).

3.4.4. Regresyon Analizleri

Tablo 24. Yerli Sermayeli Bankalar Regresyon Analizi Özeti (ROA)

Model	R	R Square	Düzeltilmiş R Square	Standart Tahmin Hatası
ROA	,561	,314	,278	,66491

Tablo 24’ e bakıldığında yerli sermayeli bankaların aktif kârlılığını açıklamak üzere modele dâhil edilen değişkenlerin aktif kârlılığını %56 (R=0,56) seviyesinde açıkladığı görülmektedir. Regresyon analizi sonuçlarına göre yerli sermayeli bankalar için aktif kârlılığı regresyon denklemi (denklem 1) aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir:

$$(1) ak_{it} = -0,477 - 0,101(LA/LT)_{it} - 0,007(LA/KVY)_{it} - 0,398(TK/TA)_{it} + 0,282(TK/TM)_{it} + 0,40(Fgel/Fgid)_{it} + 0,377(fdgel/dfgid)_{it} + e_{it}$$

Modelde değişken olarak modele etkisi açısından “Toplam Krediler/Toplam Aktifler”, “Toplam Krediler/Toplam Mevduat”, “Faiz Dışı Gelirler/Diğer Faaliyet Giderleri” ve “Faiz Gelirleri/Faiz Giderleri” oranlarının istatistiki olarak anlamlı bir şekilde modele etkisinin olduğu görülmektedir (sig.<0,05). Diğer taraftan modelde “Likit Aktifler/Toplam Aktifler”, “Likit Aktifler/Kısa Vadeli Yükümlülükler” oranlarının etkisinin istatistiki olarak anlamlı olmadığı görülmektedir (sig.> 0,05). (Tablo 25)

Tablo 25. ROA bağımlı Değişkeni Açısından Regresyon Katsayıları Tablosu

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	T	Sig.
	B	Std. Hata	Beta		
(Sabit)	-,477	1,071		-,446	,657
Likit Aktifler/Toplam Aktifler	-,008	,013	-,101	-,652	,516
Likit Aktifler/KV. Yükümlülükler	,000	,004	-,007	-,057	,954
Toplam Krediler/Toplam Aktifler	-,037	,014	-,398	-	,008
Toplam krediler/Toplam Mevduat	,015	,006	,282	2,356	,020
Faiz Dışı Gelirler/Diğer Faal. Gid.	,006	,001	,400	4,411	,000
Faiz Gelirleri/Faiz Giderleri	,013	,003	,377	4,424	,000
Bağımlı Değişken ROA					

Tablo 26. Yerli Sermayeli Bankalar Regresyon Analizi Özeti (ROE)

Model	R	R Square	Düzeltilmiş R Square	Standart Tahmin Hatası
ROE	,436	,190	,147	6,70090

Tablo 26'e bakıldığında yerli sermayeli bankaların öz kaynak kârlılığını açıklamak üzere modele dâhil edilen değişkenlerin öz kaynak kârlılığını %43 (R=0,43) seviyesinde açıkladığı görülmektedir. Regresyon analizi sonuçlarına göre yerli sermayeli bankalar için öz kaynak kârlılığı regresyon denklemi (denklem 2) aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir:

$$(2) \text{ök}_{it} = 7,655 - 0,092(\text{LA/LT})_{it} - 0,057(\text{LA/KVY})_{it} - 0,46(\text{TK/TA})_{it} + 0,343(\text{TK/TM})_{it} + 0,261(\text{Fgel/Fgid})_{it} + 0,21(\text{fdgel/dfgid})_{it} + e_{it}$$

Modelde değişken olarak modele etkisi açısından “Toplam Krediler/Toplam Aktifler”, “Toplam Krediler/Toplam Mevduat”, “Faiz Dışı Gelirler/Diğer Faaliyet Giderleri” ve “Faiz Gelirleri/Faiz Giderleri” ve oranlarının istatistiki olarak anlamlı bir şekilde modele etkisinin olduğu görülmektedir (sig.<0,05). Diğer taraftan modelde, “Likit Aktifler/Toplam Aktifler” ve “Likit Aktifler/Kısa Vadeli Yükümlülükler” oranlarının etkisinin istatistiki olarak anlamlı olmadığı görülmektedir (sig.> 0,05). (Tablo 27)

Tablo 27. ROE bağımlı Değişkeni Açısından Regresyon Katsayıları Tablosu

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	T	Sig.
	B	Std. Hata	Beta		
(Sabit)	7,655	10,795		,709	,480
Likit Aktifler/Toplam Aktifler	-,069	,127	-,092	-,545	,587
Likit Aktifler/KV. Yükümlülükler	-,020	,045	-,057	-,451	,653
Toplam Krediler/Toplam Aktifler	-,395	,138	-,460	-	,005
Toplam krediler/Toplam Mevduat	,167	,063	,343	2,867	,010
Faiz Dışı Gelirler/Diğer Faal. Gid.	,038	,014	,261	2,648	,009
Faiz Gelirleri/Faiz Giderleri	,068	,030	,210	2,266	,025
Bağımlı Değişken ROE					

Yabancı sermayeli bankaların aktif kârlılığı ve öz kaynaklar kârlılığı bağımlı değişkenleri ile bağımsız değişkenler arasındaki regresyon ilişkisi aşağıda analiz edilmiştir.

Tablo 28. Yabancı Sermayeli Bankalar Regresyon Analizi Özeti (ROA)

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Standart Tahmin Hatası
ROA	,536 ^a	,288	,250	1,09614

Tablo 28 incelendiğinde yabancı sermayeli bankaların aktif kârlılığını açıklamak üzere modele dâhil edilen değişkenlerin aktif kârlılığını %53 (R=0,53) seviyesinde açıkladığı görülmektedir. Regresyon analizi sonuçlarına göre yabancı sermayeli bankalar için aktif kârlılığı regresyon denklemi (Denklem 3) aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir:

$$(3) ak_{it} = 0,137 + 0,21(LA/LT)_{it} - 0,059(LA/KVY)_{it} - 0,003(TK/TA)_{it} - 0,061(TK/TM)_{it} + 0,205(Fgel/Fgid)_{it} + 0,42(fdgel/dfgid)_{it} + e_{it}$$

Modelde değişken olarak modele etkisi açısından “Faiz Gelirleri/Faiz Giderleri” ve “Faiz Dışı Gelirler/ Diğer Faaliyet Giderleri” oranlarının istatistiki olarak anlamlı bir şekilde modele etkisinin olduğu görülmektedir (sig.<0,05). Diğer taraftan modelde “Likit Aktifler/Toplam Aktifler”, “Likit Aktifler/Kısa Vadeli Yükümlülükler”, “Toplam Krediler/Toplam Aktifler”, “Toplam Krediler/Toplam Mevduat”, oranlarının etkisinin istatistiki olarak anlamlı olmadığı görülmektedir (sig.> 0,05). (Tablo 29)

Tablo 29. ROA Bağımlı Değişkeni Açısından Regresyon Katsayıları Tablosu

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	T	Sig.
	B	Std. Hata	Beta		
(Sabit)	,137	1,617		,085	,933
Likit Aktifler/Toplam Aktifler	,017	,020	,210	,861	,391
Likit Aktifler/KV. Yükümlülükler	-,003	,008	-,059	-,338	,736
Toplam Krediler/Toplam Aktifler	,000	,018	-,003	-,016	,987
Toplam krediler/Toplam Mevduat	-,002	,004	-,061	-,563	,575
Faiz Dışı Gelirler/Diğer Faal. Gid.	,004	,002	,205	2,094	,038
Faiz Gelirleri/Faiz Giderleri	,003	,001	,420	3,958	,000
Bağımlı Değişken ROA					

Tablo 30. Yabancı Sermayeli Bankalar Regresyon Analizi Özeti (ROE)

Model	R	R Square	Düzeltilmiş R Square	Standart Tahmin Hatası
ROE	,371 ^a	,137	,092	7,41523

Tablo 30 incelendiğinde yabancı sermayeli bankaların öz kaynak kârlılığını açıklamak üzere modele dâhil edilen değişkenlerin öz kaynak kârlılığını %37 (R=0,37) seviyesinde açıkladığı görülmektedir. Regresyon analizi sonuçlarına göre “Yabancı Sermayeli Bankalar /Faiz Giderleri” ve oranlarının istatistiki olarak anlamlı bir şekilde modele etkisinin olduğu görülmektedir (sig.<0,05). Diğer taraftan modelde, “Likit Aktifler/Toplam Aktifler” ve “Likit Aktifler/Kısa Vadeli Yükümlülükler” oranlarının etkisinin istatistiki olarak anlamlı olmadığı görülmektedir (sig.> 0,05). (Bkz Tablo 31)

Tablo 31. ROE Bağımlı Değişkeni Açısından Regresyon Katsayıları Tablosu

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	T	Sig.
	B	Std. Hata	Beta		
Sabit	7,771	10,940		,710	,479
Likit Aktifler/Toplam Aktifler	,061	,132	,124	,463	,644
Likit Aktifler/KV. Yükümlülükler	-,034	,052	-,127	-,662	,509
Toplam Krediler/Toplam Aktifler	-,018	,124	-,034	-,144	,886
Toplam krediler/Toplam Mevduat	-,014	,024	-,069	-,580	,563
Faiz Dışı Gelirler/Diğer Faal. Gid.	,028	,014	,213	1,971	,051
Faiz Gelirleri/Faiz Giderleri	,012	,005	,276	2,361	,020
Bağımlı Değişken ROE					

Dinçer ve Görener (2011) çalışmalarında kamu bankaları, özel bankalar ve yabancı bankaların finansal performanslarını, TOPSIS (Technique for Order Preference by Similarity) ve VIKOR (Çok Kriterli Optimizasyon ve Uzlaşık Çözüm) yöntemleriyle analize tabi tutmuşlardır. Çalışmanın sonucunda, yabancı bankaların performanslarının diğer bankalara göre daha iyi bir durumda olduğu saptamışlardır.

SONUÇ

Ticari bankaların güçlü likidite yapılarına sahip olmaları ve bankaların bilançolarındaki vade uyumsuzluğundan kaynaklanan likidite riskinin doğru bir biçimde yönetilmesi, yalnızca bankaların kârlılıkları ve finansal sistemde istikrar sağlanması bakımından değil; aynı zamanda ekonomide likidite sıkışıklığından doğan krizlerin yaşanmaması bakımından da büyük öneme haizdir. Diğer taraftan ticari bankaların likiditeleri ile kârlılıkları arasında denge kurulması gerekmekte olup likidite riski arttıkça bankaların kârlarının da yükselmesi beklenir. Bu çalışmadaki araştırmada yerli sermayeli ticari bankalar ile yabancı sermayeli ticari bankaların kârlılıkları ile likiditeleri arasındaki ilişkinin karşılaştırmalı olarak incelenmesidir. Araştırma kapsamında 11 yerli sermayeli ticari banka ile 11 yabancı sermayeli bankanın 2010-2020 dönemine ilişkin finansal tablolarından elde edilen kârlılık, likidite, aktif kalitesi ve gelir-gider yapısına ilişkin oranlar üzerinden korelasyon ve regresyon analizleri gerçekleştirilmiştir.

Likidite pozisyonu ticari bankaların performansının bir ölçüsü olan kârlılıklarının en önemli içsel belirleyicilerinden bir tanesidir. Bu kapsamda literatürde likidite riski yönetimi ve banka performansı ilişkisine yönelik çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Literatürde likidite riskinin belirlenmesinde kullanılan ölçütlerin ve likidite riski ile kârlılık ilişkisinin çalışmadan çalışmaya, özellikle ülkeden ülkeye çok farklılaştığı görülmektedir. Bu çalışmada da yabancı sermayeli bankalar ile ulusal sermayeli bankaların likidite riski kârlılık ilişkileri arasındaki farklılıklar incelenmeye çalışılmıştır. Diğer taraftan bu çalışma ile yabancı sermayeli ticari bankalar ile ulusal sermayeli bankaların likidite riski ile kârlılık arasındaki ilişki açısından karşılaştırmalı olarak incelenmesi ve banka yöneticilerine, denetleyici ve düzenleyici kuruluşlara bu konuda bilimsel altyapı hazırlanması da hedeflenmiştir.

Bu çalışma kapsamında yerel sermayeli ve yabancı sermayeli ticari bankaların likiditeleri ile kârlılıkları arasındaki ilişkiye ilişkin karşılaştırmalı tespitler aşağıdaki gibidir:

- Aktif kârlılığının yerli sermayeli bankalar ile yabancı sermayeli bankalar arasında anlamlı bir şekilde (sig.<0,05) farklılaştığı görülmektedir. Buna göre yabancı sermayeli bankaların aktif kârlılığı yerli sermayeli bankalardan daha yüksektir.
- Öz kaynak kârlılığının yerli sermayeli bankalarla yabancı sermayeli bankalar arasında istatistiki olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı hâlde yerli sermayeli bankaların öz kaynak kârlılığı yabancı sermayeli bankalardan daha yüksektir.
- “Likit Aktifler / Toplam Aktifler” oranının yerli sermayeli bankalarla yabancı sermayeli bankalar arasında anlamlı bir şekilde (sig.<0,05) farklılaşmakta olup yabancı sermayeli bankaların “Likit Aktifler/ Toplam Aktifler” oranı yerli sermayeli bankalardan daha yüksektir.
- “Likit Aktifler / Kısa Vadeli Yükümlülükler” oranı yerli sermayeli bankalarla yabancı sermayeli bankalar arasında anlamlı bir şekilde (sig.<0,05) farklılaşmakta, bununla birlikte yabancı sermayeli bankaların “Likit Aktifler / Kısa Vadeli Yükümlülükler” oranı yerli sermayeli bankalarınkinden çok yüksektir.
- “Toplam Krediler/Toplam Aktifler” oranı yerli sermayeli bankalarla yabancı sermayeli bankalar arasında istatistiki olarak anlamlı bir şekilde (sig.<0,05) farklılaşmakta olup, yerli sermayeli bankaların “Toplam Krediler/Toplam Aktifler” oranı yabancı sermayeli bankalarınkinden daha yüksektir.
- “Toplam Krediler/Toplam Mevduat” oranı yerli sermayeli bankalar ile yabancı sermayeli bankalar arasında istatistiki olarak anlamlı bir şekilde (sig.<0,05) farklılaşmakta olup yabancı sermayeli bankaların “Toplam Krediler / Toplam Mevduat” oranı yerli sermayeli bankalara göre daha yüksektir.
- “Faiz Dışı Gelirler/Diğer Faaliyet Giderleri” oranı yerli sermayeli bankalar ile yabancı sermayeli bankalar arasında istatistiki olarak anlamlı bir şekilde (sig.>0,05) farklılaşmamakla birlikte, bu oran yerli sermayeli bankalarda yabancı sermayeli bankalardakinden daha yüksektir.
- “Faiz Gelirleri/Faiz Giderleri” oranı yerli sermayeli bankalar ile yabancı sermayeli bankalar arasında istatistiki olarak anlamlı bir şekilde (sig.<0,05) farklılaşmakta olup yabancı sermayeli bankaların “Faiz Gelirleri/Faiz Giderleri” oranı yerli sermayeli bankalara göre çok daha yüksektir.

Yerli sermayeli bankaların “Faiz Dışı Gelirler / Diğer Faaliyet Giderleri” oranıyla aktif kârlılıkları arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki mevcutken yabancı sermayeli bankalarda bu ilişkinin istatistiki olarak anlamlı olmaması; yerli sermayeli

bankaların temel bankacılık faaliyetleri olan mevduat toplama ve kredi kullandırmanın dışında diğer bankacılık faaliyetlerini de aktif ve verimli olarak gerçekleştirdiklerini ancak yabancı sermayeli bankaların, diğer bankacılık faaliyetlerinde etkili olmadıklarını göstermektedir.

Yabancı sermayeli bankalar sayıca fazlada olsalar yerel sermayeli bankaların, yabancı sermayeli bankalardan daha yüksek bir mevduat ve kredi sektör payına sahip oldukları görülmektedir. Buradan mudilerin ve kredi çekeceklerin milli duygularla da hareket ederek daha çok yerel sermayeli bankaları tercih ettikleri söylenebilir.

Bankaların likidite yönetimi ile kârlılıkları arasında hassas bir denge vardır. Kârlılıklarını düşürücü etkisine rağmen bankaların yeterli seviyede likidite bulundurmaları bilhassa kriz dönemlerinde bankaların piyasalara ve müşterilerine güven vermesini sağlamaktadır. Likidite yetersizliği oluşması durumunda ise bankaya duyulan güven azalarak bununla birlikte bankanın vadesi gelen yükümlülüklerini piyasadan yüksek maliyetle borçlanmak suretiyle karşılaması kârlılığı olumsuz olarak etkileyecektir. Bununla birlikte, bankaların yükümlülüklerini karşılayabilmek üzere yeterli miktarda ödünç kaynak bulamamaları riski de bulunmaktadır.

Yerli sermayeli bankaların, genel olarak aktif kârlılıklarının yabancı sermayeli bankalara göre daha düşük seviyelerde seyrettiği görülmektedir. Yerli sermayeli bankalar gerek özsermaye artışına giderek gerekse toplam aktiflerini ve kullandıkları kredileri artıracak şekilde uygulamalar yapmalıdırlar.

Yabancı sermayeli bankaların “Likit Aktifler / Toplam Aktifler” ve “Likit Aktifler / Kısa Vadeli Yükümlülükler” oranının yerli sermayeli bankalardan daha yüksek olduğu, bu sebeple yabancı sermayeli bankaların daha likit kaldıkları görülmektedir. Yabancı sermayeli bankalar daha ihtiyatlı davranmakta olup biraz daha likidite riski üstlenerek kârlılıklarını daha fazla yükseltmeleri mümkün olabilecektir.

“Toplam Krediler/Toplam Mevduat” oranı yabancı sermayeli bankalarda yerli sermayeli bankalara göre daha yüksek olup yerli sermayeli bankaların mevduat toplamaya ilişkin uygulamalarını gözden geçirmeleri ve toplam mevduatlarını artırmaları gerekmektedir. Diğer taraftan “Faiz Dışı Gelirler/Diğer Faaliyet Giderleri” oranı yerli sermayeli bankalarda yabancı sermayeli bankalardakinden daha yüksek olup yabancı sermayeli bankalarında faiz dışı gelirlerini artırmak üzere finansal hizmet yelpazelerini genişletmeleri gerekmektedir.

Bu çalışmada daha önce varılan bulgu ve sonuçlardan hareketle Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumunun yapacağı denetleme ve düzenlemelerde bankaların daha yüksek kârlılık seviyelerini sürdürebilmesi için bankaların likidite rezerv seviyelerindeki dürtülere karşı bilinçli ve duyarlı olması önerilmektedir. Toplam aktifler, krediler ve banka kredisi gibi diğer faktörler bankaların likidite sağlamasında birincil rol oynamalarına rağmen bankalarının kârlılığı üzerinde itici bir rol oynamadıkları için ihmal edildikleri görülmektedir. Bu sebeple özellikle yerli sermayeli bankaların toplam aktiflerini ve kredilerini yükseltecek uygulamalar yapmaları gerekmektedir.

Bundan sonraki yapılacak akademik çalışmalarda bankaların ölçeklerine göre büyük, orta ve küçük ölçekli bankalar biçiminde sınıflandırılarak analiz edilmesi, farklı dönemler için karşılaştırmalı analizler yapılması bankaların likidite ile kârlılık ilişkisinin daha iyi anlaşılmasına imkan sağlayacaktır. Yine araştırmadaki modele aktif büyüklüğü, öz kaynak büyüklüğü gibi değişkenler eklenerek modelin uygulanması tekrarlanabilir.

KAYNAKÇA

- Ahi E. (2020) *Bankacılık sektöründe likidite ve risk yönetimi*. (Yüksek Lisans Tezi). Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, Finansman Yüksek Lisans Programı, Ankara.
- Akdemir, A. (2005). *Likidite riski*. İstanbul: Ezgi Yayıncılık.
- Akgüneş, A. O. (2021). Finansal risklerin banka karlılığı üzerine etkisi: BİST banka endeksi üzerine bir uygulama. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 23(3), 556-576.
- Akkaya M., Azimli T. (2018). Azerbaycan Bankacılık sektöründe likidite riski yönetimi. *UIİİD-IJEAS*, 20(1), 217-232.
- Akgüç, Ö. (1989). Yüz Soruda Türkiye'ye Bankacılık. İstanbul Gerçek Yayınları, s.48
- Akgüç, Ö. (2007). Banka yönetimi ve performans analizi. İstanbul: Arayış Basım ve Yayıncılık.
- Aktaş H. ve Kargın M. (2007). Türk bankacılık sektöründeki yabancı ve ulusal bankaların finansal oranlar açısından karşılaştırılması. *Yönetim Ve Ekonomi*, 14(2), 31-45.
- Alışkan, M. (2004). *Türk banka hukukunda mevduat sigortası*. İstanbul: Beta Basım Yayım.
- Alpar R. (2010) *Basit doğrusal regresyon çözümlemesi. spor, sağlık ve eğitim bilimlerinden örneklerle uygulamalı istatistik ve geçerlik güvenilirlik*. Ankara: Detay Yayıncılık, Ankara.
- Altay, E. (2014). *Bankacılıkta risk*. İstanbul: Derin Yayınları
- Altumur, N.; Karaca S. S.; Güvemli, B. (2018). Türkiye'deki yabancı sermayeli bankaların camels analizi ile performanslarının ölçülmesi. *Journal of International Management, Educational and Economics Perspectives*, 6 (1), 57–65.
- Altıntaş, M. A. (2006). *Bankacılıkta risk yönetimi ve sermaye yeterliliği 5411 sayılı Bankacılık Kanunu, Basel-I ve Basel-II düzenlemeleri çerçevesinde*. 1. Baskı, Ankara: Turhan Kitabevi, (<http://books.google.com.tr/>..)
- Altıntaş, A. (2018). *Bankacılıkta risk ve sermaye yönetimi*. (<http://ayhanaltintas.com>.)

- Altıntaş, M. A. (2012). *Kredi kayıplarının makroekonomik değişkenlere dayalı olarak tahmini ve stres testleri- türk bankacılık sektörü için ekonometrik bir yaklaşım*. İstanbul: TBB Yayın No: 281, www.tbb.org.tr
- Angbazo, L. (1997). Commercial Bank net interest margins, default risk, interest-rate risk, and off-balance sheet banking. *Journal of Banking and Finance*, 21, 55-87.
- Apan M. (2013). *Kredi ve likidite açısından kobi-banka ilişki yönetimi: istanbul örneği*. (Doktora Tezi). T.C. Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Finans Ve Bankacılık Doktora Programı, İstanbul.
- Apan M. ve İslamoğlu M. (2019). Determining the relationship between non-performing loans, economic growth, and asset size: An application in Turkish Participation Banking Sector. *Afro Eurasian Studies*, 8 (1), 106-123. Retrieved from <http://dergipark.gov.tr/afes/issue/44214/494510>
- Artun, T. (1983). *İşlevi, gelişimi, özellikleri ve sorunlarıyla Türkiye’de bankacılık*. 2. Basım, İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Aslan, N. (2009). *Bankacılıkta faiz riski ve yönetimi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Para, Sermaye Piyasaları ve Finansal Kurumlar Bilim Dalı,
- Aslan M. C. (2020). *Banka muhasebesi ders notu*. <https://itunes-assets.itunes.apple.com/itunes-assets>
- Aspachs, O., N. Erlend Ve T. Muriel (2005), *Liquidity, banking regulation and the macroeconomy*. London: London School of Economics, http://www.greta.it/credit/credit2011/PAPERS/Posters/29/2_Bonfim.pdf
- Ayaydın, H. ve Karaslan, İ. (2014). Likidite riski yönetimi: Türk bankacılık sektörü üzerine bir araştırma. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, 11(1), 237-256.
- Aydın, Y. (2019). Türk bankacılık sektöründe karlılığı etkileyen faktörlerin panel veri analizi ile incelenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 181-189.
- Bankacılık Kanunu (2005) 5411 Sayılı, 1/11/2005 Tarih ve 25983 Sayılı (Mük.) R. Gazete
- BASEL Committee on Banking Supervision (BCBS) (2008). *Principles for sound liquidity risk management and supervision*. Basel, Switzerland: Bank for International Settlements Press and Communications, (<https://www.bis.org/publ/bcbs144.pdf>)

- Battal, A. (2001). *Güven kurumu nitelendirmesi ışığında bankaların hukuki sorumluluğu*. Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü.
- BDDK (2006), *Bankaların likidite yeterliliğinin ölçülmesine ve değerlendirilmesine ilişkin yönetmelik*, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu. www.bddk.org.tr
- BDDK (2016). Likidite riskinin yönetimine ilişkin rehber. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu 31.02.2016, Sayı: 6827
- Berger, A.N., Bouwman, C.N.S., (2006). The measurement of bank liquidity creation and the effect of capital. SSRN: <http://ssrn.com/abstract=672784>.
- Bessis, Joel (1998). *Risk management in banking*. London: John Wiley&Sons.
- Bank for International Settlements (BIS) (1999). *Market liquidity: research findings and selected policy implications*.
- Bora, A. ve Arslan E. (2016) 1990-2013 Yılları arasında özel sermayeli bankalar ile yabancı sermayeli bankaların faaliyetlerinin oran analizi yöntemiyle incelenmesi. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 9-32.
- Bourke P. (1989). Concentration and other determinants of bank profitability in europe, north america and australia. *Journal of Banking and Finance*, 13(1), 65-79.
- Buch, C. M. ve Goldberg, L. S. (2015). International banking and liquidity risk transmission: lessons from across countries. *IMF Economic Review*, 63(3), 377-410.
- Büyükağaoğlu S. I. (2011). *Ticari bankalarda fon yönetimi ve fon yönetiminde karşılaşılan finansal riskler*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, İktisat Programı.
- Çiğdem, K. A. Y. A., & Ataman, G. (2013). Hukuki-Politik Ve Ekonomik Değişikliklerin Yerli Ve Yabancı Örgüt Popülasyonlarının Yoğunluklarına Etkisi: Türkiye Bankacılık Popülasyonu, 1923-2011. *Öneri Dergisi*, 10(40), 59-74.
- Coşkun, N. (2012). *Türkiye’de bankacılık sektörü piyasa yapısı, firma davranışları ve rekabet analizi*. İstanbul: TBB Yayın No:280.
- Çelik S., Akarım Y. D. (2012). Likidite riski yönetimi: panel veri analizi ile İMKB bankacılık sektörü üzerine amprik bir uygulama. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), s.1-17.
- Çevik K.N. ve Boran, A. (2020). Türkiye’de faaliyet gösteren ticaret bankalarının karlılığını etkileyen içsel faktörler: 2005-2016 yılları arası panel veri analizi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 19(4), 1735-1750.

- Deep, A. ve Schaefer, G. (2004). *Are banks liquidity transformers?*, KSG Working Paper No. RWP04-022.
- Demirgüç-Kunt, A., Huizinga, H. (1999). Determinants of commercial bank interest margins and profitability: some international evidence. *World Bank Economic Review*, 13(2), 379-408.
- Denizbank Fon Yönetimi Grubu (2002). *Likidite yönetimi*. İstanbul: Denizbank Yayınları.
- Diamond D.W. ve Rajan R.G. (2001). Liquidity risk, liquidity creation, and financial fragility: a theory of banking. *Journal of Political Economy*, 109(2), s.287-327, <https://faculty.chicagobooth.edu/raghuram.rajan/research/papers/doug1.pdf>
- Dilek, S., & Küçük, O. (2017). Customer Satisfaction in Participation Banks: A Research in Kastamonu. *International Journal of Research in Business and Social Science* (2147-4478), 6(4), 22–33. <https://doi.org/10.20525/ijrbs.v6i4.708>
- Dinçer, H. ve Görener, A. (2011). Analitik hiyerarşi süreci ve vikor tekniği ile dinamik performans analizi: bankacılık sektöründe bir uygulama. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(19), 109-127.
- Dinger, V. (2009). Do foreign-owned banks affect banking system liquidity risk?. *Journal of Comparative Economics*, 647–657.
- Dudley L. (1980). *Approaches to bank liquidity management*. Economic Review for Federal Reserve Bank of Kansas City, Kansas City.
- Eichengreen, B., Gibson, H.D. (2001). *Greek banking at the dawn of the new millennium*. Paper presented at the Centre for Economic Policy Research.
- Elahi, M. (2017). Factors influencing liquidity in leading banks ‘a comparative study of banks operating in uk and germany listed on LSE. *Imperial Journal of Interdisciplinary Research (IJIR)*, 3(2), 1557-1575.
- Erbir, M. (2020). Özel Sermayeli Mevduat Bankalarında Karlılığa Etki Eden Faktörler. *Uluslararası Finansal Ekonomi Ve Bankacılık Uygulamaları Dergisi*, 1(2), ss.43-62.
- Erdem E. Torun T., Akel V. (2019). *Türkiye’deki ticari bankaların likidite riski düzeylerinin kümeleme analizi ile belirlenmesi*. Current Debates on Social Sciences Human Studies 3, 1st Edition (Ed. Salih Çeçen, Ömer Kahya, Şafak Bozgun, Koray Toptaş), Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayınları, 316-332.
- Erdem E. (2010). *Para banka ve finansal sistem*. 3. Baskı, Ankara: Detay Yayıncılık.

- Ersoy, E. ve Yüksel A. (2018). Bankaların likiditesini etkileyen makroekonomik ve bankaya özgü faktörlerin ampirik analizi: Türkiye örneği. *Global Journal of Economics and Business Studies*, 7(14), 158-169.
- Frixias X., Martin A., Skeie D. (2011). Bank liquidity, interbank markets and monetary policy. *The Review of Financial Studies*, s.2656.
- Gorton, G.B. and Winton, A. (2000). *Liquidity provision, bank capital, and the macroeconomy*. Institute for Financial Studies, Carlson School of Management, University of Minnesota.
- Göçmen, G. (2007). Türkiye’de bankacılık sektörünün bilanço dışı faaliyetlerindeki gelişmeler. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(1), 291-312.
- Gökçe A., Sarıtaş H. (2017). Döviz kurlarındaki değişmelerin türkiye’deki özel sermayeli bankaların bilançoları üzerine etkileri. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 28(1), 1-18.
- Görmez, Y. (2008). *Banking in turkey: history and evolution*. Bank of Greece Working Paper, No.83. [http://www.bankofgreece.gr/BogEkdoseis/Paper 200883.pdf](http://www.bankofgreece.gr/BogEkdoseis/Paper%200883.pdf).
- Gül A. (2017). *Türkiye’de bankalarda risk kaynakları ve yönetimi*. Mediterranean International Conference on Social Sciences by UDG, s.231.
- Gülerci A.F. (2015). *Sorumluluk hukuku bakımından bankacılıkta risk kavramı*. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, Yayın No: 307.
- Gülhan O. (2018). *Bankacılıkta likidite riski ve likidite düzenlemeleri türk bankacılık sektörü üzerine uygulamalar*. (Doktora Tezi). T.C. Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Muhasebe Ve Finansman Doktora Programı, Ankara.
- Gümüş M. (2019). *Bankacılık sektöründe likidite riski: seçilmiş türk bankaları üzerine bir uygulama*. (Yüksek Lisans Tezi) T.C. Marmara Üniversitesi, Bankacılık Ve Sigortacılık Enstitüsü, Bankacılık Anabilim Dalı, İstanbul.
- Güzel A. ve İltaş Y. (2018) Ticari bankalarda kârlılığın belirleyicileri: türkiye örneği (2003-2016). *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(3), 505-534.
- Hartlage A. (2012). *The Basel III liquidity coverage ratio and financial stability*. Michigan Law Review, s.463.
- Helvacıoğlu N. (1999). *Bankalarda halkla ilişkiler faaliyetlerinin hizmet kalitesine ve müşteri memnuniyetine etkileri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Ho, T.S.Y. ve Saunders, A. (1981). The determinants of bank interest margins: theory and empirical evidence. *Journal of Financial and Quantitative Analyses*, 16(4), 581-600.
- Işık Ö. ve Belke M. (2017). Likidite riskinin belirleyicileri: borsa istanbul'a kote mevduat bankalarından kanıtlar, ekonomi. *Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 113-126.
- İnal, İ.D. (2000). *Bankalarda aktif pasif yönetiminin önemi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). T.C. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Para Banka bilim Dalı, İstanbul.
- İslamoğlu, M. (2019). Gelişmekte olan Doğu Avrupa ülkelerinde kredi genişlemesi ve borçlanmanın ekonomik büyüme üzerine etkileri: panel veri analizi, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 8(4), 3152-3166.
- İslamoğlu M. ve Apan M. (2017). KOBİ kredileri ile ihracat ve faiz oranı arasındaki nedensellik ilişkisinin ampirik analizi. *İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*. 6(5), 3291-3302.
- Kara Ö.T. ve Kılıç S.C.(2010). Değişen finansal konjonktür içinde türk bankacılık sektörünün ücret ve komisyon gelirlerinin belirleyicileri. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 47(546), 65-72.
- Karakaş, A., ve Melek, A. C. A. R. (2022). Ticari bankalarda likidite ve kârlılık ilişkisi: türk bankacılık sektörü üzerine bir uygulama. *BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar Dergisi*, 16(2), 139-171.
- Kaya Y.T. (2001). *Türk bankacılık sisteminde net faiz marjının modellenmesi*. TCMB Mali Sektör Politikaları Dairesi Çalışma Raporları: 2001/4.
- Kaval, H. (2000). Bankalarda Risk Yönetimi. Ankara: Yaklaşım Yay., s.309-314.
- Keskin, E. (1994). Türkiye ekonomisi ve bankacılık sistemi. 1993. *Finans Dünyası*, Haziran Sayısı.
- Keskin, E. (2008). *50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye'de bankacılık sistemi: 1958-2007*. İstanbul: TBB Yayınları, No.262.
- Knight, P. (2007). Five effective principles for global cash management. *Journal of Gtnews*, July, 2007, ss. 1-9.
- MASAK (2020). *Bankalar sektör araştırma raporu*. T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı, Ankara. (<https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2020/12/BANKALAR-sektor-arastirma-raporu-2020.pdf>)

- Matz, L. and Neu, P. (2007). *Liquidity risk measurement and management: a practitioner's guide to global best practices*. Singapore: John Wiley & Sons (Asia) Pte Ltd.
- Mishkin F.S. (2009). *The economics of money*. Banking and Financial Markets, 9'th Edition.
- Molyneux, P. ve Thornton, J. (1992). Determinants of european bank profitability: a note. *Journal of banking & Finance*, 16(6): 1173-1178.
- Navruz B. (2019). *Bankacılıkta sistemik risk sorunu ve pigovian çözüm yaklaşımı: türk bankacılık sektörü açısından bir değerlendirme*. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, Yayın No: 330, s.65.
- Nikolaou, K. (2009). *Liquidity (risk) concepts definitions and interactions*. Eurupian Central Bank (ECB) Working Paper Series, Nu. 1008, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1333568
- Özdamar, K. (2002). *Paket Programları İle İstatiksel Veri Analizi (Çok Değişkenli Anlizler) SPSS-MINITAB 1*. Kaan Kitabevi., s.537.
- Pasiouras, F. ve Kosmidou, K. (2007). Factors influencing the profitability of domestic and foreign commercial banks in the european union. *Research in International Business and Finance*, 21(19), 222-237.
- Ratnovskı L. (2013). Liquidity and transparency in bank risk management. *Journal of Financial Intermediation*, 22(1), s. 422-439, <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S104295731300003X>
- Sakarya, Ş. (2010), CAMELS derecelendirme sistemine göre İMKB'deki yerli ve yabancı sermayeli bankaların karşılaştırmalı analizi. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, Prof. Dr. Alaeddin Yavaşca Özel Sayısı, Haziran, 7-21.
- Saksonova, S. (2014). The role of net interest margin in improving banks' asset structure and assesing the stability and efficiency of their operations. 10. International Strategic Menegement Conference, *Procedia-Social and Behaioral Sciences*, 150(1), 132-141.
- Sarıtaş H., Uyar S.G.K., Gökçe A. (2016). Banka karlılığı ile finansal oranlar ve makroekonomik değişkenler arasındaki ilişkilerin sistem dinamik panel veri modeli ile analizi: türkiye araştırması. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 11(1), 87-108.
- Sevim U. ve Eyüboğlu K. (2016). Ticari banka performansının içsel belirleyicileri: Borsa İstanbul örneği. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 17 (2), 211-223

- Shen, C.H., C.J. Kuo ve H.J. Chen (2001). Determinants of net interest margins in Taiwan banking industry. *Journal of Financial Studies*, 9(1), 47-83.
- Shen C. H., Chen Y. K., Kao L. F., Yeh C. Y. (2010). *Bank liquidity risk and performance*. International Monetary Fund, Working Paper.
- Singh, A. ve Sharma, A. K. (2016). An empirical analysis of macroeconomic and bank-specific factors affecting liquidity of Indian banks. *Future Business Journal*, 2(1), 40-53.
- Şekeroğlu, G., Ve Boyacıoğlu, M. A. (2021). Likidite ve finansal kaldıraçın banka karlılığı üzerindeki etkisinin yapısal eşitlik modeli ile incelenmesi. *İzmir İktisat Dergisi*, 36(4), 857-865.
- Takan M. ve Boyacıoğlu M.A. (2011). *Bankacılık teori, uygulama ve yöntem*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Taşkın F.D. (2011). Türkiye’de Ticari bankaların performansını etkileyen faktörler. *Ege Akademik Bakış*, 11(2), 289-298.
- TBB, (2007). Likidite riski yönetim prensipleri, Uluslararası Finans Kurumu (Institute Of International Finance-IFF) tarafından yayımlanan “principles of liquidity risk management-march 2007” adlı yayının Türkçe çevirisi. *Bankacılar Dergisi*, 62(71), 134-137.
- TBB (2008). *50. yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye’de bankacılık sistemi “1958-2007”*. Ankara: TBB Yayınları, No. 262.
- TBB (2020a). *Bankalarımız 2019*. Ankara TBB Yayınları, Yayın No: 336.
- TBB (2020b). *2019 Yılı bankacılık sektörü sunumu*. s.8. (tbb.org.tr) (Erişim Tarihi: 10.01.2022)
- Tekşen, Ö. ve Çelik, M. (2018). Kredi türlerinin takipteki krediler oranına etkisi: varlık temelli krediler yüksek takipteki krediler oranı için bir kalkan mı? *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (79), 95-110. (doi:10.25095/mufad.438778).
- Topcu, N. (2007). *Bankalarda risk yönetimi: Basel I, Basel II uygulamaları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı. İstanbul.
- Tumin, H. ve Said R. M. S. (2011). Performance and Financial Ratios Commercial Banks in Malaysia and China, *International Review of Business Research Papers* Vol. 7. No. 2, pp. 157-169.
- Türkdönmez, C. S., ve Babuşcu, Ş. (2019). Bankaların karlılık performansını etkileyen faktörler. *Başkent Üniversitesi Ticari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(1), 37-54.

- Uslu A. (2019). Türkiye'deki yabancı sermayeli bankaların CAMELS analizi ile performanslarının ölçümü. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (82), 199-220. 199 ISSN: 2146-3042 DOI: 10.25095/mufad.536072.
- Vento, G.A. ve La Ganga, P.. (2009). Bank liquidity risk management and supervision: which lessons from recent market turmoil?. *Journal of Money, Investment and Banking*, 10(1), 78-125.
- Vento G. ve La Ganga P. (2009). Risk-related disclosure practices in the annual reports of Portuguese credit institutions: An exploratory study. *Journal of Money, Investment and Banking*, sayı.87.
- Vurur, N., ve Özen, E. (2013). Türkiye'de mevduat banka kredisi ve ekonomik büyüme ilişkisinin incelenmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(3), 117-131.
- Yağcılar G.G. ve Kalaycı Ş. (2020). Türk bankacılık sektöründe net faiz marjının mikro-belirleyicileri: küresel mali krizin etkileri. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(19), 7-34.
- Yetiz F. (2016). Bankacılığın doğuşu ve Türk bankacılık sistemi. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(2), 107-123.
- Yıldırım, M. (2008). *Banka muhasebesi*. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları No:258.
- Yiğitbaş Ş.B. (2012). *Bankaların kredi verme davranışı üzerine asimetric bilginin etkisi ve reel sektör yansımaları (Türkiye analizi 2002-2010)*. Ankara: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, Yayın No: 288.
- Yılmaz N. ve Taşseven Ö. (2019) Türkiye'deki özel sermayeli ve yerli mevduat bankalarının CAMELS analizi. *Social Sciences Research Journal*, 8(2), 44-63, ISSN: 2147-5237 44.
- Zengin S. ve Yüksel S. (2016). Likidite riskini etkileyen faktörler: Türk bankacılık sektörü üzerine bir inceleme. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(29), 77-95.

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Banka>

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Araştırma Modelinin Şematik İfadesi	91
--	----

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. Bankacılık İşlemleri.....	23
Tablo 2. Türk Bankacılık Sektöründe Banka Sayıları (2017-2020)	38
Tablo 3. Türk Bankacılık Sektöründe Banka Şube Sayıları (2017-2020)	38
Tablo 4. Türk Bankacılık Sektörünün Bilanço Yapısı Dağılımı (2017-2020).....	39
Tablo 5. Türk Bankacılık Sektörü “Kredi/Mevduat” Oranı (2015-2020)	40
Tablo 6. Türk Bankacılık Sektörü Ortalama Öz Kaynak Kârlılığı (%) (2015-2020)	40
Tablo 7. Türk Bankacılık Sektörüne Ait Temel Göstergeler (2008-2020) (Milyon TL).....	41
Tablo 8. Likidite Riskinin Bileşenleri.....	47
Tablo 9. Likidite Riskinin Kaynak Faktörleri.....	51
Tablo 10. Likidite Yönetiminde Vade Yapısına Göre Değişen Önemlilik Sırası	59
Tablo 11. Aktif-Pasif Yönetiminde Likidite Riskine Karşı Alınabilecek Tedbirler	61
Tablo 12. LDK Hesaplanmasında Kullanılan Bilanço Unsurları.....	69
Tablo 13. Likidite Yeterlilik Oranı Hesaplama İlkeleri	71
Tablo 14. Araştırma Kapsamına Dâhil Edilen Bankalar ve Temel Bilgileri	88
Tablo 15. Modelde Kullanılacak Değişkenlerin Açıklanması	90
Tablo 16. Araştırma Kapsamındaki Ticari Bankaların Genel Tanımlayıcı İstatistikleri	92
Tablo 17. Yerli Sermayeli Bankalar Temel Tanımlayıcı İstatistikler	92
Tablo 18. Yabancı Sermayeli Bankalar Temel Tanımlayıcı İstatistikler	93
Tablo 19. Yerli Sermayeli ve Yabancı Sermayeli Banka Grup İstatistikleri	94
Tablo 20. T Testi Sonuçları.....	95
Tablo 21. Araştırma Kapsamındaki Bankalar Genel Korelasyon Tablosu	96
Tablo 22. Yerli Sermayeli Bankalar Korelasyon Tablosu	99
Tablo 23. Yabancı Sermayeli Bankalar Korelasyon Tablosu	100
Tablo 24. Yerli Sermayeli Bankalar Regresyon Analizi Özeti (ROA)	103
Tablo 25. ROA bağımlı Değişkeni Açısından Regresyon Katsayıları Tablosu.....	103
Tablo 26. Yerli Sermayeli Bankalar Regresyon Analizi Özeti (ROE)	104
Tablo 27. ROE bağımlı Değişkeni Açısından Regresyon Katsayıları Tablosu	104

Tablo 28. Yabancı Sermayeli Bankalar Regresyon Analizi Özeti (ROA).....	105
Tablo 29. ROA Bağımlı Değişkeni Açısından Regresyon Katsayıları Tablosu	105
Tablo 30. Yabancı Sermayeli Bankalar Regresyon Analizi Özeti (ROE)	106
Tablo 31. ROE Bağımlı Değişkeni Açısından Regresyon Katsayıları Tablosu.....	106

ÖZGEÇMİŞ

Alp Konak Lise öğrenimini Nevşehir Anadolu Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesinde tamamlamıştır. Daha sonra üniversite hayatına Anadolu Üniversitesi Turizm ve Otel İşletmeciliği Bölümünde (örgün) devam etmiştir. Mezuniyetinden sonra otelde görev yapmış ancak askerlik sebebiyle turizm hayatına son vermiştir. Askerden sonra bankacılık sektörü için sınavlara hazırlanarak başarılı olmuş ve 2007 yılında bankada çalışma hayatına başlamıştır. 2018 yılında bankadan ayrılarak özel bir sigorta şirketinde bölge müdürü olarak görev yapmıştır. Niğde’de gayrimenkul şirketine danışman olarak görev yapmaktadır.